

1980/81:108

Onsdagen den 1 april

Kl. 10.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i justitie- och jordbruksutskotten under Maja Ohlins ledighet anmält hennes ersättare Ulla-Britt Åbark.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i justitieutskottet

Ulla-Britt Åbark (s)

suppleant i jordbruksutskottet

Ulla-Britt Åbark (s)

2 § Justerades protokollet för den 24 mars.

3 § Anslag om bolagsstämmor i statliga företag

Anf. 2 TALMANNEN:

Riksdagen beslöt den 11 februari 1981 på förslag av regeringen i proposition 1980/81:22 om insyn i statliga företag att riksdagens ledamöter skulle få rätt att närvara och ställa frågor vid bolagsstämmor i statliga företag.

Riksdagen har nu fått besked om bolagsstämma med aktieägarna i Sveriges Investeringsbank AB.

Besked om bolagsstämmor i statliga företag som kommer riksdagen till handa anslås på kammarens anslagstavla.

4 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna och skrivelserna

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

1980/81:125 bil. 1 till försvarsutskottet
bil. 2 till socialutskottet
bil. 3 till trafikutskottet
bil. 4 och 5 till finansutskottet
bil. 6 punkterna 2 och 3 till kulturutskottet
i övrigt till utbildningsutskottet
bil. 7 till jordbruksutskottet
bil. 8 till skatteutskottet
bil. 9 till arbetsmarknadsutskottet
bil. 10 punkt 2 till arbetsmarknadsutskottet
i övrigt till näringsutskottet
1980/81:140 och 144 till finansutskottet
1980/81:151 till näringsutskottet
1980/81:152 till socialförsäkringsutskottet
1980/81:156 och 157 till jordbruksutskottet
1980/81:158 till civilutskottet
1980/81:159 till skatteutskottet
1980/81:160 till försvarsutskottet
1980/81:164 till konstitutionsutskottet
1980/81:165 till civilutskottet
1980/81:166 till konstitutionsutskottet
1980/81:169 till skatteutskottet
1980/81:170 till konstitutionsutskottet
1980/81:171 och 173 till näringsutskottet
1980/81:175 till justitieutskottet
1980/81:176 till konstitutionsutskottet
1980/81:177 till socialutskottet
1980/81:178 till socialförsäkringsutskottet

5 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1980/81:29, 35, 36 och 38–41

Trafikutskottets betänkande 1980/81:26

Civilutskottets betänkanden 1980/81:25–28

6 § Polisens uppgifter, utbildning och organisation m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1980/81:24 om polisens uppgifter, utbildning och organisation m. m. (prop. 1980/81:13).

Anf. 3 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Förstatligandet och omorganisationen av polisen år 1965 var utan tvivel en av efterkrigstidens största administrativa reformer. Huvudsyftet var att skapa en effektiv och smidig polisorganisation.

Redan i samband med att riksdagen fattade beslut om reformen underströks att de olika organisationsfrågorna måste ägnas fortlöpande

uppmärksamhet och att polisens uppgifter och organisation måste anpassas till förändringar i samhällsbilden.

Det var en granskning med detta syfte som anförtroddes åt 1975 års polisutredning. Utredningen fick i uppgift att pröva om de riktlinjer för polisens verksamhet som lades fast i anslutning till förstatligandet svarar mot de krav som nu måste ställas.

När det gäller ett från skilda synpunkter så känsligt ämne som polisens organisation är det ofrånkomligt att en översyn sker från tid till annan. Det är enligt min mening mycket glädjande att polisutredningens översyn kunde genomföras i en bred politisk enighet beträffande det stora flertalet frågor och att denna enighet nu återspeglas inom justitiekammaren, sedan utredningens förslag i huvudsakliga delar har förts fram i en proposition.

Något tvivel råder inte om att det är flera för den svenska polisens framtid mycket betydelsefulla frågor som nu har tagits upp. Samtidigt står det klart att förslagen inte kan sägas innebära någon revolution för polisväsendet. Vi har en bra polisorganisation och en bra polis här i landet. Det har vi all anledning att slå vakt om.

I propositionen har betonats vikten av att man anlägger en helhetssyn på polisen och dess funktioner. Jag tror att detta är viktigt i den ekonomiskt bekymmersamma tid som vi nu lever i. Ett sådant synsätt får i skilda avseenden betydelse för de olika organisationsfrågornas lösning och bidrar till att resurserna tas till vara på bästa sätt.

För att detta skall kunna ske måste det också finnas förutsättningar för en snabb och smidig anpassning av polisens verksamhetsinriktning till regionala och lokala förhållanden. Det är bl. a. i detta syfte som propositionens förslag innebär en långtgående decentralisering av olika funktioner inom polisväsendet. Men samtidigt är det givetvis ett värde i sig att beslut som berör de enskilda människorna fattas så nära dessa som möjligt. Det förstärkta medborgerliga inflytande över polisverksamheten som i anslutning här till föreslås tror jag i ett långsiktigt perspektiv kommer att innebära en betydande styrka för polisen.

Men detta får inte undanskymma betydelsen av att statsmakterna måste lägga fast den mer övergripande inriktningen av polisväsendet. Det förutsätts också i propositionen. Det har vidare förutsatts att rikspolisstyrelsen i framtiden liksom hittills kommer att spela en mycket viktig roll för polisväsendets utveckling, låt vara att styrelsen liksom så många andra centrala myndigheter måste inrikta sig på en inte oväsentlig minskning.

Den förutsatta decentraliseringen liksom det förhållandet att man i nuvarande statsfinansiella läge måste utnyttja befintliga resurser med så stor effektivitet som möjligt innebär att anspråken på polisens utbildning blir höga. Vi har en bra polisutbildning i dag, sannolikt en av de bästa i världen. Men även här ställer utvecklingen inom samhället i stort nya krav. Min förhoppning är att de förändringar som föreslås skall hjälpa polisen att möta dessa krav på bästa sätt.

Låt mig också, herr talman, beröra ett par frågor som särskilt har uppmärksamrats i utskottsbetänkandet.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Den första gäller medborgarvittnena. Vi är väl alla ense om att ett utbyggt system med medborgarvittnen skulle kunna tänkas medföra fördelar från flera synpunkter, även om jag liksom utredningen har menat att det här inte så mycket gäller en rättssäkerhetsfråga. Men en mera generell utbyggnad över hela landet kan ju i nuvarande statsfinansiella läge omöjligen ges företräde framför andra angelägna samhällsåtaganden.

Samtidigt är situationen den att verksamhet med medborgarvittnen på ett par håll redan drivs i kommunal regi och att det hos några kommuner finns mycket starka önskemål om att få påbörja en verksamhet åtminstone i mindre skala. De rättsliga förutsättningarna för en sådan verksamhet är emellertid nu mycket oklara, och det är denna oklarhet som vi har velat undanröja genom den föreslagna lagen, som är avsedd att ge kommunerna de befogenheter som behövs.

Den andra frågan som jag vill ta upp gäller polisväsendets regionala organisation. Om denna har det från tid till annan stått strid sedan kanske mer än 50 år tillbaka, och meningarna är fortfarande delade, både inom och utom polisväsendet. Naturligtvis finns här utrymme för skilda lösningar; polisutredningen skisserade åtta olika organisationsalternativ, som vart och ett säkerligen skulle ha haft möjlighet att fungera. Jag kan försäkra att vi har lagt ner stora ansträngningar på att nå fram till en godtagbar kompromiss, och jag tror att vi i propositionen har lyckats finna en lösning som så långt det är möjligt tillgodoser de olika intressen som här gör sig gällande. De avvikelser i förhållande till propositionen som justitieutskottet har förordat kan jag helt ställa mig bakom.

Efter riksdagens beslut med anledning av det utskottsbetänkande som föreligger är det nu avsikten att genast tillsätta den polisberedning som har aviserats i propositionen och som skall ha till uppgift att svara för det praktiska genomförandet av reformen.

Anf. 4 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Det var med tio års erfarenhet av 1965 års stora polisreform som dåvarande justitieministern Lennart Geijer beslöt att tillsätta 1975 års polisutredning, som skulle undersöka om polisen inför 1980-talet svarade upp mot aktuella krav och värderingar.

Jag har haft möjlighet att följa det arbete som ligger till grund för det beslut som vi om en stund skall fatta om att justera polisorganisationen på en del punkter. Under fyra utredningsår hade jag tillfälle att tränga djupt in i polisverksamheten och med den erfarenheten vara med om att formulera de förslag som regeringen och justitieutskottet i stort sett har följt.

Innan jag går in på att kommentera de förändringar inom polisen som vi nu skall besluta om och de reservationer som vi socialdemokrater har fogat till utskottets betänkande nr 24, vill jag göra en mera allmän deklARATION.

Under utredningstiden lärde jag mig mycket om polisens arbete, om polisorganisationens styrka och svagheter, om allmänhetens syn på vår polis, m. m. Jag har också haft möjlighet att lokalt följa polisens arbete under ett antal år i egenskap av ordförande i ett av de medelstora polisdistrikten här i

landet. Mot bakgrund av den erfarenheten vill jag säga:

Polisens arbete får sällan erkännande av oss politiker. Om vi någon gång här i kammaren diskuterar polisens uppgifter, är det som regel föranlett av något enstaka missöde av något slag som orsakats av någon eller några polismän. Vid ett tillfälle som detta kan det finnas anledning att i klartext säga: Vi har en bra polis i Sverige. Vi skall med dagens beslut se till att den kan fullgöra sitt uppdrag på bästa sätt. Vi skall förbättra utbildningen. Vi skall ge polisen klara direktiv om hur vi politiker vill prioritera insatserna när det gäller polisarbetet. Vi skall se till att resurserna utnyttjas rätt. Vi skall också medverka till att lekmanengagemanget i polisarbetet stärks.

Det är viktigt att vi politiker ger polisen allt stöd i dess ofta otacksamma arbete. Men det är också viktigt att allmänheten får ett reellt inflytande över polisens arbete. Båda dessa målsättningar har vi socialdemokrater försökt uppfylla i vårt arbete med den polisreform som vi i dag skall ta ställning till. Vi har också drivit ytterligare några frågor. Vi har t. ex. sagt att det är viktigt att riksdagen får möjlighet att årligen i samband med anslagsfrågans behandling styra inriktningen av polisens verksamhet. Vi har sagt att vi ser det som en förstahandsuppgift för polisen att bedriva kampen mot den ekonomiska och den organiserade brottsligheten. Vi har där pekat på behovet av specialutbildning och mycket annat. Denna typ av brottslighet är mera svårutredd än annan brottslighet. Den kräver också helt andra resurser än den traditionella brottsligheten.

Vi har också sagt att det är viktigt att polisen omfattas av allmänhetens förtroende, och vi har lyckats få inskrivet att polisen är en civil organisation till skydd för människors trygghet och rättssäkerhet.

Jag skall härefter i några avsnitt kommentera de förslag som ligger till grund för de beslut vi nu skall fatta.

Förstatligandet 1965 innebar betydande förändringar i polisorganisationen. Antalet polisdistrikt minskade kraftigt, resurserna koncentrerades och ett centralt organ – rikspolisstyrelsen – tillskapades. Inom den organisationen tillfördes sedan polisen ökade resurser – såväl personellt som utrustningsmässigt – år efter år. Polishuset har byggts i betydligt snabbare takt än vad som var planerat. Lekmannainflytandet har stärkts, bl. a. genom 1972 års beslut om inrättandet av polisstyrelser.

När man studerar arbetet och utvecklingen från 1965 finner man att det finns mycket positivt att säga. Men utvecklingen har också visat på svagheter: Vi har fått en starkt centraliserad polisverksamhet. Rikspolisstyrelsen har blivit en maktfaktor, större än den man tänkte sig vid förstatligandet. Lekmannainflytandet har inte gett den möjlighet till påverkan i polisens arbete som man skulle kunna önska.

Polisutredningen, regeringen och justitieutskottet har enligt föreslagit förstärkningar på följande avsnitt:

Ledningsansvaret över polisen flyttas med dagens beslut i många avseenden ned på lokalt plan.

Rikspolisstyrelsen får mindre makt – vissa funktioner skall läggas på framför allt lokal nivå.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Lekmannainflytandet stärks kraftigt. Polisstyrelserna övergår från att vara rådgivande till att bli direkt styrande organ för polisen.

När det gäller inriktningen av polisarbetet ges kampen mot den ekonomiska och organiserade brottsligheten, liksom bekämpandet av narkotikabrottsligheten, hög prioritet. Det brottsförebyggande arbetet betonas särskilt i inriktningsdiskussionen. Riksdagen får en starkare ställning i prioriteringsarbetet samtidigt som den lokala beslutanderätten ökar.

Beträffande rekryterings- och utbildningsverksamheten innebär det beslut som vi nu skall fatta en del förändringar:

1. Värnpliktskravet för manliga sökande slopas.
2. Arbetlivserfarenheten tilläggs ökad betydelse vid meritvärderingen.
3. Grundutbildningen för polisen blir sammanhållen med praktik såväl i polisdistrikt som i andra samhällsorgan, bl. a. i socialtjänsten.
4. Ämnen som samhällskunskap och psykologi får ett större utrymme i utbildningen.

Ett krav som drivits framför allt av socialdemokraterna i justitieutskottet är att den samhällsorienterande utbildningsdelen bör förläggas till allmänna högskolor. Vi tror att det är nyttigt för de blivande poliserna att få en viss del av utbildningen tillsammans med andra studerande utanför polishögskolan.

Nu har departementschefen lovat att den här frågan skall prövas vidare av rikspolisstyrelsen och UHÄ och att resultatet av den prövningen skall redovisas för den polisberedning som skall tillsättas, varefter frågan skall återkomma till riksdagen.

Vi socialdemokrater har nöjt oss med detta, och på den punkten är utskottet enigt.

På ytterligare en punkt, där vi har haft en bestämd mening, har det i utskottet uppnåtts ett ställningstagande som vi ansett oss kunna acceptera. Det gäller behörigheten för tillträde till polischefsbanan. I dag är kravet att sökande skall ha avlagt juris kandidatexamen.

Under årens lopp har det vid rekrytering av polischefer förekommit enstaka undantag från detta krav. Nu har utskottet sagt att det bör vara en uppgift för den kommande polisberedningen att närmare undersöka möjligheterna att ytterligare förbättra förutsättningarna för polismän att gå över till polischefskarriären. Utskottet föreslår att riksdagen skall säga detta i ett tillkännagivande till regeringen. Vi anser att det därmed är möjligt att fortsätta en bearbetning, som syftar till att vid chefsvalen mera jämlikt bedöma långvarigt polisarbete jämfört med hög teoretisk utbildning. Även den här frågan bör riksdagen ha möjlighet att återkomma till när polisberedningen sagt sitt.

På två punkter har den borgerliga majoriteten och socialdemokraterna i justitieutskottet delade meningar. Den ena punkten gäller den framtida regionala organisationen vid polisen och den andra en verksamhet med medborgarvittnen.

Polisutredningen konstaterade att den nuvarande regionala organisationen bör förändras. Den hade, sade man, uppenbara svagheter. Från

socialdemokratiskt håll poängterade vi också faran av att ett stort antal polismän skulle komma att låsas i ett administrativt regionalt arbete i länsstyrelserna. Vår och utredningens målsättning för organisationen var att polisen så långt möjligt skall arbeta på det lokala planet.

Utredningen föreslog en regional organisation där, liksom nu, länsstyrelsen skall vara högsta polismyndighet i länet och där landshövdingen skall behålla sina nuvarande befogenheter som länsöverste för polisen. Men bortsett från detta skulle länsorganisationen förändras. Ledningen över den regionala polisverksamheten skulle kombineras med chefskapet för ett stort polisdistrikt i varje län, lämpligen residensstadens polisdistrikt. En sådan länspolisledning skulle få vad länspolischeferna saknar, ett kombinerat chefskap över länsverksamhet och aktivt polisarbete. Vi ansåg att en sådan lösning hade många fördelar; bl. a. kunde den klart motverka en regional administrationsapparat hos polisen.

Regeringen frångick utredningens förslag på den punkten och förordade ett bevarande av länspolischefsenheterna i länsstyrelserna. Länspolischefernas ställning skulle t. o. m. komma att förstärkas enligt regeringens förslag.

Vi socialdemokrater har inte ansett oss kunna följa de borgerliga på den punkten. Vi har i en reservation sagt att frågan om den regionala organisationens slutliga utformning bör anstå och prövas av polisberedningen. Detta anser vi helt logiskt då beredningen skall se över bl. a. frågan om framtida organisation för trafikövervakning – en viktig del för bedömningen av vilken regional organisation vi behöver.

Nu tycks t. o. m. riksdagsledamöter som stod bakom polisutredningens förslag att ändra polisens regionala organisation vara beredda att överge den linjen. Än finns dock tid för besinning, och jag vill med denna motivering yrka bifall till reservation 2 vid betänkandet.

Även i den andra frågan, om medborgarvittnen, har socialdemokraterna en reservation. Vi har inte accepterat regeringens förslag att inte fullfölja polisutredningens klara mening att ett system med medborgarvittnen med statligt stöd bör inrättas.

Regeringen har valt en mycket enkel lösning, nämligen att föreslå en lagändring som vi kan både ha och vara utan. Redan med nuvarande lag har vi kunnat ha försöksverksamhet i Göteborg och Växjö. I utredningen fanns det en mening om en helt utbyggd verksamhet med medborgarvittnen i alla polisdistrikt och vidare en mening – den som segrade – om att vi skulle bygga vidare på försöksverksamheten.

Vi socialdemokrater har i motion 46 föreslagit att systemet med medborgarvittnen i en första etapp skall byggas ut i de tre storstadsdistrikten, där behovet av insyn i polisarbetet kan bedömas vara allra störst. Men i motionen sägs också – liksom i reservationen – att systemet sedan successivt bör genomföras även i andra polisdistrikt.

Staten bör, som polisutredningen har uttalat, svara för kostnaderna. Med en verksamhet i Stockholm, Göteborg och Malmö och en koncentration med vittnen enbart i arrestintag och vid känsliga ingripanden – exempelvis vid viss

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

husrannsakan – har vi beräknat medelsbehovet till ca 1 milj. kr. per år.

Tanken på medborgarvittnen är ju inget exklusivt socialdemokratiskt. Om jag minns rätt har också bl. a. folkpartiets landsmöte mycket skarpt krävt ett system med medborgarvittnen. Men i dag tycks troheten till Bohman vara större än troheten till ett landsmötesbeslut hos kammarens folkpartister.

Jag yrkar bifall till reservationen och hoppas att vi ändå skall ha en möjlighet att få igenom detta förslag.

Till sist beklagar jag att reformen tydligen blir försenad – om man jämför utskottets förslag, den 1 juli 1984, med polisutredningens förslag, budgetåret 1983/84.

Det är ett viktigt arbete – bl. a. med utformande av en ny polislag – som startar när dagens beslut är fattat. Jag hoppas målsättningen också i det arbetet skall bli att skapa en väl fungerande polisverksamhet och stärka allmänhetens förtroende för och tilltro till polisen.

Anf. 5 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Den breda inledning till detta ärende som både justitieministern och Arne Nygren gav började med ett tema, nämligen att vi har en mycket bra polis – det talade båda om utifrån sina erfarenheter. Jag kan inte åberopa en sådan lång erfarenhet som Arne Nygren – fyra år i en polisberedning – utan bara någon kortare tids tjänstgöring i rikspolisstyrelsen. Men jag kan försäkra att samtliga utskottets ledamöter står bakom den uppfattning som Arne Nygren uttalade: Vi har en bra polis, och vi vill se till att den kan fungera på ett tillfredsställande sätt.

Som jag sade gjorde både justitieministern och Arne Nygren en bred inledning, och jag skulle kanske kunna begränsa mig till att ställa yrkande om bifall till vad utskottet föreslagit i sitt betänkande nr 24. Men jag skulle ändå vilja lyfta fram några ting som vi har talat om i utskottet. Låt mig börja med det som gäller medborgarvittnen.

I förslaget till lag om medborgarvittnen heter det att man skall tillgodose allmänhetens intresse av insyn i polisverksamheten, och då får kommunen utse trovärdiga personer till medborgarvittnen, som skall följa polisens arbete.

Vi har i utskottet sagt oss att huvudregeln självfallet är att medborgarna har ett allmänt intresse av att följa verksamheten, att uppleva att en kontakt med polisen sker under korrekta former och att man kan känna sig rättsligt tryggt i det sammanhanget. Men vi har i vårt betänkande också velat peka på en annan funktion för medborgarvittnena, nämligen att de även kan utgöra en trygghet för polisen mot, som vi säger, obefogade anmälningar mot befattningshavare inom poliskåren. Vi tror att det är viktigt att också den biten av medborgarvittnenas funktioner poängteras, så att man inte får intrycket att det – litet grovt uttryckt – stoppas in någon sorts spioner i polisverksamheten. Det är verkligen inte meningen.

När det sedan gäller frågan om man skall inrätta denna institution med statsmedel, så har justitieministern redan pekat på den ekonomiskt bekymmersamma situationen, som innebär att man inte bör ta några sådana

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

här nya initiativ då man kanske har andra områden att arbeta på som framstår som minst lika angelägna. Jag skulle till detta vilja lägga att vi från remissomgången vet att det är delade meningar om dessa vittnen, och framför allt vet vi av erfarenhet att intresset är olika i olika delar av landet och inom olika kommuner. Det är därför rimligt att man på det kommunala planet får pröva om man vill ta på sig den här uppgiften och kostnaderna för den.

Nu får vi ju, som Arne Nygren påpekade, aktiva polisstyrelser med särskilda arbetsuppgifter, och då kan vi räkna med att här finns huvudmän som är beredda att fundera på problemet och engagera sig för det, om det nu befinner sig lämpligt i en eller annan kommun.

Låt mig sedan säga några ord om den regionala polisorganisationen, där det också finns en socialdemokratisk reservation. Jag är väl inte riktigt på det klara med vad denna reservation siktar till i sak. Man vill ha frågan vidare utredd, man vill fundera mer på det hela.

Av justitieministerns anförande framgick att polisutredningen, när den sysslade med detta, kom fram till tre olika alternativ. I två av dessa alternativ fanns också underavdelningar – tre underavdelningar i det ena och fyra underavdelningar i det andra. Det förelåg alltså åtta förslag, och så kom det till ytterligare något under diskussionens gång.

Tre års ytterligare funderande på den här saken kan kanske leda till att man kommer på ännu några alternativ. Men om dessa blir mer begåvade än dem vi har i dag kan verkligen ifrågasättas. Jag har uppfattningen att det viktiga här är att man skapar en god plattform i organisationen, från vilken man kan bygga upp den verksamhet som skall bedrivas på det regionala planet. Det har flutit för länge för att det skall vara alldeles tillfredsställande.

Jag kan inte garantera – det kan ingen göra – att det förslag som utskottet till slut har hamnat på är det till hundra procent bästa. Men det är ett bra förslag som lägger en grund för fortsatt verksamhet. På vissa punkter är vi eniga i utskottet, och jag noterar med tillfredsställelse att justitieministern kunde ansluta sig till de ändringsförslag som utskottet har kommit fram med.

På denna punkt, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag med de tillkännagivanden som görs i betänkandet.

Arne Nygren tog fram ytterligare ett tillkännagivande som vi gjort. Det gäller frågan om att ytterligare förbättra förutsättningarna för polismän att gå över till polis chefskarriär. Arne Nygren sade i sitt anförande att vi i dag har juris kandidatexamen som teoretiskt grundkrav för denna karriär. Med det förslag som utskottet lagt fram kommer vi att ha det i morgon också. Vad utskottet uttalat sig för är att man skall be beredningen att verkligen allvarligt undersöka hur vi skall kunna underlätta för de polismän som är lämpliga för den här speciella verksamheten att skaffa sig den utbildning som behövs – genom tjänstledighet för studier eller genom några andra lösningar.

Jag tror att det är viktigt att man håller på kompetensreglerna i det här sammanhanget. Det är ofta svåra juridiska knäckfrågor som en polischef har

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

att ta ställning till, där man behöver den grundkunskap som ges i juristutbildningen. Jag tror också – det är kanske en mer personlig bedömning – att det är lättare för den polischef som har juristutbildning att komma på lika fot och få kontakt med de befattningshavare i andra karriärer som han i sin tjänst har att göra med. Detta tror jag att hela kåren har glädje av.

Sedan är det självklart att det finns situationer där man har sökande till polischefstjänster som är utomordenligt kvalificerade utan att de har den teoretiska grundkvalifikationen. I dessa fall har man hittills tillämpat ett dispensförfarande. Det kommer man att göra i fortsättningen också, för så vitt jag inte missuppfattat det hela. Jag har haft beslut helt nyligen i sådana frågor.

Jag vill bestämt säga ifrån att man aldrig kan skriva regler för dispensgivarna. En dispens grundar sig på den enskilda människans personliga kvalifikationer, speciella utbildning och speciella kunskaper. Sådant låter sig inte nedskrivas i paragrafer av ett eller annat slag, utan detta får man överlämna åt den ansvariga myndighetens kloka och förnuftiga bedömning.

Allt som allt: vad utskottet sagt är att beredningen skall göra vad den kan för att förbättra förutsättningarna för polismän att gå över till polischefskarriär. I det kan man naturligtvis också lägga in vad Arne Nygren sagt och låta beredningen fundera på den saken också. Men vad jag vill slå fast är att med den skrivning utskottet har gäller även i morgon juris kandidatexamen som grundförutsättning för polischefstjänst.

Arne Nygren sade också att man från socialdemokratiskt håll i utskottet särskilt hade bemödat sig när det gäller att knyta polisutbildningen så nära högskoleutbildningen som möjligt. Ja, det kan jag väl hålla med om. Det fanns socialdemokratiska motioner i det hänseendet, men, herr Nygren, det var väl inte svårt att övertyga oss andra om riktigheten i detta. Vi var ju alla överens om att man på det sättet skapar en bättre plattform för en bredare kunskap när det gäller dem som skall ägna sig åt detta jobb.

Detta var, herr talman, vad jag tänkte säga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan samt avslag på motionerna.

Anf. 6 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Bertil Lidgard sade att han hade svårt att se vad socialdemokraterna menade med sin reservation om den regionala organisationen. Ja, det hade varit betydligt enklare för oss att formulera oss i klartext om det hade varit så att vi i dag skulle ha fattat ett definitivt beslut om bl. a. trafikövervakningsverksamhetens framtid. Men i och med att man skjuter över den saken till polisberedningen, så menade vi att det riktiga borde vara att också skjuta över frågan om hur en framtida regional organisation bör se ut tills vi skall ta ställning till frågan om trafikövervakningsverksamheten.

Däremot har vi den bestämda meningen – vi står här fast vid polisutredningens bedömning – att den regionala organisationen klaras bäst om det

finns en anknytning till den lokala ledningsfunktionen i något polisdistrikt.

Den andra biten som herr Lidgard ägnade sig åt gällde frågan om kraven på en möjlighet för polismän med långvarig tjänstgöring att komma till polischefsrollen. Vi har i det avseendet ansett att den dispensgivning som har förekommit bör få fortsätta. Den bör om möjligt också vara ännu mera generös, därför att det i dag finns enormt många polismän med lång erfarenhet av polisyrket som är mycket lämpliga för att bli polischefer. Vi menar att dessa polismän i större utsträckning bör ges den chansen. I det avseendet kan man säga att herr Lidgards och mitt inlägg bevisar att vi har delade meningar och att det kan finnas behov av en fortsatt diskussion i polisberedningen.

Ja, det var de två krav som herr Lidgard framför allt ägnade sig åt i sitt anförande. Jag tror att det anförda bevisar att vi här har frågor som behöver diskuteras ytterligare. Det vore nyttigt om man finge den möjligheten, åtminstone när det gäller den regionala organisationen i polisberedningen.

Anf. 7 ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Polisens uppgifter, organisation och arbetssätt har alltid intresserat medborgarna. Polisen ses ju också som lagens långa eller förlängda arm, som man brukar säga, och därmed också som en överhet. Medborgarna måste lyda polisens tillsägelser i olika avseenden, även om många ibland protesterar och vill hävda en annan mening. Det går ju ibland t. o. m. så långt att efterräkningar följer. Det är ändå kanske inte så märkligt, eftersom vi svenskar i stor utsträckning inte vill ha någon överhet. Men polisen är egentligen inte den överhet som många tror att den är. Det är i stället riksdag, regering, kommuner och landsting som i första hand är vår överhet. Sedan kommer myndigheterna, och däribland naturligtvis polisen.

Polisens uppgift är bl. a. att vaka över att vi följer de lagar och de rättsregler som i demokratisk ordning stiftats av de politiskt valda församlingarna. Polismännen väljs dessutom ut bland vanliga svenska medborgare och har förhoppningsvis över hela linjen samma seriösa och acceptabla inställning som huvudparten andra medborgare till demokratin i samhället och till medmänniskorna. Det förväntas också av en polis, att han eller hon är lojal mot vårt statsskick och mot medborgarna och därmed medverkar till att skänka trygghet och harmoni åt alla. Jag är övertygad om att svenska folket i gemen ser sin polis på det sättet. I Sverige är polisen inte, som i vissa andra länder, ett redskap för diktatur, våld och övergrepp, utan en institution som gemensamt med många andra verkar för skydd och säkerhet åt alla. I detta arbete ingår det med nödvändighet också att vara repressiv, dvs. att avslöja olagligheter och se till att gärningsmän ställs inför domstol eller annat lagligt samhällsorgan. Det är också med stor tillfredsställelse man kan instämma i framför allt justitieministerns konstaterande, att vi har en utomordentligt bra polis i Sverige. Sådana instämmanden har gjorts även av

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

de föregående talarna, och jag vill livligt understryka dem.

Polisen har länge haft en hjälpande funktion, och den funktionen läggs nu också fast i den proposition och i det betänkande som vi nu behandlar. Den funktionen omfattas med stort intresse också av polismännen, som ofta får visa prov på hjälpsamhet i polisarbetet. Den funktionen uppskattas också av den stora allmänheten, som inte så sällan spontant låter den komma till uttryck på olika sätt.

Med tanke på den känsliga karaktär som polisens verksamhet ändå har är det ett välmotiverat krav, att man med vissa intervaller går igenom organisationen och arbetssätten samt allsidigt belyser dem. Jag skall inte närmare gå in på orsakerna till att 1975 års polisutredning tillsattes. En bidragande orsak var dock att det då hade passerat en tioårsperiod efter förstatligandet, och det var väl ett ganska lämpligt tidsperspektiv för ett studium av verksamheten. Det är då – även för mig – angeläget att framhålla hur gedigen organisationen varit under hela perioden. De som gjorde utredningsarbetet före förstatligandet utförde ett bra arbete, och basorganisationen har ju stått sig väl. Även i fortsättningen kommer vi därför i huvudsak att ha kvar den ursprungliga organisationen. Endast små förändringar kommer att ske.

En förändring som nu föreslås gäller polisstyrelserna och deras medverkan i polisens arbete. Från att ha varit ett rådgivande organ blir polisstyrelsen nu ett mera styrande organ, och det tror jag kommer att visa sig värdefullt. Visserligen skall polisstyrelserna inte medverka i den operativa polisledningen, men de kan ändå mera aktivt få ta del i arbetet. Speciellt viktigt är att de engagerar sig i verksamhetsplanering och grundläggande prioritering av insatserna från olika verksamhetsgrenar – men även i den allmänna inriktningen av varje verksamhet för sig. Har man t. ex. problem inom polisdistriktet, är det viktigt att även polisstyrelsen tar del av dessa problem och också tar ett ansvar för de åtgärder som sedan måste vidtas av polischef eller annan befattningshavare. För polischefen måste det kännas säkrare, om styrelsens ledamöter är med och bedömer en känslig fråga och sedan står bakom de åtgärder som anses erforderliga och som måste vidtas av polischefen, även om han ensam är ansvarig för den operativa ledningen och de vidtagna åtgärderna.

Frågan om medborgarvittnen har kanske övervärderats något. De farhågor om övergrepp mot frihetsberövade personer som ibland förekommer i massmedia är sannolikt i hög grad överdrivna. Visst förekommer det någon gång att en polis i överdrivet nit tar i för hårt. Annat vore väl märkligt inom en så stor yrkeskår, även om sådana företeelser inte kan tolereras. Befäl och kamrater ingriper också regelmässigt när någon incident inträffar och rapporterar vad som skett. Därför finns det strängt taget inget behov av att satsa stora belopp för att särskilt övervaka den här gruppen tjänstemän, som, i huvudsak, fullgör sina åligganden exemplariskt. Trots detta måste det medges att polisverksamheten är speciell och särskilt känslig genom att den allt som oftast också innehåller frihetsberövanden. Risk för incidenter finns på båda sidor. Utskottet säger också i detta avseende att medborgarvittnen

kan medverka till att trygga rättssäkerheten men även stärka förtroendet för polis- och åklagarverksamheten – samt inte minst vara en garanti för obefogade anmälningar mot befattningshavare inom polisen. Jag tror att det är viktigt att vi ser det hela från den sidan. Om man nu satsar på medborgarvittnen enligt propositionens modell bör det ändå, såsom föreslagits, ske med försiktighet. Först och främst bör satsningen ske där det är ett så stort antal frihetsberövanden att det av den anledningen är motiverat men även annorstädes, där anmälningar om övergrepp förekommer och där det av det skälet bedöms värdefullt att sätta in medborgarvittnen.

Den regionala polisorganisationen har varit föremål för omfattande diskussioner under åren efter förstatligandet, och vi har redan berört den frågan en hel del i kammaren i dag. En av orsakerna till de redovisade problemen kan ha varit att länspolischefernas expeditioner administrativt har legat under länsstyrelserna och därmed också under kommundepartementet, medan polisen i övrigt har legat under justitiedepartementet. Två olika departement som delvis arbetar med samma frågor behöver inte nödvändigtvis föra med sig problem, men oavsett orsaken har det ändå kärvat på sina håll. Därför gjorde polisutredningen en mycket ingående undersökning, som är redovisad i betänkandet Polisen. Där har också olika lösningar presenterats. Den nu föreslagna ordningen innebär i princip ett bibehållande av den gamla organisationen med ett par undantag. Men verksamheten skall aktiveras och inriktningen delvis bli en annan. I övrigt har den här frågan redan belysts tillräckligt, men det som är viktigt nu är att riksdagen fattar ett beslut om hur den regionala verksamheten skall vara organiserad, så att utarbetandet av en målsättning och fastställandet av en inriktning för arbetet kan sättas i gång och så att berörd personal vet vad den för framtiden har att rätta sig efter.

Frågan om var trafikövervakningen skall organiseras och vad det arbetet skall omfatta blir en uppgift för beredningen. Därför behöver vi inte gå djupare in på den frågan nu. Kort kan ändå sägas att trafikövervakningen inte bör splittras upp på olika enheter utan skötas inom en sammanhållen enhet. De nuvarande länstrafikgrupperna och trafiksektionerna kan med fördel sammanföras till en enhet, medan de i dag är organiserade var för sig. Det bör vara ett riktmärke för beredningen. Sedan blir det hela en fråga om arbetsfördelning mellan lokal och regional övervakning, där länspolischefens roll bör klargöras närmare liksom frågan om arbetsuppgifterna i övrigt för den trafikövervakande personalen.

Det som kanske förvånar är att socialdemokraterna i utskottet inte följer utskottsmajoriteten i frågan om den regionala organisationen. De gör det när det gäller de två storstadsdistrikten och kanske också Jämtlands län, där förhållandena onekligen är speciella. Men i övrigt vill man från socialdemokratiskt håll lämna över hela den här frågan till polisberedningen för förnyad utredning.

Polisutredningen hade många olika förslag. Vi har hört åtta redovisas här. Kan verkligen den kommande polisberedningen komma fram till ytterligare lösningar, som skulle ge ett bättre resultat? Det tror jag knappast. I

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

utredningen förordade socialdemokraterna det s. k. polismästaralternativet, dvs. att en polismästare – som regel residensortens – i varje län utöver chefskapet för det egna distriktet även skall vara regional chef. Reservanterna nämner inte det här förslaget i reservationen, och eftersom socialdemokraterna vill lämna över hela frågan om den regionala ledningsorganisationen till polisberedningen trodde jag att de hade gått ifrån polismästaralternativet. Så är tydligen inte fallet, såvitt jag har kunnat förstå av vad Arne Nygren har framfört här tidigare i debatten. Jag måste då ställa frågan varför det inte redovisades i reservationen.

Jag tror inte att detta förslag, det s. k. polismästaralternativet, är det bästa, eftersom det kan komma att skapa framtida problem mellan länens olika polisdistrikt. Därför har jag ställt mig bakom utskottsmajoritetens förslag, trots att jag också var med i polisutredningen och diskuterade polismästaralternativet. Arne Nygren minns säkerligen hur tveksam jag var till detta alternativ redan i utredningen. Jag gjorde tillsammans med ledamoten Blom ett särskilt yttrande om detta, för att få remissinstanserna att tycka till när det gällde den regionala organisationen. Resultatet av detta remissarbete har vi sett i propositionen, och det förslaget ställer jag mig alltså bakom.

Herr talman! Med detta inlägg ber jag att få yrka bifall till justitieutskottets hemställan på alla punkter i betänkande 24.

Anf. 8 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Herr Polstam tar också upp frågan om den regionala organisationen. Han frågar varför inte socialdemokraterna följer majoriteten och varför vi inte i vår reservation har skrivit in polismästaralternativet.

Jag försökte förklara det i svaret till herr Lidgard. Jag sade att vår mening är att det finns en direkt koppling till frågan hur man löser trafikövervakningsförankringen. Det gör att man egentligen skall avvakta det ställningstagandet innan man slutgiltigt bestämmer sig i fråga om den regionala organisationen. Hade det varit så att vi i dag hade haft att avgöra frågan om trafikövervakningsorganisationen, hade jag också varit beredd att instämma när det gäller utredningens förslag.

Sedan redovisade herr Polstam att han var tveksam i utredningen. Men denna tveksamhet sträckte sig inte till någon reservation, utan bara till ett särskilt yttrande. Det brukar vara uttryck för en ganska mjuk tveksamhet. Nu tycks herr Polstam vara mera bestämd.

En kommentar också till Åke Polstams diskussion om medborgarvittnen. Han säger att om sådana skall inrättas, bör de sättas in där de är mest angelägna. Ja, det är ju det vi menar, att de är mest angelägna i de tre storstadsdistrikten. Det är därför vi har föreslagit att man i en första etapp skall bygga upp verksamheten i dessa tre områden.

Jag skulle gärna vilja fråga herr Polstam och även herr Petersson i Röstånga, som kommer upp i talarstolen om en stund, om ni över huvud taget tror att det kommer till medborgarvittnen i ett enda polisdistrikt, med den lösning som ni förordar.

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Anf. 9 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Herr talman! Jag skall bara bemöta det sista. Jo, jag tror att det kommer att bli medborgarvittnen i ett eller annat polisdistrikt, men jag tror definitivt inte att det blir särskilt många – i varje fall inte nu.

Studierna av den verksamhet som f. n. pågår och den som eventuellt kommer att organiseras ger säkerligen besked om huruvida detta är nödvändigt eller inte. Jag tror därför att det är oerhört viktigt att denna verksamhet startas mjukt och mycket försiktigt.

Anf. 10 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Alltsedan det moderna svenska polisväsendet fick sin första utformning genom 1925 års lagstiftning har förändringar skett efter hand som samhället utvecklats och omdanats. Olika utredningar har med ganska jämna intervaller avlöst varandra. Förslag har lagts fram och reformer genomförts för att vi skall få ett allt effektivare polisväsende, som samtidigt omfattas av allmänhetens förtroende. Polisernas utbildning har förbättrats, och medborgarnas inflytande på olika nivåer har förstärkts.

De genomförda reformerna har emellertid inte bara betytt ökad effektivitet. De har också betytt att vi har fått ett polisväsende som omfattas med förtroende.

Men samtidigt ser vi att polisarbetet för varje år blivit allt svårare för den enskilde befattningshavaren. Många vackra ord har i dag sagts om den svenska poliskårens förträfflighet och om polisarbetets besvärligheter. Från polishåll konstaterar man emellertid – och förmodligen helt riktigt – att vi är ganska tysta mellan högtidsstunderna här i kammaren, när vi prisar poliserna, och när det bränner till ute på fältet, när poliserna anklagas för att de tvingas följa de lagar som vi stiftar här i riksdagen, ibland ofullkomliga lagar.

Någon gång bör vi kanske träda fram och ta på oss ansvaret, säga att det faktiskt finns sammanhang då man inte skall anklaga polisen utan kanske främst anklaga dem som stiftat lagarna.

Dagens principbeslut om 1980-talets polis är ytterligare ett steg i riktning mot ett effektivare polisväsende, mot ökat lekmannainflytande och för en bättre utbildad polis, i nära kontakt med andra samhällsgrenar.

Betänkandets innehåll har redan kommenterats. Jag för min del avser enbart att lyfta fram ett par saker som vi från folkpartiets sida tycker är av särskilt stor betydelse.

I debatten om polisens regionala och lokala indelning talas ofta om att såväl regioner som polisdistrikt bör minska i antal och därigenom bli effektivare. Och så är naturligtvis fallet i kärva ekonomiska tider, därför att det faktiskt kan innebära vissa kostnadsbesparingar. Emellertid råder det en bred politisk uppfattning om att ytterligare sammanläggningar inte skall ske. Vi är alla överens om att det är viktigt att den lokala polisen är väl förankrad hos samhällsmedborgarna och att den finns inom rimligt avstånd.

Det är därför av stor betydelse att lekmannainflytandet förstärks, särskilt på den lokala nivån. Det är också innebörden av dagens principbeslut.

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

1973 års beslut om polisstyrelse var ett steg i rätt riktning. Nu går vi vidare. Vi ger de lokala politikerna större möjligheter att påverka polisarbetets inriktning och verksamhet, vi befriar dem från centralstyrning och låter dem själva prioritera de olika polisdistriktens skiftande behov av insatser. Det är naturligtvis angeläget att den kommande polisberedningen klart avgränsar de olika kompetensområdena, dvs. skillnaden mellan den beslutande och den operativa verksamheten.

När det så gäller medborgarvittnena får vi äntligen en lag som ger kommunerna den rättsliga möjligheten att utse dessa. Det är ett sätt att dels trygga rättsäkerheten för samhällsmedborgarna, dels skydda enskilda poliser mot obefogade anmälningar.

Det har varit en lång vandring innan vi äntligen i lag reglerar kommunernas möjligheter att införa medborgarvittnen. Redan 1967 väcktes tanken för första gången i riksdagen av några folkpartister. I motionen framfördes då att syftet var att öka rättsäkerheten, att stödja såväl den misstänkte som förhørsledare samt frigöra polispersonal för andra uppgifter. Sedan dess har medborgarvittnena varit en lång följetong i riksdagen, och när vi nu efter denna långa vandring äntligen är färdiga för beslut, är kanske motiveringen i dagens utskottsbetänkande i ord något annorlunda formulcrat, men syftet är i princip detsamma.

1967 års motionärer och många därefter har blivit tillgodosedda i det primära avscendet. Däremot är de inte tillgodosedda vad gäller kostnadsansvaret, dvs. att det bör vara en statens angelägenhet att finansiera dessa vittnen. Det är naturligtvis beklagligt att så inte kan ske, men det ansträngda ekonomiska läget är även inom detta område en realitet, och det kan man inte bortse ifrån.

Så till frågan om länspolischeferna eller den regionala polisledningen. I 1975 års polisutredning intog jag ståndpunkten att länspolischeferna borde ersättas med polismästaren i varje läns största polisdistrikt. Jag anser fortfarande att det skulle vara det mest rationella och att det skulle innebära en ekonomisk besparing. Kritiken mot förslaget har varit stark, men den var ganska lätt att förutse. Kritiken skulle komma, och den kom i första hand från länsstyrelserna. Ingen myndighet är naturligtvis beredd att avstå från egna tjänster. Å andra sidan har utskottet under ärendets gång något förändrat propositionen i riktning mot utredningsmajoritetens tankegång. Sålunda kommer Göteborg att jämsställas med Stockholm. Länspolischefen i länet, som har endast två polisdistrikt, föreslås avskaffad. Beträffande Malmö förutsätter man en förnyad prövning efter ett par år. Det är alltså ett steg i rätt riktning, men jag skulle gärna ha sett att vi kommit betydligt längre.

Socialdemokraternas förslag om att utan eget yttrande överlämna frågan om den regionala polisledningen till polisberedningen har jag för min del ganska svårt att förstå. Enligt min uppfattning måste riksdagen uttrycka en åsikt och göra en viljeyttring till de människor som skall ta hand om den fortsatta beredningen efter dagens principbeslut.

Herr talman! I början av mitt anförande framhöll jag att polisen och dess

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

organisation, utbildning osv. med regelbundna intervaller varit föremål för olika utredningar och beslut. Det har varit viktigt. Och det är viktigt att polisväsendet ständigt ställs under debatt, att polisutbildningen anpassas till ett samhälle i förändring och att därigenom polisens allmänna arbetsuppgifter vid olika tider preciseras på olika sätt. För mig har det sedan länge känts angeläget att betona inte bara den svenska polisens repressiva uppgift att spåra upp och gripa brottslingar utan också dess brottsförebyggande uppgift och dess sociala uppgift med service gentemot den allmänhet som polisen har att tjäna. Inte minst efter det kommande beslutet i kammaren blir det än viktigare att betona just det senare.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 11 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Herr Petersson i Röstånga återkommer till precis samma fråga som herr Polstam och tidigare herr Lidgard har ställt, nämligen varför socialdemokraterna i sin reservation inte direkt har krävt ett genomförande av länspolis chefsalternativet.

Jag har nu redogjort för motivet två gånger, men tydligen har man färdigskrivna anföranden som inte går att ändra, och därför får jag hänvisa till mina tidigare motiveringar, som kort och gott innebär att det här finns en så direkt koppling till frågan om trafikövervakningsorganisationen att vi menar, att när vi har beslutat att den skall gå tillbaka till polisberedningen skall vi också dröja med det beslut som rätteligen skall komma om den regionala organisationen.

Herr Petersson i Röstånga var glad över den nya lagen. Men, herr Petersson, det är inte lagen som har hindrat kommuner från att bedriva försöksverksamhet. Det har gått bra både i Göteborg och i Växjö. Det har ansetts vara en uppgift för staten att klara detta med medborgarvittnen. Regeringen säger nu också att problemet skall lösas genom en lagändring. Åke Polstam tror kanske att systemet med medborgarvittnen kommer att införas inom fler polisdistrikt, men jag frågar mig om exempelvis polisdistriktet i Växjö och Göteborg kan fortsätta med sin försöksverksamhet utan en större grad av statlig finansiering.

Herr Petersson säger att vi med detta beslut avskaffar länspolis chefsorganisationen i Jämtland. Det gör vi nu inte. I stället ger vi regeringen vår mening till känna. I Jämtland har vi ett bra exempel på dagens tunga, regionala organisation. Där finns två polisdistrikt, ett i Östersund, som svarar för nästan 90 % av polisverksamheten, och ett i lilla Sveg, som svarar för 10–15 %. När vi pekade på det här som ett exempel på hur viktigt det var, dvs. att det i länsstyrelsen skulle sitta ett par tre polismän som fungerade som något slag av mellanlänk mellan rikspolisstyrelsen och den lokala verksamheten, så fick vi utskottet med oss.

Det finns också andra exempel, herr Petersson, som visar att vi är på väg att få en tung administration på detta område, något som vi skall akta oss för. Poliserna skall så långt som möjligt vara engagerade i aktivt polisarbete och inte

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

i administrativa uppgifter. Vi är rädda för att ni med ert nej till en prövning, som kan leda fram till en annan organisation, stänger dörren för en vettig lösning av problemen med administrationen.

Anf. 12 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Jag tycker det är väsentligt med en viljeyttring från riksdagen om hur man vill att den regionala polisledningen skall vara organiserad. Det är enligt min mening nästan oanständigt att lägga fram ett betänkande som över huvud taget inte innehåller några förslag. Vi i polisutredningen vet hur svårt det har varit att uppnå lösningar. Vi har plockat fram olika förslag, och efter en rad sammanträden har vi äntligen enats om polismästaralternativet. Jag tycker fortfarande att det är det enda vettiga alternativet. Detta har jag arbetat för i utskottet och anser mig ha kommit en liten bit på väg.

Jag tycker att herr Nygren och de andra socialdemokraterna skulle ha hjälpt mig under utskottsarbetet. Då hade vi kanske kommit ytterligare en bit på väg. I stället kommer man med ett fullständigt meningslöst uttalande, och det kan jag för min del inte acceptera. Jag undrar om inte det är ett sätt att försöka dölja att det faktiskt föreligger oenighet inom socialdemokratien på detta område. Man talar ju inte om vilket alternativ man förordar.

Beträffande frågan om medborgarvittnen tycker jag fortfarande att det är viktigt att rättsläget klarlägges. Vi skall inte längre tala om försöksverksamhet, något som ju har funnits i Göteborg sedan 1958. I skrivningen från majoriteten i polisutredningen talades det också om förnyad försöksverksamhet, vilket jag litet hövligt och nätt protesterade mot i ett särskilt yttrande. Jag påpekade att dessa försök hade pågått länge. Det gladdde mig att även justitieministern ansåg att försöksverksamheten borde vara avklarad och att vi var framme vid en lagstiftning.

Visst är det viktigt med statsbidrag, men jag böjer mig för kalla ekonomiska realiteter. Skall vi spara i den ena ändan, så måste vi tyvärr också spara i den andra. Vi har enligt min mening tagit ett steg i rätt riktning när det gäller medborgarvittnen. Tyvärr har vi inte nått ända fram. Det har varit en lång vandring för att komma så här långt. Men det återstår ännu en lång vandring innan vi kommer fram till att kommunerna får statsbidrag för att införa ett system med medborgarvittnen.

Anf. 13 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av det replikskifte om medborgarvittnen som just har ägt rum mellan Hans Petersson i Röstånga och Arne Nygren.

Arne Nygren sade i sitt senaste inlägg – jag tror att han också sade det i sitt huvudanförande – att vi både kan ha och inte ha den föreslagna lagen, eftersom det i både Göteborg och Växjö utan lagstöd pågår verksamhet med medborgarvittnen. Jag vill bara påpeka att förvaltningsdomstol har upphävt Växjö kommuns beslut att där inrätta medborgarvittnen. Domstolen ansåg att kommunen hade överskridit sina befogenheter. Kommunen har sedan överklagat detta beslut, och frågan är nu föremål för prövning i högre instans.

Enbart detta visar att det rättsliga läget är oklart och att vi därför behöver en lagstiftning.

Anf. 14 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Det var väl en något vilseledande beskrivning av utskottets hantering av frågan om den regionala organisationen som herr Petersson i Röstånga gav för ett ögonblick sedan. Det var ju så, att regeringen hade gått ifrån utredningens förslag, vilket Hans Petersson och jag varit eniga om. Det var när ni folkpartister tillsammans med centerpartister och moderater ställde er bakom detta regeringsförslag som vi socialdemokrater fick anledning att reservera oss. Hade herr Petersson gett antydningar om att vi skulle ha kunnat ena oss om det förslag som förelåg i utredningen, tror jag att vi skulle ha kunnat bli överens.

Vi är ense när det gäller en förändring av organisationen i Stockholm och Göteborg. Vi har också sagt att det måste göras något åt förhållandena i Jämtland. Det är i fråga om de övriga bitarna som ni nu stänger dörren för en vidare prövning – och det beklagar jag.

När det gäller medborgarvittnena är vi eniga om en lagändring, även om jag inte tror att den kommer att innebära att någon ny kommun anser sig ha ekonomiska möjligheter att i dagens läge starta en sådan här verksamhet. Det gäller allra helst som departementschefen till propositionen har fogat ett varningens ord: Akta er för att starta sådan här verksamhet, för det har ni av ekonomiska skäl inte råd med! I den situationen skall det nog mycket till för att en kommun skall anse att den har de ekonomiska förutsättningarna för denna verksamhet – speciellt med tanke på de åtgärder mot kommunerna som regeringen den senaste tiden har ägnat sig åt.

Anf. 15 ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Arne Nygren återkommer flera gånger till kopplingen mellan den regionala organisationen och den utredning som när det gäller trafikövervakningen skall göras om en eventuell sammanslagning av länstrafikgrupper och trafiksektioner. Våra ställningstaganden i dessa frågor är klara, och vi har redovisat dem här.

Jag kan inte riktigt förstå varför Arne Nygren gör denna koppling mellan den regionala organisationen och trafikövervakningen. Regeringen har ju i propositionen lagt fram förslag om hur den vill ha den regionala ledningen, och vi är snart färdiga att ta ställning till detta förslag. Vi vet alltså vad den regionala verksamheten och ledningsfunktionen kommer att gå ut på. Däremot vet vi inte hur trafikövervakningen skall vara organiserad och hur övervakningsarbetet skall skötas lokalt och regionalt. Detta är en fråga för beredningen och har egentligen inte alls med den regionala organisationen och länspolischefsfunktionen att göra nu.

Anf. 16 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Arne Nygren påstår att det var ett vilseledande uttalande om hur ärendet hade behandlats i justitieutskottet. Men låt mig framhålla att jag

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Polisens uppgifter,
utbildning och
organisation
m. m.*

t. o. m. fick ärendet bordlagt därför att vi ville tänka över hur vi skulle kunna komma fram till något som påminde om det förslag som fanns i polisutredningen, dvs. polismästaralternativet. Jag är fortfarande helt övertygad om att ifall socialdemokraterna hade intagit den ståndpunkten och klart deklarerat att man ville ha polismästaralternativet, så hade dessa bekymmer varit över. I stället försökte man från socialdemokratins sida att uttala kryptiska saker, som i sig själva inte har någon betydelse för beredningen.

När det gäller medborgarvittnena finns det de facto kommuner som har uttryckt önskan att införa sådana. Om den socialdemokratiska reservationen skulle vinna skulle det betyda ett stopp, därför att socialdemokraterna vill naturligtvis vänta på den s. k. successiva utbyggnaden av statsbidraget som de har föreslagit. Men om man skall vänta på den utbyggnaden av statsbidraget blir man nog ganska besviken och får vänta alltför länge.

Anf. 17 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Herr Polstam säger att det inte finns någon koppling mellan frågan om hur den regionala organisationen bör se ut och ställningstagandet till trafikövervakningen. Det gör det visst. Innan man bestämmer sig för vilken regional organisation man skall ha måste man ju ha bestämt sig för vad som skall ligga på regional nivå och vad som skall ligga på lokal nivå. Det är det ställningstagandet som trafikövervakningsfrågan gäller.

Till herr Petersson i Röstånga vill jag säga att vi väl inte här skall avslöja diskussionen i justitieutskottet. Men det händer ju att man från ett borgerligt parti begär att få en fråga bordlagd. Som regel brukar det bero på att man vill gå till sin grupp för att fråga om man får frångå regeringslinjen. Och vi uppfattar nog att det var så i den här frågan. Men herr Petersson återkom ju till utskottet och slöt upp bakom regeringsförslaget, och i den situationen hade vi socialdemokrater inget annat att göra än att reservera oss för den lösning vi ansåg vara den rätta.

Mom. 3 (medborgarvittnen)

Reservation 1 av Lisa Mattson m. fl. bifölls med 162 röster mot 160 för utskottets hemställan.

Mom. 7 (den regionala polisorganisationen)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 2 av Lisa Mattson m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Interneringspåföljdens avskaffande och straffet för grovt narkotikabrott m. m.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1980/81:25 om interneringspåföljdens avskaffande och straffet för grovt narkotikabrott m. m. (prop. 1980/81:76).

Anf. 18 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Vi som sitter i justitieutskottet, och jag tror att jag kan tala å hela riksdagens vägnar, har mycket länge väntat på regeringens proposition nr 76 om interneringspåföljdens avskaffande. Det är glädjande att denna proposition nu har kommit och att vi efter det beslut som kommer att fattas här om en stund kan konstatera att ännu en av de tidsbestämda påföljderna har rensats ut. Det är värdefullt och viktigt att notera detta.

Men vid behandlingen i utskottet har vi socialdemokrater inte riktigt kunnat dela departementschefens uppfattning. Han menar, att när man avskaffar interneringspåföljden, kommer det att i realiteten leda till att de faktiska strafftiderna vid de allra grövsta formerna av upprepad brottslighet blir kortare än hittills. Vi tror att det kan bli så i något enstaka undantagsfall, men vi kan icke förstå varför departementschefen, för att ta bort den här risken för de mildare straffen, har tillagt en paragraf som säger att den som har begått brott sedan domen vunnit laga kraft, och återfallet avser brott som är belagt med fängelse mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse för en tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet. Fyra år är en orimligt lång tid.

I lagrådet har en som icke delar majoritetens uppfattning, justitierådet Vängby, också påpekat att, med den tillämpning av både den föreslagna straffskärpningsregeln och regeln om förhöjning av maximitiden vid flerfaldig brottslighet, kan fängelse på viss tid bestämmas till 16 år. Då kan detta jämföras med att en person vid livstidsstraff, om nådevägen väljs, brukar få livstidsstraffet förvandlat till fängelse 14–15 år.

De riktlinjer som i motiveringen dras upp för tillämpningen av straffskärpningsregeln får visserligen, fortsätter justitierådet, anses vara måttfulla, men de begränsningar som angivits återfinns icke i lagtexten, som har fått en mycket generell utformning. Vi delar uppfattningen, heter det vidare, att man allvarligt kan befara att domstolarna tar sådant intryck av den föreslagna regeln att den tillsammans med andra faktorer som gör sig gällande medverkar till en förhöjning av den allmänna straffnivån.

Man skall kanske också erinra ledamöterna om att en enhällig riksdag – vi var enhälliga på den punkten – för ungefär sex år sedan, 1975, beslöt att avskaffa den tidigare återfallsregeln. Men det var 1975. Det har blivit en annan regim nu, och vi tycker att det är mycket illavarslande att man, förutom detta att föreslå vissa restriktioner när det gäller den villkorliga frigivningen vid vissa former av grövre brott, också återgår till en straffskärpning. Vi menar att de tankegångarna står i strid mot de principer som vi omfattade 1975. Det skulle stå bäst i överensstämmelse med

Interneringspåföljdens avskaffande och straffet för grovt narkotikabrott m. m.

Onsdagen den
1 april 1981

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

brottsbalkens grundsyn och uppbyggnad att straffvärdet för olika brott kommer till uttryck i straffskalorna för de olika brotten och inte görs beroende av omständigheter som ligger utanför, t. ex. återfall. Vi har alltså på principiella grunder och med ledning av motioner från socialdemokratiskt och vpk-håll reserverat oss på den punkten. Vi anser att denna straffskärpningsregel är alldeles för hård. Vi menar också att det frihetsstraff som från början framstår som mycket långvarigt verkligen är ägnat att inge den dömden en känsla av hopplöshet när det gäller hans framtid, och det kan motverka en utveckling till det bättre, göra den dömden brutalare och därmed också öka farorna för både kriminalvårdens personal och samhället i stort. Det framstår därför inte som någon nackdel att ett långvarigt straff generellt förkortas genom villkorlig frigivning.

Vi menar alltså att vi har rätt att resa invändningar mot den ganska dramatiska straffskärpning som föreslås i propositionen och som utskottsmajoriteten har accepterat. Vi tror att denna regel, om den går igenom, kan leda till en inte önskad förhöjning av den allmänna straffnivån. Vi anser att vi icke i propositionen och inte i den mycket kortfattade departementspromemoria som föregick propositionen har fått någon garanti för att straffnivån inte sakta höjs, och därför anser vi att denna regel icke bör införas.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid mom. 3 i utskottets betänkande nr 25.

Anf. 19 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Vpk har i en motion med anledning av regeringens proposition om interneringsstraffets avskaffande ställt förslag om att den särskilda straffskärpningsregeln inte skall återinföras.

Departementspromemorian, som regeringen bygger sin proposition på, hade föreslagit en sådan straffskärpningsregel vid återfallsbrott och satt den till två år. Regeringen skärper för sin del denna regel och föreslår fyra år som straffskärpning vid återfallsbrott. Det innebär att när riksdagsmajoriteten nu kommer att fatta beslut om denna regel, så kommer man alltså att ta det beslutet utan att förslaget har remissbehandlats i den utformning det har nu.

Som vi skriver i motionen, är vi mycket tveksamma till att återinföra en sådan regel. Den har ett syfte enbart som ytterligare bestraffning. Man skall ju inte, när straffet bestäms, göra någon som helst bedömning om riskerna för ytterligare återfall, och därmed är det inte fråga om en straffskärpning av det skälet. Det är heller inte troligt att ytterligare påföljd skulle kunna fungera i preventivt syfte och verka avskräckande, eftersom påföljden redan från början är mycket lång. Det innebär inte heller att man underlättar rehabiliteringen av den intagne. Tvärtom så uttalar justitieministern i propositionen om 14 dagars fängelse att frihetsstraffen har övervägande negativa effekter för dem som straffas.

Det finns alltså inte några kriminalpolitiska skäl för att återinföra denna regel. Skälet är kort och gott, som sägs i propositionen, att man inte vill riskera en allmän sänkning av strafftiden när man nu tar bort internerings-

straffet. Det är enligt vår mening inte ett tillräckligt skäl för att återinföra denna regel. I stället får man ju med detta förslag en risk för en allmän skärpning av strafftiderna.

Nu har utskottet i sina skrivningar poängterat att detta skall bli en regel som endast kommer att tillämpas i mycket sällsynta fall. Frågan är då om det över huvud taget är nödvändigt att nu införa denna regel, särskilt om man – som utskottet också gör – sätter den i samband med bl. a. reglerna om villkorlig frigivning. Dessa, liksom straffskalorna i stort, är ju föremål för översyn av fängelsestraffkommittén. Om man över huvud taget skulle återinföra straffskärpningsregeln, så borde man enligt vår mening – det har vi också skrivit i motionen – först ha låtit denna utredning pröva frågan.

Det föreligger nu en reservation till detta betänkande, där förslaget om återinförande av straffskärpningsregeln avvisas. Reservationen innebär bifall till huvudkravet i vår motion, nämligen att man inte skall införa denna straffskärpningsregel nu, och den reservationen tillfredsställer naturligtvis oss motionärer.

Jag vill därför avslutningsvis, herr talman, yrka bifall till reservationen som är fogad till justitietskottets betänkande.

Anf. 20 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag skall lämna några kommentarer och – hoppas jag – upplysande förklaringar till den ståndpunkt som majoriteten i utskottet har intagit vad gäller denna straffskärpningsregel, som socialdemokraterna i utskottet har reserverat sig mot.

Lisa Mattson talade om en dramatisk straffskärpning. Jag vill då framhålla att själva ordet straffskärpningsregel kan inbjuda just till den tolkningen att det här handlar om en verklig ökning av strafftiderna. Av Lisa Mattsons anförande fick jag intrycket att det rör sig om fyra års påbackning. Det är nu inte fallet.

När interneringspåföljden nu avskaffas, något som vi alla varit överens om bör ske, måste man överväga om detta kan ske med bibehållande fullt ut av nuvarande ordning i övrigt. Det visar sig vid ett sådant övervägande att avskaffande av interneringspåföljden utan ändringar i övrigt kan leda till *en verklig lindring* av samhällets reaktioner mot den allra grävsta brottsligheten.

Om nämligen interneringspåföljden avskaffas och kriminalvårdsnämndens nuvarande praxis i fråga om villkorlig frigivning slår igenom, blir den verkliga straffverkställighetstiden för den typ av förbrytelser som det nu handlar om kortare än vad som hittills har gällt.

Vid internering avtjänas däremot hela den fastställda minsta tiden i anstalt. Enligt den ordning som f. n. gäller blir alltså vid tidsbestämt fängelsestraff den faktiska tiden för verkställighet i anstalt kortare än vid en dom till internering på samma tid som det ådömda fängelsestraffet avser.

Trots den ändring i reglerna om villkorlig frigivning som utskottet nu har tillstyrkt kommer de faktiska verkställighetstiderna vid dom till fängelse inte att kunna motsvara vad som f. n. kan förekomma vid dom till internering

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

med mycket lång minsta tid. Den effekten torde ingen – inte heller reservanterna, såvitt jag förstår – ha avsett.

Reservanterna är nu i stället rädda för att regeln kan vara ägnad att leda till en icke önskad förhöjning av den allmänna straffnivån. Man säger också att garanti för att så inte sker saknas.

Herr talman! Den rädslan är nog obefogad. Vidare finns det faktiskt i propositionen och utskottsbetänkandet garantier för att den allmänna straffnivån inte höjs. Jag vill bara kort peka på dessa garantier.

För det första gäller straffskärpningsregeln endast vid återfall i brott.

För det andra skall på det första brottet ha följt en fängelse dom på lägst två år, och återfallet skall avse brott som är belagt med mer än sex års fängelse.

Det rör sig här om återfall i brott av synnerligen allvarlig beskaffenhet. För att belysa just den frågan räcker det med att framhålla att återfall som avser t. o. m. grov stöld eller enkelt rån inte skall kvalificera för denna straffskärpning. Regeln *kan* däremot bli tillämplig när det nya brottet är mord, dråp, grov misshandel, våldtäkt, grovt rån och mordbrand, liksom vid återfall i grovt narkotikabrott.

För det tredje gäller att regeln skall vara fakultativ, dvs. domstolarna åläggs inte någon skyldighet att tillämpa bestämmelsen, om den straffskala som är föreskriven för det aktuella brottet är tillräckligt vid för att hänsyn skall kunna tas till återfallsbrottets svårighetsgrad utan att straffskärpningsregeln behöver tillämpas.

Av vad jag nu sagt framgår att denna regel endast kommer att bli tillämplig på ett fåtal personer, som har gjort sig skyldiga till återfall i mycket grov brottslighet, och att syftet med regeln är att sådana förbrytelser när nu interneringsstraffet avskaffas inte kommer att få väsentligt kortare faktiska strafftider än om vi haft interneringsstraffet kvar. Det är just dessa personer samhället måste skydda sig mot – våra svåraste och farligaste förbrytare. Det rör sig i praktiken kanske om 15 eller 20 personer. Jag har svårt att tro att det är detta reservanterna vill uppnå, men den risken finns om deras förslag skulle vinna bifall.

Skälet till att vi vill avskaffa interneringsstraffet – och om detta är vi överens; jag delar Lisa Mattsons uppfattning på den punkten – är att på alla brott skall följa en förutsebar påföljd. Det kravet uppfylls med den här straffskärpningsregeln. Förutsebarhet och konsekvens i strafflagstiftningen är viktiga hörnstenar i vårt rättssamhälle, och därför är den tidsbestämda interneringspåföljden olämplig i vårt straffsystem.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till justitieutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 21 LISA MATTSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar med intresse att Björn Körlof inte alls tagit upp någon diskussion om det brott mot 1975 års kriminalpolitiska principer som förslaget om straffskärpning innebär.

Jag påpekade i mitt anförande att fyra år kan läggas till det högsta straff

som kan följa på brottet. Det kan följaktligen leda till en strafftid på 16 år, vilket jag och mina medreservanter anser vara helt orimligt. Vi hävdar att straffvärdet för olika brott skall komma till uttryck i straffskalorna och att det inte bör göras beroende av utanförliggande omständigheter.

Anf. 22 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara erinra Lisa Mattson om att problemet uppstår när vi avskaffar interneringspåföljden och inte vidtar några åtgärder med hänsyn till den praxis som kriminalvårdsnämnden har när det gäller frigivning. Skulle frigivningspraxis tillämpas fullt ut, kommer den faktiska straffverkställighetstiden för just de mycket svåra förbrytelser jag talat om att bli kortare än i dag då vi har interneringspåföljden. Det är just denna effekt vi vill förhindra genom den här straffskärpningsregeln. Någon annan effekt är vi inte ute efter. Det framgår mycket tydligt både av propositionen och av utskottsbetänkandet.

Anf. 23 LISA MATTSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att det inte bara är vi reservanter som hyser uppfattningen att det kan finnas stor risk för att vi får strängare domar i framtiden. Lagrådet var icke enigt. Ett av justitieråden har just pekat på de risker han ser med de påföljder som förordas i propositionen, nämligen straffskärpning och begränsning av den villkorliga frigivningen. Även om detta bara kommer att inträffa i undantagsfall, tycker vi ändå att det är en princip som man inte utan vidare kan acceptera.

Anf. 24 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Men Lisa Mattson måste ta hänsyn till dessa i och för sig fåtaliga undantagsfall. Det handlar här om förbrytelser av mycket allvarlig och grov beskaffenhet. Jag har svårt att förstå att reservanterna vill att dessa mycket få människor som gjort sig skyldiga till mycket grova brott skall uppnå en strafflindring när vi nu avskaffar interneringspåföljden. Även om det handlar om ett litet antal människor måste vi ändå se till att den faktiska straffverkställighetstiden för dem blir densamma.

Kravet på förutsebarhet och konsekvens har vi ju ändå kvar; det uppnår vi med avskaffandet av interneringspåföljden i kombination med denna straffskärpningsregel.

Talmannen anmälde att Lisa Mattson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 25 HELGE KLÖVER (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar föreslås bl. a. att lägsta straff för grovt narkotikabrott och för varusmuggling avseende narkotika skall höjas från ett års till två års fängelse. Lilly Bergander och jag har i vår motion pekat på vissa risker i samband med den här straffskärpningen. Jag vill från början klart säga ifrån att vi motionärer *inte* ömmar för de cyniska

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Internieringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

och samvetslösa narkotikahandlare som själva ofta inte är missbrukare utan som enbart för att tjäna pengar bedriver sin avskyvärda hantering. Vi har därför inte motsatt oss den föreslagna straffskärpningen. För resten gäller väl för dessa kategorier av grovt narkotikabrott redan nu strafftider som ligger betydligt över två år. Däremot kan verkningarna av straffet för vissa narkotikabrottslingar vara litet svåra att förutse. När man läser propositionen får man inte riktigt klarhet i vilka typer av grovt narkotikabrott som f. n. föranleder straff på ett år eller något däröver.

Erfarenheterna visar emellertid att dessa strafftider ganska ofta tillämpas när det gäller ungdomar eller andra som för att få pengar till den narkotika de själva förbrukar inte sällan tvingas sälja narkotika i rätt små kvantiteter men vid flera tillfällen. På det sättet blir det sammanlagt en sådan mängd narkotika att verksamheten med nuvarande praxis bedöms som grovt narkotikabrott. För en del av dessa unga missbrukare skulle det säkerligen vara ytterst olyckligt att drabbas av längre strafftider än som f. n. tillämpas. Det skulle kanske omintetgöra en möjlighet för dessa till rehabilitering.

I betänkandet har problemet tagits upp, och utskottet anser sig kunna förutsätta att en höjning av minimistraffet jämte ändringar av kriterierna för vad som är att anses som grovt brott kommer att leda till att gränsen mellan normalbrott och grovt brott förskjuts. Bl. a. kommer därmed åtskilliga av de gärningstyper som f. n. bedöms som grova brott i fortsättningen att bedömas som normalbrott. Också lagrådet har i sitt yttrande berört problemet. Det sägs att mängden av narkotika fortfarande kan få för stor betydelse vid bedömningen av om ett brott skall anses vara grovt.

En av lagrådets ledamöter, justitierådet Vängby, anför bl. a.:

”Jag hyser allvarliga farhågor för att domstolarna också i fortsättningen kommer att lägga avgörande vikt vid mängdrekvisitet och därvid dra gränserna på samma sätt som hittills. I så fall kommer höjningen av minimistraffet att leda till en genomsnittlig straffskärpning för brott som nu föranleder ett års fängelse eller något däröver. Detta kommer att förvärra åtskilliga – bl. a. unga – narkotikamissbrukares redan nu svåra situation och hindra deras resocialisering samt leda till en ytterligare belastning på våra nu hårt ansträngda kriminalvårdsanstalter med åtföljande kostnadsstegringar för kriminalvården.”

Vi har visserligen accepterat de motivuttalanden som gjorts i betänkandet, men jag har ändå här velat peka på hur viktigt det är att straffskärpningen inte får ej avsedd effekt och att den inte drabbar människor som inte bör drabbas av den.

Herr talman! Övriga yrkanden i vår motion har föranlett en reservation, och därvidlag har Lisa Mattson redovisat våra synpunkter.

Jag vill till slut yrka bifall till den reservationen.

Anf. 26 MÅRTEN WERNER (m):

Herr talman! Det är något häpnadsväckande att man kan föra en sådan här debatt bara med användande av brottsrubriceringar, strafftider och sådant, utan att det klart anges vilken grupp människor det här gäller. Den grova

narkotikabrottsligheten är ju vår tids värsta gissel, kanske tidernas värsta. Det är fråga om personer som hänsynslöst och cyniskt säljer död till mängder av unga människor. De som sysslar med de här frågorna på närplanet uttrycker sig alltid annorlunda än vad som sker i annan debatt.

Jag måste få citera kriminalinspektör Lars Egon Johansson vid den brottsförebyggande enheten i Malmö. Han säger:

”Dessa storgangsters som skjuter skarpt mitt på gator och torg och helst mot polis, med risk för att träffa vem som helst, görs ofta till hjältar i tidningar. Man tycker synd om dem. — — De ska återanpassas till samhället. Men vem bryr sig om alla de människor de skadar i sin framfart? Vem bryr sig om bankkassörskorna med mardrömmar och de skottskadade poliserna eller de nerskjutnas anhöriga? Och vem bryr sig om de tusentals unga människor som blir knarkmissbrukare och dör i 20-årsåldern, därför att samvetslösa människor som t. ex. ledaren för Sandhamns-ligan inser att det går finfint att tjäna miljoner på knark? Blir de gripna får de fyra eller fem års fängelse. Och sedan är de fria efter två år. Och den förmögenhet de skaffat sig på knark har de skyddat genom att skriva över äganderätten på sin hustru eller på sina barn.”

Enhetschefen, Nils-Håkan Håkansson, fyller på med konstaterandet att ”vi vårdar miljonärer”.

Det är den här gruppen det gäller. Kraven på straffskärpning grundar sig naturligtvis inte på att man hyllar någon vedergällningsteori utan på att man anser att det är väldigt viktigt att skydda medborgarna i vårt land.

Visst vet vi att frihetsberövande straff inte har någon större rehabiliterande verkan. Villkorlig frigivning har ju också alltmer blivit praxis. Den i lag stadgade föreskriften att två tredjedelar av strafftiden skall ha avtjänats före villkorlig frigivning har förändrats så, att i motsvarande fall halvtidsfrigivning kan ske. Propositionen anger emellertid att kriminalvårdsnämnden skall vara återhållsam härmed när det gäller de grova narkotikabrottslingarna, för att därmed ge ett rimligt samhällsskydd.

Man måste dock inse, herr talman, att narkotikabrott har en alldeles särskild beskaffenhet, som skiljer sig från vad som gäller vid annan grov brottslighet. En knarklangare har många liv på sitt samvete. Han vet inte själv hur många – det brukar mördare annars veta. Han handlar kallt med liv och död. De flesta upphör inte med sin verksamhet ens innanför fängelsemurarna.

Jag menar att en särbehandling av dessa är väl motiverad, dels därför att det är fråga om en ovanligt cynisk brottslighet, dels därför att vi måste skydda medborgarna. Jag fattar inte att man över huvud taget överväger villkorlig frigivning redan när halva strafftiden har förlupit. Detsamma gäller om korttidspermissionerna.

Visst är det gott och väl att man ökar minimistrafftiden från ett till två år och att en straffskärpningsregel införs. Det talas dock i detta sammanhang om ”återfall” – man skriver ”i händelse av återfall”. När det gäller det här aktuella klientelet är det dock inte fråga om återfall, utan om fall, från början till änden. Jag vill se exempel på fall som man har lyckats rehabilitera och få

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Internerspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

att återgå till ett socialt sammanhang. Jag får nog instämma med riksåklagaren att det vore bättre att avskaffa den villkorliga frigivningen helt. Därmed skulle vi få ett bättre samhällsskydd mot denna farsot som dräper så många av våra ungdomar.

Jag vet väl att det skall till ett socialt åtgärdsprogram för att tackla narkotikamissbruket, men de kriminalpolitiska insatserna är en integrerad del i kampen mot narkotikan. Och kraftfullare kriminalpolitiska insatser skulle avsevärt krympa problemen. Man räknar med att 90 % av tillgreppsbrotten i bostäder, butiker och kontor har samband med narkotikamissbruk. De arma missbrukarna måste, som vi vet, skaffa pengar för att kunna finansiera sitt dyrbara missbruk, och även om de vill stiga av båten utsätts de ofta för utpressning och mordhot. Därför måste de fortsätta.

Det finns i vart fall hundratalet grossistknarklangare i det här landet. Om dessa på ett betryggande sätt förvarades i fångsvårdsanstalt under tio år, utan permissioner, skulle tillgreppsbrotten under tiden avsevärt minska. Vi skulle få ett mindre kriminaliserat samhälle. Man får hoppas att fängelsestraffkommittén ser vad som sker. Den har ju möjlighet att föreslå den villkorliga frigivningens vara eller inte vara.

Vi har i en motion, 892, föreslagit en del åtgärder när det gäller påföljden för dessa grova narkotikabrott. Vi begär att hela strafftiden skall avtjänas, att permissioner skall ges endast vid anhörigs sjukdom och död, att restriktivitet skall iakttas vad gäller besök, att censur skall tillämpas för telefonsamtal och brev. Vi anser att utläningar – som tyvärr ofta förekommer i dessa sammanhang – bör utvisas efter avtjänat straff. Jag vill än en gång erinra om, herr talman, att detta inte är ett vedergällningsprogram, utan det är ett nödvändigt skydd för den unga generationen. De som begår grova narkotikabrott är också undantagslöst inblandade i annan grov brottslighet såsom prostitution och organiserad ekonomisk brottslighet med alla dess svarta affärer.

Vi har inte fått gehör för våra synpunkter, men jag är övertygad om att framtiden kommer att ge oss rätt. Vi har en liberal brottslagstiftning, och det bekräftar också den här propositionen. Det kan kanske tyckas vara en from fjäder i hatten, men man frågar sig vem som tjänar och förlorar på affären.

Herr talman! Jag har inget yrkande, utan jag får nöja mig med de marginella förbättringar som propositionen föreslår.

Anf. 27 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag har i motion 883 aktualiserat att påföljden av narkotikaförseelser bör vara böter eller fängelse i högst ett år och att påföljden böter bör slopas ur påföljdsskalan för normalbrott.

När jag läser utskottets betänkande konstaterar jag att utskottet säger att varje olovligt innehav av narkotika – hur obetydligt det än må vara – är straffbart i sig och faller under narkotikastrafflagens bestämmelser.

Utskottet synes dock ställa sig tveksamt till tanken att genomföra en generell straffskärpning. Som jag ser det ansluter sig utskottet ändock i stora

delar till motionens allmänna syfte men finner med hänsyn till sitt tidigare ställningstagande att det inte nu kan vara påkallat att införa en sådan strängare bedömning som jag har föreslagit. Från de utgångspunkterna avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Nu är det ju så att riksåklagaren i cirkulär 1980 skärpte praxis för åtalsunderlåtelse. De mängder narkotika för vilka åtalsunderlåtelse kan beviljas är då mycket små. Åtal väcks också numera i väsentligt större utsträckning, och i och med att påföljden för narkotikaförseelse oftast blir böter, så blir den inte särskilt kännbar för langaren. Många av de människor som ägnar sig åt narkotikahandling torde också regelmässigt räkna med risken att de blir ådömda ett visst bötesbelopp.

Det är mot denna bakgrund som jag har velat aktualisera frågan motionsledes och få den prövad. För att ge polisen bättre möjligheter att varaktigt komma till rätta med gatemarknaden, som jag brukar kalla den lilla marknaden, bör påföljderna för narkotikaförseelse ändras till böter eller fängelse i högst ett år. I konsekvens härmed menar jag att bötesstraff skall strykas ur påföljden för normalbrottet i enlighet med 1 § narkotikastrafflagen.

För en sådan ändring talar, synes det mig, flera omständigheter.

För det första får polisen ökade möjligheter att ingripa mot den lilla marknaden, som vi kan se på plattan här vid Sergels torg varje dag. Genom att fängelse skulle ingå i påföljdsskalan skulle också möjligheter öppnas för myndigheterna att göra husrannsakan för att utröna om den misstänkte bedriver systematisk langningsverksamhet. Särskilt när det gäller upprepade gripanden för olaga innehav av narkotika skulle samhället på detta sätt få ökade möjligheter att begränsa narkotikatillförseln på allmänna platser. Erfarenheten från andra länder tyder på att en systematisk bearbetning just av den lilla marknaden ger en allmänpreventiv effekt och minskar nyrekryteringen av missbrukare, vilket ju också är målet för vår lagstiftning. Tillflödet av pengar till narkotikasyndikaten skulle därmed minska.

För det andra får myndigheterna möjligheter att göra mer omfattande personundersökningar och utröna den misstänktes förhållande till samhället.

Med sådana personundersökningar som grund skulle det bli möjligt för de verkställande organen att skilja mellan de missbrukare som innehar narkotikan för eget bruk och för vilka böter eller villkorlig dom kan vara en lämplig påföljd och de misstänkta som verkligen är gatulangare. Inom ramen för den föreslagna påföljdsändringen skulle domstolarna också kunna i förebyggande syfte och med tanke på den åtalades fortsatta utveckling ge möjligheter till bättre rehabilitering och vård och sålunda begränsa narkotikans utbredning, som faktiskt i dag ter sig mycket oroande.

Jag hade utgått från att min motion skulle tillstyrkas av utskottet och att utskottet därmed också skulle svara för lagtexten. I och med att utskottet har avstyrkt motionen saknas lagtext, och det gör att jag inte kan yrka bifall till motionen utan jag får nöja mig med denna markering. Med all sannolikhet får jag anledning att återkomma vid senare tillfälle.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Interneringspåfölj-
dens avskaffande
och straffet för
grovt narkotika-
brott m. m.*

Anf. 28 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! När det gäller att komma till rätta med Sveriges nuvarande narkotikaproblem måste man inte bara se över de socialpolitiska målen och medlen utan även granska om nu gällande eller planerad lagstiftning för att bekämpa langning och användning av narkotika är ändamålsenlig.

För ett år sedan utfärdade riksåklagaren ett cirkulär som kraftigt begränsade åklagarnas möjligheter att meddela åtalsunderlåtelse. Detta har lett till att antalet anmälda narkotikabrott i det närmaste fördubblats, men tyvärr innebär det i sin tur bara att flertalet döms till böter som de i praktiken nästan aldrig varken kan eller vill betala. Möjligen kan bötesstraffet bli en varningssignal för ungdomar som mer eller mindre av en tillfällighet gör sig skyldiga till lindrigt narkotikabrott, så att de aktar sig för att gå vidare på den "banan". Men för flertalet är bötesstraffet dess värre en helt verkningslös påföljd, främst därför att de vanligen tvingas finansiera sitt missbruk genom brott. De har alltså som regel inga inkomster att betala böterna med.

Om domstolen däremot hade möjlighet att i större utsträckning utdöma fängelse för narkotikabrott, hade den också större möjlighet att variera påföljden efter den dömdes individuella situation. Domstolen kunde då ersätta fängelsestraff med villkorlig dom, med skyddstillsyn, psykiatrisk vård eller vård enligt nykterhetsvårds- eller barnavårdslagen. Den som har dömts villkorligt eller till skyddstillsyn har ju en viss press på sig att sköta sig de närmaste två å tre åren efter domen.

Enligt min uppfattning vore det lämpligast att försöka begränsa missbruk och langning just genom att minska möjligheterna att utdöma böter vid narkotikabrott, men för detta krävs en lagändring, och den har tyvärr inte utskottet velat medverka till. Utskottet har i stället yrkat avslag på min motion 1980/81:423.

För brottet grovt spridande av gift och smitta utdöms med gällande lag fängelse i fyra till tio år eller på livstid. När man sprider gift och smitta ger det i regel inga ekonomiska fördelar för vederbörande. Narkotikalangningen ger däremot enorma vinster. Mot den bakgrunden framstår narkotikahandlingen i dag, även med det nu framlagda förslaget till skärpningar, som en straffrättsligt gynnad form av grovt spridande av gift eller smitta. För faktum är ju att narkotika också är en form av gift och smitta.

Anledningen torde vara att man tyvärr alltför länge betraktat cannabispreparaten såsom relativt harmlösa. Men i dag har ju forskarna fastslagit de mycket allvarliga verkningar som dessa har på mental och fysisk hälsa. Det finns därför stor anledning att ändra straffskalan för narkotikabrott till fängelse och för narkotikaförseelse till böter eller fängelse i högst sex månader. Men som jag redan sagt, har utskottet tyvärr inte delat min uppfattning, varför motionen avstyrktes.

Herr talman! Att frondera mot ett enigt utskott är ju meningslöst, varför jag avstår. Jag hoppas dock att berörda myndigheter uppmärksammat följer utvecklingen. Om den skulle bli sådan som jag befarar, räknar jag med att regeringen snabbt förelägger riksdagen förslag till lämpliga lagändringar.

Mom. 3 (en straffskärpningsregel)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservationen av Lisa Mattson m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Anslag till hälso- och sjukvård m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:19 om anslag m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt avser hälso- och sjukvård m. m. (prop. 1980/81:100).

Anf. 29 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 30 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det är illa ställt med beredskapslagringen av sjukvårdsmateriel. Den saken har bl. a. 1978 års försvarskommitté konstaterat. I ett delbetänkande om säkerhetspolitiken och totalförsvaret säger kommittén bl. a.:

”Hälso- och sjukvården har f. n. en mycket låg lagerhållning vid de platser där förbrukningen sker. Denna kan, bl. a. beroende på omsättningstakt, variera mellan ca två veckor och tre månader för normal fredsverksamhet. Redan en oljekris, som indirekt drabbar plaster och andra petrokemikalier, kan medföra allvarliga svårigheter för sjukvårdens försörjning med förbrukningsmateriel. I en krigssituation blir behoven och därmed svårigheterna ännu större. Enligt kommitténs mening är den f. n. viktigaste åtgärden för att säkerställa sjukvårdens funktion i kriser och krig att förbättra försörjningsberedskapen i fråga om sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär. Det är otillfredsställande att ännu ingen reell förbättring kommit till stånd.”

Dessa synpunkter verifierades vid den hearing som försvarsutskottet hade med berörda myndigheter. Sverige har så länge levt i fred att det är svårt, för att inte säga omöjligt, för oss att tänka oss in i en krigssituation. Men i en värld där allting kan hända måste vi också se om vår beredskap i detta avseende.

Det är den slutsats som de socialdemokratiska reservanterna dragit av vår dåliga beredskapssituation. Och den är dålig. Därom finns mängder av vittnesbörd.

Trots att regeringen är väl medveten om de stora bristerna i fråga om beredskapslagringen gör man ingenting. I varje fall handlar man mycket saktfärdigt. Man tycks resonera som så: Vi har klarat oss så länge att det inte

är någon brådska med att lösa frågan om försörjningen av sjukvårdsmateriel.

År 1979 uppdrogs åt statens förhandlingsnämnd att förhandla om sjukvårdshuvudmännens medverkan i hälso- och sjukvårdens beredskapsfrågor. En uppgörelse träffades med Landstingsförbundet. Buffertlagring skulle ske hos vissa landsting. Men kostnadsramen för detta inskränktes till 8 milj. kr. Vad är 8 milj. kr., när behoven uppgår till närmare 520 milj. kr. enligt 1979 års prisnivå för att täcka behoven under en tolv månaders avspärrningsperiod?

I en motion har vi föreslagit att ytterligare 15 milj. kr. utöver dessa 8 milj. kr. skulle anvisas i årets budget för upphandling av produkter för vilka läget är kritiskt. Observera att detta är ett minimikrav för att över huvud taget något skall ske. Nästa år måste riksdagen besluta om ytterligare anslag när det gäller förbrukningsmateriel för sjukvården. Snara åtgärder måste till.

Vi anser vidare att regeringen bör göra en preliminär utvärdering av försöksverksamheten, redan innan den har pågått ett år.

I vår reservation till utskottets betänkande har vi också understrukt angelägenheten av att man överväger former för att ersätta engångsmateriel med annan materiel och möjligheterna att använda engångsmaterielen mer än en gång. Vi understryker också att ersättning av engångsmateriel bör övervägas även för fredsbruk.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den till utskottets betänkande fogade reservationen av de socialdemokratiska ledamöterna.

Anf. 31 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall tala om preventivmedelsrådgivningen, som i det här betänkandet tas upp på grund av en motion av vpk.

Det föds knappt 100 000 barn i vårt land, och det görs ungefär 30 000 aborter varje år. Sedan den nya abortlagen trädde i kraft den 1 januari 1975 har antalet aborter stannat vid detta antal, och i vissa delar av landet t. o. m. minskat efter att tidigare ha ökat år från år. Abortlagen ger kvinnorna rätt att själva bestämma över sin fruktsamhet. Till abortlagen hör också preventivmedelsrådgivningen, som är intimt kopplad till denna lag.

En kvinna i Sverige föder i genomsnitt ett eller två barn. De flesta kvinnor lever i sexuell förbindelse under större delen av sin fruktsamma ålder. Det betyder att de allra flesta måste skydda sig mot oönskade graviditeter med hjälp av olika preventivmetoder under närmare 30 års tid. Preventivmedelsanvändningen är också mycket hög i vårt land. Drygt en miljon kvinnor och/eller deras partner använder något slags preventivmedel. P-piller och spiral är de vanligaste; 500 000 använder p-piller och 300 000 har spiral.

På senare tid har det uttryckts oro över att det föds för få barn i Sverige. Under tider av lågkonjunktur, sjunkande nativitet och ökande arbetslöshet märks det tydliga tendenser att försöka locka kvinnor att stanna hemma med hjälp av blygsamma ekonomiska ersättningar för att därmed lösa arbetslöshets- och befolkningsproblemen. Men de flesta kvinnor ser i dag yrkesarbetet som en förutsättning för jämställdhet och oberoende. Tillgången på bra

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

preventivmedel är en av förutsättningarna för detta. Allt fler kvinnor kräver också barnomsorg och arbetsmöjligheter innan de bestämmer sig för att föda barn. En av de viktigaste orsakerna till den låga nativiteten i vårt land i dag är utan tvivel förhållandena för kvinnorna i arbetslivet och svårigheterna för både män och kvinnor att kunna förena förvärvsarbete och föräldraskap.

De risker med olika preventivmedel som har rapporterats måste självfallet uppmärksammas, och krav måste ställas på bra och ofarliga preventivmedel för både män och kvinnor. Men man måste samtidigt inse att den allvarligaste komplikationen med preventivmedel är att bli med barn. En graviditet som, antingen den fullföljs eller slutar med abort, är rent medicinskt sett en större risk än användningen av t. ex. p-piller. De metoder som finns i dag är långt mindre riskabla för kvinnornas psykiska och fysiska hälsa än forna tiders olika slag av födelsekontroll.

Herr talman! Tanken bakom abortlagens utformning och satsningen på förebyggande åtgärder i form av rådgivning och information var att planerat föräldraskap i första hand skall ske med hjälp av preventiva åtgärder och att abort är ett komplement, en nödlösning. Så har det också blivit. Men man räknar med att en tredjedel av alla aborter utförs därför att någon av preventivmetoderna slagit fel eller också därför att ingen metod används alls. En del av aborterna skulle kunna undvikas med en bra kvalitet på rådgivningen och med hjälp av fungerande preventivmedel.

Socialstyrelsens nämnd för hälsoupplýsning har i en rapport, som heter Att arbeta med sex och samlevnad, gjort en beräkning av hur mycket rådgivning som behövs för att täcka behovet.

För ca 1 000 kvinnor i åldern 14–44 år gäller följande under ett år:

- 63 föder barn
- 7 får missfall
- 19 genomgår legal abort
- 1 steriliseras i födelsekontrollerande syfte
- 300 använder p-piller
- 200 har spiral insatt
- 160 praktiserar andra slag av preventivmedel
- 100 använder inte p-medel, önskar inte barn, riskerar oönskad graviditet
- 150 önskar inte och behöver inte preventivmedel.

Denna beräkning visar att bland 1 000 kvinnor i fertil ålder inträffar 90 graviditeter, 70 av de gravida kvinnorna vill fullfölja sin graviditet och ungefär sju graviditeter leder till missfall. Närmare 70 % använder någon form av preventiv födelsekontroll och 2 % avbryter graviditeten med legal abort. Genom att analysera fertiliteten och preventivmedelsanvändningen hos kvinnor kan man räkna ut vilka resurskrav som behöver tillfredsställas när det gäller preventivmedelsrådgivning.

De kvinnor som använder p-piller behöver återkomma för kontroll efter ett och ett halvt till två år. 300 p-pilleranvändare ställer alltså krav på 200 besök per år. Den som har spiral insatt behöver återkomma efter två till tre år för en kontroll eller för att få spiralen utbytt. Detta gör ytterligare 100 besök

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

per år. De ca 160 som använder traditionella preventivmedel har också behov av att få bättre och säkrare medel och därmed också behov av rådgivning. Lågt räknat blir detta 50 besök per år. Det blir alltså sammanlagt 350 besök av dem som redan skyddar sig mot en önskad graviditet.

Rådgivningen måste också räcka till för dem som vill ha men inte använder preventivmedel. Att ge råd till förstagångsbesökarna kräver ofta mer än ett besök, och man bör räkna med minst 150 besök för de ca 100 kvinnor som ännu inte skaffat preventivmedel. Räknar man ihop alla siffrorna, kan man alltså uppskatta behovet till hälften så många kvinnor i fertil ålder – dvs. 500 per 1 000 fertila kvinnor. Det är vad som behövs enligt socialstyrelsens rapport Att arbeta med sex och samlevnad. Alla de som ännu inte är motiverade att använda preventivmedel måste nås genom uppsökande verksamhet, på arbetsplatser, i skolor, på fritidsgårdar och på många andra ställen och områden också. Detta ställer ytterligare och delvis andra krav på resurser till rådgivning.

Herr talman! Det får inte bli bristen på preventivmedelsrådgivning med långa väntetider och långa resvägar som gör att kvinnor hamnar i en abortsituation.

Den utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen som skedde runt om i landet strax efter abortlagens genomförande har sedan 1977 i stort sett stannat av. Det har medfört just längre väntetider och sämre kvalitet på rådgivningen. Vi i vänsterpartiet kommunisterna menar att preventivmedelsrådgivningen måste byggas ut både kvalitativt och kvantitativt.

När man läser i utskottets betänkande nr 19, där den här motionen behandlas, kan man konstatera att utskottet inte delar vpk:s uppfattning när det gäller att satsa på en kvalitativt bra och kvantitativt väl utbyggd preventivmedelsrådgivning. Utskottet hänvisar till att man har begärt en ny utredning om abortsituationen i Sverige, men den begäran och den utredningen är inget skäl till att inte bifalla vpk-motionen. Det finns redan många utredningar och också en ganska omfattande försöksverksamhet som klart visar på behovet och nyttan av en utbyggd preventivmedelsrådgivning. Jag tycker att det är ett dåligt argument utskottet använder för att avslå vpk-motionen. Utskottet hänvisar till att denna utredning, abortkommittén, skall arbeta skyndsamt, men tiden för utredningen är beräknad till två år minst. Och eftersom man redan nu vet att det finns ett mycket stort behov av preventivmedelsrådgivning, finns det ingen anledning att förhålla denna viktiga fråga.

Herr talman! Med det här yrkar jag bifall till vpk-motionen 255.

Anf. 32 KARL LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Socialutskottets betänkande 1980/81:19, som vi nu behandlar, innehåller socialdepartementets förslag om verksamhet och anslag för kommande budgetår. Betänkandet behandlar även ett stort antal motioner inom hälso- och sjukvården, avsnitten Myndigheter inom hälso- och sjukvården, Förebyggande hälso- och sjukvård, Undervisningssjukhus samt Övrig sjukvård. Jag kan väl här få säga att det har rätt mycket stor enighet

inom utskottet under arbetet med detta betänkande; med ett enda undantag är vi helt eniga.

Endast på en punkt, om anslag till beredskapslagring för hälso- och sjukvård, finns det en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna, som vill utöka anslaget till detta område med ytterligare 15 milj. kr.

Jag ber att få återkomma till denna reservation litet senare – först några ord om de övriga punkterna i betänkandet.

Inom myndighetsområdet har utskottet även behandlat ett antal motioner som bl. a. berör konsumtionsvattenkontroll, det medicinska språkbruket vid utskrivandet av dödsattester, förandet av sjukjournaler, utskrivandet av intyg o. d. Det finns också motioner om en bättre och jämnare läkarfördelning över landet, liksom en motion om en informationskrift till misshandlade kvinnor.

Utskottet har haft en enig och jag kan säga mycket positiv syn på dessa motioner, vilket också framgår av det betänkande som vi nu behandlar. För att spara tid skall jag inte ytterligare kommentera dessa motioner utan vill hänvisa till utskottsbetänkandet.

Anders Gernandt tar i en motion upp magnetterapi i den svenska sjukvården och vill ha en studie av detta. Utskottet hänvisar här till att det medicinska forskningsrådet och socialstyrelsen, som har de initiativtagande uppgifterna i fråga om forskning inom hälso- och sjukvården, kan ta upp detta problem om de så önskar.

Jörgen Svensson, vpk, återkommer med sin motion om ersättande av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd med en självständig domstol. Han vill också ha en tjänst som partiombudsman.

Samma yrkanden framfördes så sent som förra året. Förslaget blev föremål för en ingående behandling i det betänkande från utskottet som då godkändes av riksdagen. Något nytt som föranlett utskottet att ändra sitt tidigare ställningstagande har inte framkommit, varför utskottet även denna gång enhälligt avstyrker motionen.

Under punkten Förebyggande hälso- och sjukvård finns motioner vilka tar upp olika förebyggande åtgärder som preventivmedelsrådgivning, hälsoinformation, kost och motion. Helt allmänt kan här sägas att det på det förebyggande området hittills har gjorts för litet. Vi har satsat nästan helt på att ta hand om och bota sjuka människor och inte i tillräcklig grad, som åtminstone jag ser det, satt in förebyggande åtgärder.

Inga Lantz tog upp preventivmedelsrådgivningen och den motion som väckts av vpk. Det är väl bara att tillägga att Inga Lantz sitter i abortkommittén och att vi väl kan förvänta oss att hennes gedigna kunskaper på det här området skall komma fram i betänkandet från kommittén, till gagn för verksamheten med preventivmedelsrådgivning.

Beträffande den förebyggande hälso- och sjukvården har det skett en omsvängning under de senaste åren, vilket också redovisas i betänkandet.

Tilläggs kan att det i den överenskommelse mellan socialdepartementet och Landstingsförbundet som träffades i förra veckan angående sjukförsäkringen m. m. ingår en ny ersättning med 24 kr. per innevånare, ett anslag på

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

200 milj. kr. som bidrag till just förebyggande åtgärder, primärvård och långtidssjukvård.

Till slut vill jag säga några ord om den socialdemokratiska reservationen, som innebär ett bifall till den motion som Göran Karlsson m. fl. har väckt och där det begärts ett med 15 milj. kr. förhöjt anslag till Beredskapslagring för hälso- och sjukvården m. m.

Utskottets majoritet har inte ansett sig kunna biträda yrkandet. Följande motiv för detta kan anföras.

Den 7 juni förra året träffades en överenskommelse med Landstingsförbundet om hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap som syftar till en försöksverksamhet med buffertlagring av sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär. Det är en försöksverksamhet som skall pågå ett år och som ganska snart kommer att avslutas. Vidare avser försvarskommittén att i höst lägga fram förslag om försvarsgrenarnas utveckling, och där ingår också beredskapsfrågorna.

Regeringen har även genom beslut den 5 mars i år uppdragit åt bl. a. socialstyrelsen att genomföra en programplanering för tidsperioden 1982–1987. Planerna skall vara klara senast den 1 september i år.

När så mycket av försöksverksamhet, utredning och planering pågår och håller på att avslutas brukar det vara vanligt att riksdagen avvaktar med sina beslut. Dessutom tror jag personligen att genom att landstingen nu fått ändrade uppgifter när det gäller beredskapsfrågan och ställer upp med hela sin sjukvårdsorganisation, så har beredskapsläget ytterligare förbättrats.

Utskottet har mot bakgrund av detta konstaterande inte ansett sig kunna föreslå bifall till den socialdemokratiska motionens begäran om ett ytterligare anslag på 15 milj. kr. utöver det i propositionen föreslagna anslaget på 34 591 000 kr.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i utskottsbetänkandet på alla punkter, vilket även innebär ett bifall till propositionsförslaget.

Anf. 33 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Karl Leuchovius sade att jag sitter i den statliga abortkommittén och att mina kunskaper skulle komma till gagn inom kommittén, men det för ju inte den här frågan framåt i dag. Jag tycker att det var ett dåligt argument för att motivera ett dåligt ställningstagande av utskottet att avslå vpk-motionen.

Både behovet och nyttan av en bra preventivmedelsrådgivning har utretts i många sammanhang. Den rapport som jag hänvisade till, Att arbeta med sex och samlevnad, som är en kartläggning av behovet av rådgivning har också påvisat detta. Man har kommit fram till att hälften av alla kvinnor i fertil ålder behöver kontinuerlig preventivmedelsrådgivning och att det behöver satsas på uppsökande verksamhet för nya grupper.

Man har alltså redan utrett och bevisat behovet av preventivmedelsrådgivning. Det är alltså bara att arbeta vidare och fatta beslut så att rådgivningen verkligen kommer kvinnorna och även männen till del.

I Västerbotten och på Gotland har vi exempel på försöksverksamhet med bättre rådgivning där vi kan se mycket klara fördelar. Gotlandsprojektet är kanske det mest kända. I Västerbotten har landstingets satsning på utbildning av personal lett till att aborterna minskat med 20 %. Ett dåligt exempel är Västervik, där man för några år sedan hade mycket långa köer och beräknade att aborterna skulle kunna minska med 30 % med en utbyggd preventivmedelsrådgivning – många av kvinnorna i Västervik blev nämligen gravida under den tid som de stod i kö för preventivmedelsrådgivning.

Det är alltså mycket viktigt av många skäl att satsa på en bra preventivmedelsrådgivning både kvantitativt och kvalitativt.

Jag tycker det är ett märkligt ställningstagande som utskottet gör, just därför att den här frågan är så väl underbyggd och klarlagd i utredningar och genom försöksverksamhet att det inte borde vara något problem för utskottet att tillstyrka en vpk-motion med de här förslagen.

Anf. 34 KARL LEUCHOVIUS (m) replik:

Herr talman! Ja, Inga Lantz, om mitt argument var dåligt eller inte beror väl mest på Inga Lantz själv, som ingår i denna kommitté och kan påverka den att dra upp sådana riktlinjer som hon själv vill medverka till. Jag trodde att Inga Lantz var så pass stark att hon hade möjlighet att framföra sin uppfattning inom kommittén.

Jag kan tillägga att i och med utvärderingen av försöksverksamheten och tillsättandet av denna kommitté har åtminstone tre punkter i vpk-motionen blivit tillgodosedda. Utskottet har gått ganska långt, och det är väl inte så väldigt mycket som skiljer oss åt.

Anf. 35 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill ytterligare hävda att den här frågan faktiskt inte behöver utredas mer. Den har redan utretts och kartlagts, och försöksverksamheten har bevisat behovet och nyttan av en bra preventivmedelsrådgivning. Genom att hänvisa till abortkommittén förhalar man den här frågan ytterligare i minst två år – det är kommitténs arbetsperiod. Sedan vet vi att det blir en massa "kringtid" också. Det behövs ett beslut *nu*, och det är väl underbyggt.

Anf. 36 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Motion 535 om läkarförsörjningen i glesbygd, som behandlas i det föreliggande betänkandet, är undertecknad av ledamöter från Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Kopparbergs, Jämtlands, Gävleborgs och Värmlands län. Det är sju skogslän som har många gemensamma problem att brottas med. Bara ett av dessa aktualiseras i motionen, nämligen bristen på läkarresurser. Vad vi är ute efter är en mer solidarisk läkarförsörjning ute i landet. Vi anser oss inte kunna tolerera den snedfördelning som i dag råder. Och så länge vi upplever att ojämlikheten består måste vi återkomma och ställa krav.

Vi vill med motionen än en gång understryka angelägenheten av att tanken

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

om en solidarisk läkarförsörjning omsätts i praktisk handling. Vi pekar därvid på att hälso- och sjukvårdsutredningen (HSU) i sitt slutbetänkande slog fast, att alla medborgare skall ha rätt till sjukvård på lika villkor var man än är bosatt i landet, och vi begär att vid utformningen av en ny sjukvårdslagstiftning en god läkartillgång säkras över hela landet. Vi anser oss nämligen ha goda förhoppningar på att ett lagförslag skall komma redan i år. Detta har för kort tid sedan utlovats här i kammaren av hälsovårdsminister Elisabet Holm i samband med ett frågesvar.

Utskottet skriver välvilligt om vår motion men avstyrker den, bl. a. med hänvisning till att socialstyrelsen hävdar att nuvarande brister på läkare inom akutsjukvården i stor utsträckning kommer att vara avhjälpda i mitten av 1980-talet. Men så tillägger utskottet: "Betydande brister inom bl. a. primärvården och långtidsvården beräknas dock kvarstå."

Detta senare är inte särskilt uppmuntrande för oss ute i skogslänen, ty det är just inom primärvården och långtidsvården som den av oss påtalade bristsituationen är som mest besvärande, men problemen finns även på våra sjukhus.

Låt mig ta några exempel – först ett par från mitt eget landstingsområde.

I Filipstad finns fem tjänster inrättade. En är i dag besatt av en läkare som under 1981 lånats ut från Kristinehamn. Vid sjukhuset i Hagfors finns sex tjänster av vilka två är besatta.

Ännu värre är det i Norrbotten. Den 1 mars fanns i Norrbotten 224 specialisttjänster. Av dessa var 95 vakanta, eller hela 42 %. Allmänläkartjänsterna var 103. Av dessa var 64 vakanta, eller 62 %.

I exempelvis Sollefteå och Ånge kommuner i Västernorrlands län är problemen stora att få läkare både till sjukhus och till läkarstationer.

I Gävleborgs län har en ny vårdcentral öppnats med plats för tre läkare. Trots upprepad annonsering finns där i dag bara en läkare. Liknande exempel skulle kunna tas fram från andra skogslän.

Vi måste nu på allvar se till att framför allt primärvården blir grundförsörd med läkare. Detta förutsätter en kraftfull styrning, och den under hösten 1979 träffade överenskommelsen mellan Landstingsförbundet och Läkarförbundet om en förbättrad läkarförsörjning får inte bli bara ett vackert högtidstal. Jag misstänker nämligen att de attraktiva storstadsområdena behåller många läkare genom vikariatsarrangemang, som kanske inte alltid grundar sig på antalet tilldelade tjänster.

Vi upplever det ute i skogslänen som om tanken på en solidarisk läkarförsörjning ännu inte gett nämnvärd effekt och blir givetvis bestörta över vad utskottet skriver om primär- och långtidsvården, som tydligen skall få leva med de betydande brister som vi i dag har på många platser ute i skogslänen.

Vad tror ni de vårdsökande säger om ett sådant besked? Ja, de blir givetvis djupt besvikna.

Man vet ute i landet att antalet verksamma läkare ökar men att ökningen är ojämnt fördelad över landet. I flera av skogslänen har antalet läkare inte ökat

alls. Detta anser vi är klart otillfredsställande.

Socialstyrelsen, som enligt vad utskottet skriver bedömer att betydande brister beräknas komma att kvarstå, har, såvitt jag vet, i uppdrag att fortlöpande se över läkarfördelningen i landet. Ett av målen för detta arbete måste givetvis vara att nå en bättre geografisk fördelning av läkarresurserna i skilda delar av vårt land.

Vi motionärer vill understryka att det är viktigt att samma målsättning skall gälla för sjukvården i hela landet. För att nå den målsättningen krävs att de läkarresurser som finns fördelas mer rättvist än vad som f. n. sker.

Det är inte acceptabelt att befolkningen i skogslänen får en sämre sjukvård beroende på en snedfördelning av tillgången på läkare.

Dagens och tydligen också morgondagens bristsituation inom framför allt primärvården och långtidsvården men även på sina håll inom akutvården blir i längden ohållbar. Vi kan helt enkelt inte bland sjukvårdshuvudmännen i de här länen tillgodose människornas behov av en god vård.

Nu har utskottet avstyrkt vår motion, och hur angeläget vårt krav än är finner jag det inte meningsfullt att yrka bifall till motion 535, men så länge vi upplever att ojämlikheten består, så länge återkommer vi från de berörda skogslänen. Det gör vi därför att kravet på en över *hela landet* solidarisk läkarförsörjning aldrig får överges.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde Gudrun Sundström, Iris Mårtensson och Bengt Wiklund (alla s).

Anf. 37 KARL LEUCHOVIUS (m) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av det som Gunnar Olsson har sagt här om en rättvis fördelning av läkarna över hela vårt land. Detta har varit ett problem som vi inom Landstingsförbundet har brottats med under ganska lång tid. Vi har försökt att komma åt det på olika sätt. Vid förra årets kongress förelåg en skrift som behandlade just detta ämne, en solidarisk läkarfördelning över landet. En överenskommelse, som sedan har träffats mellan Landstingsförbundet och Läkarförbundet, går ut på att man skall begränsa tillsättandet av läkartjänster i tätorterna för att få läkare över till glesbygden. Jag kan meddela att man redan nu har börjat se resultatet av detta beslut, och jag hoppas att det skall ge resultat också i fortsättningen.

Läkarutbildningen ökar ju ganska kraftigt, och så småningom borde det finnas möjligheter även för glesbygden att få sitt läkarbehov tillgodosett. Men det är klart att det kan finnas en del problem. Värmland har kanske en delvis splittrad sjukvårdsorganisation. Hur pass attraktiva de olika platserna är när det gäller besättning av läkartjänster kan många gånger bero på lokala förhållanden. Inom Landstingsförbundet är vi emellertid eniga om målet att alla människor skall ha tillgång till sjukvård i vårt land och att vi skall försöka styra över läkarna även till glesbygdsområdena.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

Anf. 38 GUNNAR OLSSON (s) replik:

Herr talman! Bara en kort replik. Uppgåelsen från 1979 känner vi till, men i skogslänen har vi ännu inte sett den omsatt i praktisk handling. Vi är också medvetna om att vi här i Sverige, i förhållande till många andra länder, har en hög utbildningskapacitet när det gäller läkare. Men ute i skogslänen frågar vi oss fortfarande vart alla dessa utbildade läkare tar vägen, ty inte kommer de till oss!

Eftersom det här rör sig om en bristsituation i sju skogslän, kan inte sjukvårdsorganisationen i Värmland vara avgörande för att man i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Jämtland och andra skogslän har en enorm brist på läkare.

Anf. 39 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag har inget emot att utskottets talesman, den vänlige herr Leuchovius, kallar mig för Jörgen – det är en trevlig variant på mitt plattyska förnamn. Däremot vill jag bestämt hävda att jag inte i någon motion har begärt att få en tjänst som partiombudsman inrättad – det skall vara patientombudsman. Och när den tjänsten väl kommer, hoppas jag att den besätts med en skolad jurist, vilket jag inte är.

Herr talman! Vi lever i ett skede när många egendomliga tendenser sticker upp huvudet – inte minst på rättens område. Härpå är detta ärende ett exempel.

Rättsstatens principer är inget man får gratis. Och de kommer inte till en ovanifrån. De har kostat hård strid och först långsamt kämpat sig fram. Det är ett misstag att tro att de har särskilt gamla anor. Det har de nämligen inte, varken i Sverige eller på andra håll.

Förhandlingsoffentlighet i hovrätterna är t. ex. en sen företeelse. Den firar 80-årsjubileum i år. Offentlighet för kommunala handlingar kom inte förrän 1935. Och först efter andra världskriget knäsatte definitivt den akusatoriska och kontradiktoriska principen i domstolarna.

Rättsstatens funktion bygger på att det finns vissa allmänna överordnade principer, som håller samman hela rättssystemet, och på att dessa principer och deras bakomliggande begrepp är närvarande i systemets praktiska verklighet.

På senare år har en tilltagande tendens till pragmatism trängt fram inom rättsväsendet. I denna utveckling finns både plus och minus. En alltför långt driven formalism kan naturligtvis skapa domslut som verkar svårförståeliga från praktisk ståndpunkt. Men om man nu vill ha en praxis som är mer verklighetsanpassad – det är ju det som ordet pragmatism betyder – måste den ändå hållas samman genom en överensstämmelse med överordnade rätts- och grundlagsprinciper. Vad som håller på att ske är att verklighetsanpassningen sker principlöst. Den urartar därför lätt till ett lösligt från-fall-till-fall-tänkande, ett lämpande efter tillfälliga lägligheter, där den sammanhållande logiken och andan i rättskipningen bleknar bort och glöms. Bakom en sådan principlös form av pragmatism avancerar lätt små maktgrupper och korporativa intressen, som vill använda rättsapparaten för

sina syften eller för att skydda sina intressen. Den s. k. undantagslagen var ett exempel på detta. Rättsläget inom vårdsektorn är ett annat sådant exempel.

Patienterna inom vårdsektorn är en rättsligt starkt utsatt kategori. Det beror på att man just som patient har svårare än eljest att hävda sin rätt. Men det beror också på att man möts av en motpart som utövar stor makt och kontroll över situationen.

Patienträtten i Sverige har varit dåligt utvecklad. Den är ett av våra efterblivna rättsområden.

Det skall nämligen inte behöva vara så, att patienter får ersättning för skador först efter dyrbara utredningar av utländsk expertis – därför att t. ex. ansvariga inom svensk sjukvård har en missriktad kårlojalitet.

Det skall inte behöva vara så, att Sverige skall stå i särklass när det gäller att beröva folk deras medborgerliga fri- och rättigheter genom tvångsintagning via den psykiatriska lagstiftningen.

Det skall inte behöva vara så, som för en kvinna som nyligen intogs på ett psykiatriskt sjukhus, att sjukhuset låter säga upp hennes lägenhet, så att hon efter behandlingens slut inte har någonstans att bo.

Det skall inte behöva vara så, att en läkare och en anhörig kan göra sig av med en besvärlig person genom att skriva på ett intyg.

Det skall inte behöva vara så, att människor som sjukskrivits och uppvisat läkarintyg skall vägras sjukersättning av försäkringskassan – bara för att det sedan skall visa sig, efter långvariga juridiska procedurer, att kassan tvingats betala ut tusentals kronor som patienten hade rätt till.

Det skall inte behöva vara så, att de som är föremål för talan skall kunna bestämma i vilka delar den klagande har rätt att ta del av underlaget i ärendet.

Det skall inte heller vara så, att allt försäkringskassornas material genom datoriseringen efter felaktiga program har blivit så svåråtkomligt att det är omöjligt att fritt söka i det.

Det skall inte vara så, att riksdagen först beslutar att sådan datorisering av offentliga arkiv inte får minska tillgängligheten och offentligheten, och regeringen och justitiedepartementet sedan förklarar att någon rätt att själv söka i materialet inte föreligger – det gjorde de i ett domslut nyligen. Sådana beslut är ett hot mot patienternas praktiska möjligheter att individuellt och som grupp rätt hävda sina intressen.

Vpk krävde redan i fjor att patienternas rättsställning skulle kraftigt förstärkas. En särskild patientdomstol borde upprättas, vars sammansättning och procedurer skulle ansluta till normala rättsstatliga begrepp. Patientombudsmän borde tillsättas, som bevakade patienters rättigheter. Proceduren borde bygga på likvärdighet, allt relevant material borde vara tillgängligt för båda parter.

När jag nu efter ett år åter läser socialutskottets betänkande i den här frågan – som utskottet i år nöjt sig med att hänvisa till – ser jag till fullo vilken kuslig rättsuppfattning som där ligger nedlagd.

Här illustreras nämligen just den fullt utbildade pragmatismen, den

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

tankemässiga likgiltigheten för rättsutövningens konstitutionella sammanhang. Det är också denna opportunistiska syn som genomsyrar uppbyggnaden av rättssystemet inom vårdsektorn, förkroppsligat bl. a. i den nya hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Vi skall visa detta genom att granska fyra viktiga avsnitt.

Först har vi den institutionella sidan. Genom hela socialutskottets betänkande går ett försvar mot idén om patientens insyn eller deltagande. Detta motiveras med att sådant partsdeltagande inte förekommer i normal förvaltningsrättslig procedur. Man gör en logisk kullerbytta när man säger så. Den klassiska förvaltningsrättsliga gången bygger visserligen på intern handläggning hos myndigheterna. Men i gengäld är den sökandes intresse skyddat genom allmänna jävsprinciper och genom att det föreligger särskilda flerinstansjäva. Det innebär bl. a. att av klagomålet direkt berörda instanser eller grupper inte får delta i handläggningen. Men när det gäller ansvarsnämnden, är den ingen klassisk förvaltningsrättslig instans. Den är ett mellanting mellan förvaltningsrättslig och partssammansatt instans. Den är en bastard. Den är, för att citera Victor Jara, varken brännvin eller lemonad. Socialutskottets principlöshet och opportunism visar sig däri, att utskottet använder regler från förvaltningsrätten för att avvisa sådant som stärker patientens ställning. Samtidigt tiger utskottet om att modern förvaltningsrätt ju kommit att innehålla många exempel på öppna domstolar, där den sökande själv kan närvara. Men detta passar naturligtvis inte att erinra om.

Så till frågan om sammansättningen och förhandlingsprincipen. Socialutskottet vet naturligtvis mycket väl att nämndens majoritet i praktiken representerar ena parten, dvs. huvudmanna- och personalintresset.

Nämnden är alltså varken en vanlig förvaltningsrättslig instans eller en förvaltningsdomstol av det moderna slaget. Den är av en tredje typ – den är något så märkligt som en partsdomstol, där bara ena parten är företrädd och där normal domstolspraxis inte råder.

Låt oss tänka oss in i vad det egentligen innebär principiellt sett. Det är ju nämligen något ganska häpnadsväckande. Låt oss föreställa oss vad det skulle betyda om t. ex. arbetsdomstolen – som ju är ett partssammansatt organ – bara skulle bestå av förvaltningsjurister plus representanter för arbetsgivarsidan. Även de som skulle önska sig en sådan ordning skulle anständigtvis akta sig för att förespråka den offentligt. Det orimliga skulle genast framgå. Men samma orimliga princip är av socialutskottet godtagen för hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Vidare innebär denna ordning ett brott mot den kontradiktoriska principen. I en klassisk förvaltningsrättslig procedur är ingen av parterna närvarande, eftersom den beslutande instansen förutsätts vara en annan än den mot vilken klagan riktats. Båda parter har dock lika rätt att ta del av materialet och lika rätt att inge skrifter. Men i hälso- och sjukvårdens ansvarssystem är det annorlunda. Ena partsintresset har direkt representation, medan det andra inte ens har någon ovillkorlig närvarorätt – en sådan kan i och för sig medges, men det hänger på nämndens goda vilja. Och vad

mera är: Det ena partsintresset har alltid full insyn i materialet, men det andra kan vägras insyn i delar därav. Det sistnämnda sker inte bara med hjälp av sekretesslagen, utan det kan också ske genom att försäkringskassornas datasystem och deras rättsliga praxis omöjliggör en sådan insyn i deras material som är behövlig t. ex. för att studera parallellfall.

Vi kommer slutligen till frågan om patientintresset och dess ställning och möjligheter. Här är kanske den obehagligaste delen i socialutskottets tänkesätt och resonemang.

Vpk har bl. a. föreslagit att man skall inrätta tjänster som patientombudsmän. Patienterna har ofta svårigheter att hävda sin sak. De är som regel i en underlägsenhetsposition. Därför har tanken på patientombudsmän, helt oberoende av oss, också framförts av konsumentombudsmannen, som uppenbarligen har förstått frågans betydelse. Socialutskottet nämner över huvud taget inte detta i sitt betänkande från i fjol, och än mer: man visar sitt öppna förakt, sitt hån mot själva idén. Man sätter nämligen ordet patientombudsmän mellan citationstecken. Och man talar om patientombudsmän *och dylikt* – vad det nu innebär.

Utskottet använder enligt min mening en lika partisk som ful argumentation, när man skall redovisa sitt motstånd mot att patienternas utgångsläge blir likvärdigt. Först påstår man att det inte går att sätta in patientrepresentanter i nämnden. Det finns inga som är representativa, säger man. Sedan avvisar man förslaget att inrätta officiella tjänster för ombudsmän, som just skall ha till uppgift att representera patientintresset både allmänt och i de individuella fallen. Man vill inte inrätta några representativa instanser, säger man, och i nästa ögonblick använder man det för att hävda att det inte finns några. Det är ju som att först stänga av vattnet för människor och sedan anklaga dem för att de inte tvättar sig.

Denna advokatyr är beklämande. Ett parlamentariskt statstorgan borde ha till uppgift att upprätthålla lagligheten. Det borde ha till uppgift att hjälpa dem som har det ogynnsammaste utgångsläget. Särskilt ett socialutskott borde vinnlägga sig om en sådan strävan. Men dagens socialutskott har, om jag inte tar alldeles fel, en uppdragsgivare bakom linjerna som är mäktigare och som man vinnlägger sig om att tjäna. Jag tänker på det mäktigaste politiska partiet här i landet: landstingspartiet.

Herr talman! Mot denna bakgrund vill jag nu gärna veta följande:

När tänker socialutskottet ta itu med de patienträttsliga problemen på bred front?

När skall det bli likvärdighet för parterna i proceduren?

När skall patienten få insyn i allt relevant material?

När skall man följa konsumentombudsmannens råd att inrätta patientombudsmannatjänster, och varför kan man inte under tiden låta konsumentombudsmannen fungera som patientombudsman – han har ju i fjol i ett remissyttrande till det här ärendet självmant erbjudit sig?

När tänker man realisera den kontradiktoriska principen i patienträttsliga mål?

När tänker man låta vårdkonsumenternas stora organisationer med sina

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

hundratusentals medlemmar få insteg i hälso- och sjukvårdens ansvars-
nämnd?

Det finns ytterligare en fråga, men den skall jag i lämpligt sammanhang
ställa till riksdagens konstitutionsutskott, där den rätteligen hör hemma. Det
är frågan: När skall man säga till regeringen att det strider mot riksdagens
beslut att beträffande offentlighet för försäkringskassornas material fatta ett
sådant beslut som regeringen gjorde den 10 april 1980?

Fru talman! Så länge dessa frågor inte besvaras ordentligt kommer vpk att
ställa krav på deras lösning i enlighet med patienternas intresse.

Jag yrkar bifall till motion 938.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av
kammarens förhandlingar.

Anf. 40 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! I socialutskottets betänkande 1980/81:19 behandlas under
Övrig sjukvård m. m., H 4. Beredskapslagring för hälso- och sjukvården
m. m., min motion 1980/81:932, gällande den av socialstyrelsen planerade
reservanläggningen för vätskeproduktion.

Av de skäl som jag anført i motionen anser jag det vara viktigt att den
tilltänkta placeringen sker i mitten av Norrlandslänen, där Västerbottens
inland är en lämplig lokaliseringssort.

I det dagliga sjukvårdsarbetet ingår att tillföra patienter vätska intrave-
nöst. Detta är en del av den behandling som är nödvändig vid olika
operationer och vid andra sjukdomstillstånd, där det inte är lämpligt att
tillföra näring den naturliga vägen. Behovet av infusionsvätskor är stort i vårt
land. Enbart genom Aco Läkemedel AB:s produktion i Matfors tillverkas
nästan 2 miljoner liter infusionslösningar, som till 95 % förbrukas inom
landet. Till detta kommer en stor produktion av de övriga tillverkarna.

Vid en avstängning eller under ett krigstillstånd kommer fortfarande
behovet av infusionslösningar att vara stort. En ändring av befolkningsstruk-
turen, med andra koncentrationsområden som följd, kommer att kräva att
tillgången även tillgodoses i dessa områden.

Vid sjukvårdsövningar i tänkta avspärrningssituationer har det visat sig
uppstå stora svårigheter att bedriva sjukvård, då infusionslösningarna ej
kunnat distribueras och därför tagit slut. Detta tillstånd gäller bl. a. i
Västerbotten.

I dag importeras en betydande mängd lösningar. Plast har blivit ett vanligt
förpackningsmaterial, medan man tidigare använde enbart glasflaskor.
Plasten har fördelar: den är exempelvis lätthanterlig och billigare än glas.
Men det finns klara nackdelar med plast. PVC-plastens struktur är sådan att
den vid längre lagring släpper igenom små främmande föremål, som då
orenar innehållet. Glaset har inte denna egenskap. Vi känner också till alltför
litet om plastens cancerogena effekter. Alla känner även till att plasttillverk-
ningen är oljebaserad, och det gör tillgången på materialet osäker.

Det krävs kunnande av den personal som kommer att handha en sådan

vätskeproduktionsenhet som den som nu planeras av socialstyrelsen. Resultatet av den där bedrivna produktionen är starkt beroende av den personal som finns att tillgå.

Jag vill med detta understryka de fördelar som finns i den anläggning som är i bruk i Matfors. Den personal som arbetar där har mångårig erfarenhet. Huvudparten av de anställda är kvinnor, och det betyder mycket för orten att kunna behålla denna arbetsplats. Matfors skulle med fördel kunna användas som basstation för den vätskeproduktionsenhet som enligt mitt förmenande bör förläggas till Västerbotten.

Fru talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets. Jag noterar med tacksamhet försvarsutskottets positiva skrivning med anledning av min motion och den positiva inställning som socialutskottet visat i sin skrivning. Enligt min mening är det viktigt för Norrlandslänen att även denna del av försörjningen under kristid är väl tillgodosedd.

Anf. 41 INGEMAR KONRADSSON (s):

Fru talman! I det aktuella betänkandet behandlas två motioner med anknytning till verksamhet i Örebro län. I den ena motionen tas upp förslag om inrättande av en sektion i miljömedicin vid regionsjukhuset i Örebro. Till den frågan får vi återkomma i ett annat sammanhang. Verksamheten vid statens miljömedicinska laboratorium, och kanske framför allt de förhandlingar som nu pågår mellan staten och Landstingsförbundet beträffande länsläkarorganisationens avveckling, gör att vi nu avvaktar vad som kan göras i fråga om en miljömedicinsk sektion i Örebro.

Jag har i stället för avsikt att kommentera motion nr 533, där Loka brunn behandlas.

Måhända kan det synas litet udda och kuriöst att lägga fram en motion om verksamheten vid en gammal kurort och brunnsanstalt. Gyttjebad och brunnsvistelse är förvisso ingen prioriterad verksamhet i det moderna samhället, än mindre i ett läge när staten lever på lån och brottas med väsentligt större problem.

Men nu är det faktiskt på det sättet att motionens innehåll har ett helt annat syfte än att bevara en otidsenlig vårdform. Vi har i motionen pekat på den försöksverksamhet som Örebro läns landsting bedriver vid Loka brunn och den möjlighet som finns till fortsatt modern och meningsfull användning av anläggningen. Jag vill i det här sammanhanget hänvisa till motionens innehåll, som ganska ingående beskriver den nya vårdverksamheten, möjligheterna att bedriva kurs- och konferensverksamhet, flyktingförläggning, restaurangrörelse m. m.

Kalkylerna för en självfinansiering är helt realistiska. Förutsättningen är emellertid att staten genom en engångsinsats går in och rustar upp en del av det gamla och nedslitna byggnadsbeståndet.

I detta fall är det en statlig stiftelse som är ägare till hela den omfattande bebyggelsen. Det är staten som har ansvar för de stora kulturvärden av riksintresse som anläggningen utgör. Det är regeringen som får bekymren för Loka brunn om den nuvarande verksamheten upphör. Det är uppenbart att

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

försöksverksamheten inte kan bedrivas så länge till utan en upprustning.

I det läget finns det anledning att ställa frågan vad regeringen avser att göra med Loka brunn. Skall alla dessa kulturbyggnader utrymmas? Skall de stå tomma och få förfalla? Har staten råd att underhålla anläggningen och låta den bli museum?

Loka brunn ligger i en kommun med stor brist på arbetstillfällen. Arbetsmarknadsutskottet förordar åtgärder som i stort sett jämställer kommunen med kommuner i stödområde 4. En nedläggning av verksamheten i Loka skulle drabba kommunen ytterligt hårt. Det rör sig om ca 45 årsarbeten med en sammanlagd löneinkomst av 4,9 milj. kr.

Däremot skulle en upprustning betyda mycket för byggsysselsättningen under en ganska lång tid och för en fortsatt permanent sysselsättning för olika yrkeskategorier i framtiden.

Det är mot denna bakgrund som vi har hemställt att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag angående den fortsatta användningen av Loka brunn.

Det kan naturligtvis tänkas att regeringen har andra förslag till fortsatt verksamhet. Om eventuella sådana förslag ger motsvarande sysselsättning, är vi från Örebro län självfallet intresserade av att få veta detta. Men eftersom regeringen fortfarande efter tre års påtryckningar inte har gett uttryck för något intresse eller initiativ för Lokaanläggningen, befarar vi att också det här ärendet har hamnat i långbänk. Resultatet kan i så fall bli onödiga kostnader för staten utan att man får ut någonting av sysselsättning och meningsfull verksamhet vid Loka brunn.

Socialutskottet har i sitt betänkande framhållit att det inte ankommer på riksdagen att uttala sig i frågan huruvida sjukvårdshuvudmännen bör engagera sig i den fortsatta driften av Loka brunn. Men det har vi heller aldrig begärt. Det är ju inte det motionen handlar om. Utskottets avstyrkan av motionen vilar på helt felaktiga premisser. Vi har hemställt att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag angående den fortsatta användningen av Loka brunn. Det är någonting helt annat än vad utskottet har tagit ställning till.

Efter tre års handläggning av den här frågan borde det nu vara tid för regeringen att bestämma sig. Skall anläggningen utrymmas och få förfalla? Eller har regeringen andra planer för Loka, och vilka är i så fall dessa planer? Hur ser regeringen på utredningen om "Lokas framtid" och de förslag som där finns för den fortsatta verksamheten? Det här är – som jag ser det – ingen direkt sjukvårdspolitisk fråga. Vi har visserligen i motionen uppehållit oss vid ett exempel på fortsatt användning som i huvudsak gäller vårdverksamhet, men det är fullt tänkbart med andra användningsområden. Vi har också i motionen angett hur frågan tidigare har handlagts, och det kan därför inte vara någon hemlighet för socialutskottet att även budgetdepartementet varit inkopplat. Det borde ha stått klart för utskottet att sjukvårdshuvudmannen nu är på väg att dra sig ur engagemanget i Loka brunn, och mot den bakgrunden borde man antingen ha fört motionen till annat utskott eller uttryckt samma intresse för den fortsatta verksamheten som motionärerna

har visat. I grunden gäller ju frågan om allt det värdefulla samhällskapital som finns i Lokaanläggningen skall få förstöras eller ej.

Utifrån motionens krav om en redovisning av den tänkbara fortsatta användningen av Loka brunn yrkar jag därför bifall till motionen.

Anf. 42 GUDRUN SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Språket är ju till för att öka kontakterna människor emellan. Därför har olika försök gjorts ute i samhället att förenkla språket och också att använda ett språk som kan passa för varje tillfälle när vi tar kontakter. Men tyvärr finns det ännu många hinder inom sjukhusvärlden, när det gäller kontakter med sjukhuspersonal, som ofta använder ett främmande språk för diagnoser och upplysningar till patienter.

När vi befinner oss på sjukhus eller på annat sätt kontaktar sjukhusområdet, är det kanske fler än jag som tycker att det är förargligt att fråga om en översättning av språket till ett språk som man själv använder och som man känner till. De flesta av oss utgår ju från att personalen alltid är upptagen, och man vill inte besvära vid sådana tillfällen. Man vill kanske inte heller blotta att man har små kunskaper i främmande språk. Ofta är man också deprimerad när man gör sjukhusbesök eller får meddelande om t. ex. ett dödsfall.

Följden är ju att i alla våra veckotidningar blir spalterna allt längre där människor frågar om olika dödsorsaker eller om vad sjukdomar innebär. Jag tycker för min del att det inte skall behöva vara så i fortsättningen. Den här frågan är inte ny, och det är angeläget att de krav som har framställts i ett par motioner till detta betänkande – 1980/81:433 med Tyra Johansson som första namn och 437 med mig som första namn – tillgodoses och att en förbättring på detta område kommer till stånd i framtiden. Det skulle säkerligen bli till nytta och glädje för alla de människor som går i djupa funderingar över främmande ord, som lika gärna kunde uttryckas på det svenska språket.

Fru talman! Jag har inget yrkande, eftersom jag förlitar mig på att utskottets skrivning understryker att detta är en angelägen fråga och att vi snart skall få ändringar till stånd.

I detta anförande instämde Lilly Hansson och Hagar Normark (båda s).

Anf. 43 HANS ALSÉN (s):

Fru talman! I utskottets betänkande anmäls på s. 24 en motion, nr 530, där jag står som första namn. Motionen behandlar frågan om byggande av ny kvinnoklinik vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Jag kan faktiskt säga att det är en lång, rent av lidandes, historia bakom denna fråga. För min egen del har jag vid olika tillfällen här i kammaren påtalat behovet av att en ny kvinnoklinik blir byggd vid Akademiska sjukhuset – jag har gjort det i form av både motioner och interpellationer.

Tyvärr har frågan verkligen dragits i långbänk, och nu är det en del som tyder på att den sittande regeringen och enkannerligen sjukvårdsministern

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

inte är beredda att skapa förutsättningar för ett fullföljande av byggandet av den här kvinnokliniken i den takt och den ordning som det är önskvärt.

Jag vill bara peka på vad utskottet skriver på s. 25: "Frågan om uppförande av en ny kvinnoklinik har varit aktuell sedan lång tid tillbaka och ett ytterligare dröjsmål i ärendet vorc ytterst olyckligt." Jag vill verkligen stryka under det.

Utskottet pekar på att läget i frågan nu är sådant att det är rimligt att man får in Uppsala läns landstings yttrande om byggnadsföretaget. Man kan väl utläsa att utskottet menar att om landstinget är positivt och för sin del är berett att engagera sig kostnadsmässigt och i övrigt, så bör det här byggnadsprojektet utföras i den ordning som är planerad. Med anledning härav vill jag citera ur en skrivelse just från Uppsala läns landsting, daterad den 9 mars. Det är ett enigt förvaltningsutskott i landstinget som skriver till socialdepartementet i frågan och anför följande:

"En försening av bygghskapen kommer att leda till att nuvarande klinik måste rustas upp i olika avseenden med de svårigheter detta skulle innebära för verksamheten. En sådan upprustning kan knappast vara till någon nytta för en eventuellt förändrad verksamhet i byggnaden. Förvaltningsutskottet ifrågasätter om en sådan upprustning är försvarlig ur ekonomisk synpunkt. För den händelse att ingen ny kvinnoklinik kommer till stånd kommer större delen av de redan ianspråktagna projekteringsanslagen om ca 6 mkr att vara nedlagda till ingen nytta.

Mot bakgrund av detta vill förvaltningsutskottet som sin bestämda uppfattning uttala att det är synnerligen angeläget att en ny kvinnoklinik uppförs vid Akademiska sjukhuset. Förvaltningsutskottet tillstyrker därför kommitténs för Akademiska sjukhusets utbyggande hemställan om uppdrag att fortsätta projekteringsarbetet för en ny kvinnoklinik fram t. o. m. byggnadshandlingar. Utskottet vill kraftigt understryka vikten av att kommitténs tidplan för bygghskapen hålls."

Avslutningsvis pekar förvaltningsutskottet på att detta byggnadsprojekt är viktigt ur sysselsättningspolitisk synpunkt i Uppsala län, där vi har en växande arbetslöshet inom byggnadsarbetarkåren.

Jag hoppas att man från departementets och ansvarigt statsråds sida verkligen tar del av utskottets mening på den här punkten och tar intryck av vad Uppsala läns landsting genom sitt förvaltningsutskott enhälligt givit uttryck för i den återopade skrivelserna samt att frågan om en ny kvinnoklinik verkligen förs till ett anständigt slut, dvs. att bygghskapen kan löpa vidare i den takt som är planerad. Det finns en mycket stor opinion härför inom Uppsala län – bland personalen och bland olika intressenter, t. ex. olika kvinnoorganisationer. Detta är en fråga som nu anständigtvis inte får försenas ytterligare.

Jag har inget yrkande utöver utskottets förslag.

I detta anförande instämde Nils Hjorth (s).

Anf. 44 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag tycker att det är litet svagt av socialutskottet att inte ge något som helst svar på de frågor jag ställde, även om jag förstår att man i en replik inte hinner med att besvara allt.

Jag skall försöka hjälpa socialutskottet litet på traven – en grad av vänlighet som jag i och för sig inte tycker att utskottet förtjänar, men jag skall göra det för debattens skull. Jag kan gå så långt att jag säger att hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd – detta nya organ som efterträder den gamla medicinalväsendets ansvarsnämnd – naturligtvis är ett framsteg om än litet; det som fanns tidigare var naturligtvis ännu sämre ur de synpunkter jag har redovisat här.

Jag kan till nöds förstå – jag skall gå så långt – att man kanske inte helt vill vända upp och ner på den rådande ordningen på en och samma gång innan man har skaffat sig en viss erfarenhet av, ett visst perspektiv på hur denna fungerar. Detta kan jag medge. Men jag förstår inte varför man inte åtminstone kan svara på frågan när man tänker utse patientrepresentanter i nämnden och varför man inte kan göra det. Nu sitter flera riksdagsledamöter med där. Varför inte plocka bort någon av dem och låta en representant för patientintresset träda in i stället? Det kan väl inte ha varit något stort problem.

Sedan kan jag till nöds också förstå att man i det nuvarande statsfinansiella läget inte är beredd att förorda förändringar som kostar pengar. Därför kan jag begripa att man kanske vill värja sig för kravet på inrättande av nya tjänster. Men nu har ju konsumentombudsmannen, som redan finns, erbjudit sig att i de här sammanhangen företräda patientintresset. Det har han nämligen gjort i ett remissutlåtande som tillhör socialutskottets handlingar i det här ärendet från i fjol. Det kan således inte kosta några pengar. Man hade väl tacksamt kunnat ta emot det erbjudandet. Jag tycker att det är föredömligt av en hög statens tjänsteman att komma med ett sådant erbjudande. När man vet hur handikappade patienterna är på rättsområdet är det synnerligen märkligt att man inte tacksamt tar emot erbjudandet. Jag vill veta varför man inte gör det. Varför kan man inte ha en sådan ordning så länge – tills tillfälle ges att inrätta en särskild tjänst med inriktning helt på de patienträttsliga frågorna?

Slutligen: När skall man se till att patienterna får full insyn i allt relevant material i ett ärende och inte – med hänvisning till sekretesslagen eller till att materialet är databaserat på ett sådant sätt att det inte går att leta ordentligt i det – vägra dem det? Och när skall man ge patienterna möjlighet att till fullo och på likaberättigad basis föra sin talan i nämnden? Sådana saker kostar inte – såvitt jag förstår – några pengar. Det är någonting man skulle kunna göra utan dröjsmål. Det skulle bara bli relativt små praktiska modifikationer i den nuvarande arbetsordningen, vilka man inte borde ha någonting emot.

Det är otillfredsställande att jag inte fick dessa frågor besvarade. Jag förstår ärligt talat inte riktigt socialutskottets envisa motstånd när det gäller den här typen av krav. Jag tillät mig litet tillspetsat att tolka det så, att socialutskottets ledamöter tar alltför stor hänsyn till det mäktigaste politiska

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till hälso-
och sjukvård
m. m.*

Anslag till alkohopolitik och missbrukarvård

partiet i landet, landstingspartiet. Men det är bara ett förslag till förklaring. Jag finner nämligen ingen annan rationell förklaring.

Punkt 3

Mom. 1 (en fristående domstol för ansvarsärenden inom hälso- och sjukvården, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 17 för motion 938 av Jörn Svensson.

Punkt 8

Mom. 6 (utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 17 för motion 255 av Lars Werner m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 18

Mom. 2 och 3 (beredskapslagring för hälso- och sjukvården m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 159 för reservationen av Göran Karlsson m. fl.

Punkt 20 (Loka brunn)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 533 av Ingemar Konrads-son m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Anslag till alkohopolitik och missbrukarvård

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:20 om anslag m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt avser alkohopolitik och missbrukarvård (prop. 1980/81:100).

Anf. 45 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Riksdagen har upprepade gånger och i stor enighet slagit fast den långsiktiga målsättningen för vår alkohopolitik. Det övergripande målet är att minska den totala alkoholkonsumtionen och därmed minska skadorna. Också när det gäller narkotikapolitiken har riksdagen slagit fast målet: Inget annat bruk än det medicinskt betingade skall tillåtas. Allt annat bruk är missbruk och skall med kraft bekämpas.

Orsakerna är kända för oss alla: Alkoholen skördar årligen tusentals dödsoffer, den kostar samhället miljarder i form av vårdkostnader, produktionsbortfall, brottslighet och olycksskador. Vi kan inte ens fastställa hur stora summor det är fråga om. Det mänskliga lidande som åstadkoms genom alkoholen är inte mätbart.

Narkotikan ödelägger allt fler människoliv. Ungdomar dukar under i

social misär. Antalet dödsoffer ökar.

En bred enighet under de senaste åren om nödvändigheten av att dämpa skadorna av alkohol och andra droger har möjliggjort insatser på en rad olika områden.

Genom riksdagens beslut har ökade resurser ställts till förfogande för förebyggande åtgärder och vård.

Särskild uppmärksamhet riktas på ungdomarnas skolsituation och på arbetslösheten bland ungdomar.

Samhällets stöd till nykterhetsorganisationerna har byggts ut. Forskningen om alkohol har fått ökade resurser.

Medel har ställts till förfogande för opinionsbildning och attitydbearbetning i frågor som rör alkohol och andra beroendeframkallande medel. Riksomfattande informationskampanjer och särskilda informationsprojekt t. ex. inom arbetslivet har genomförts.

Vården av de alkoholskadade präglas alltmer av en helhetssyn och en ökad samordning med andra vårdområden. Ett omfattande reformarbete av betydelse för alkohol- och narkotikamissbrukare pågår. På flera orter i landet pågår och planeras verksamheter som syftar till att utveckla alternativa behandlingsmodeller och pröva olika former för samverkan mellan sjukvård och socialvård.

Regeringens förslag till fortsatta insatser som nu skall behandlas av riksdagen innebär en fortsatt intensiv satsning på framför allt förebyggande åtgärder. Jag skall ge några exempel.

Regeringens samordningsorgan för alkoholfrågor (SAMO) som tillsattes på riksdagens initiativ förra våren lämnade strax före jul sin första rapport med förslag till en rad åtgärder inom alkoholpolitikens olika områden. I budgetpropositionen föreslår regeringen att sammanlagt 8,5 milj. kr. avsätts för att förverkliga SAMO:s förslag till informationsaktiviteter och vårdinsatser. Dessutom kommer särskilda medel att anvisas ur allmänna arvsfonden.

Huvudpunkterna i dessa förslag är: En bred aktivitet i skolorna kring alkohol- och drogproblemen föreslås. Förslaget syftar till att få till stånd diskussioner och lokala aktiviteter i de enskilda skolorna med elevernas självständiga medverkan i samverkan med lärare, annan skolpersonal och föräldrar.

Under senare år har flera särskilda informationsinsatser genomförts i skolorna för att öka medvetenheten och handlingsberedskapen. Inom drogområdet bör nu ett mer långsiktigt och djupgående attitydförändrande arbete komma till stånd. En förändrad inställning till droganvändning måste genomsyra hela skolans verksamhet. Varje skola föreslås utarbeta ett särskilt handlingsprogram för arbetet med drogfrågor.

Under nästa budgetår bör det också utgå förstärkta resurser till den regionala s. k. ANT-verksamheten, som länskolnämnderna ansvarar för.

Ett andra förslag gäller förstärkta informationsinsatser i syfte att minska bruket av alkohol och andra droger inom försvaret.

Mot bakgrund av det växande missbruket bland kvinnor och de risker för

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

bl. a. fosterskador som är förknippade med detta föreslås en utbildnings-
satsning för all personal inom mödra- och barnhälsovården.

Under det senaste året har socialdepartementet bedrivit en uppmärksam-
mad aktion mot langning av alkohol till ungdom. Det råder knappast någon
tvekan om att aktionen varit framgångsrik, bl. a. i den meningen att en bred
allmänhet har väckts till insikt om det förkastliga i att förse ungdomar med
alkohol. Ett aktivt arbete från myndigheter, organisationer och inte minst
ungdomarna själva och deras föräldrar har samverkat till att situationen nu
ser ljusare ut. Denna aktion kommer att under nästa budgetår följas av en
fördjupad opinionsbildning mot drogkulturen.

Syftet med en sådan fortsatt informationsinsats bör vara att få till stånd en
förändrad syn på och en begränsning av det traditionella bruket av alkohol.
Men opinionsbildningen måste också riktas mot bruket av cannabis och
andra narkotiska preparat. Överkonsumtionen av lugnande medel och andra
psykofarmaka skall också uppmärksammas.

Vården av alkoholmissbrukare står inför stora omställningar under de
närmaste åren. Enligt den nya socialtjänstlagen förutsätts socialtjänstens
insatser för att bekämpa missbruk bli en viktig del av verksamheten, inte
minst bland barn och unga.

Från den 1 januari 1983 tar kommuner och landsting över ansvaret för de
sociala vårdinstitutionerna. En överenskommelse om statsbidragsbestäm-
melserna har nyligen träffats. Min förhoppning är att förändringarna skall
innebära ökade förutsättningar för en nära samverkan mellan vårdheter-
na. Men det är också nödvändigt att huvudmännen och vårdpersonalen söker
sig fram till konkreta former för ett bättre samarbete i det löpande
behandlingsarbetet. Regeringen föreslår att ett intensifierat praktiskt
utvecklingsarbete kommer till stånd för en sådan bättre samverkan i första
hand mellan sjukvården och socialvården.

Särskilda vårdinsatser för kvinnor med alkoholproblem föreslås därut-
över.

Regeringens samordningsorgan har också fört fram förslag till vissa
restriktiva åtgärder för att minska alkoholens tillgänglighet. Det är dessa
förslag som har väckt den största uppmärksamheten, och det finns
uppenbara tendenser i den allmänna debatten att bryta loss enskilda detaljer
i stället för att se åtgärder som delar av ett större sammanhang.

Det vore – det vill jag klart understyrka – olyckligt om helhetsperspektivet
går förlorat i den alkoholpolitiska debatten. Alkoholproblem är så samman-
satta och har så växlande orsaker att man måste vidta åtgärder på en rad olika
områden samtidigt om man skall nå framgång i arbetet med att pressa tillbaka
alkoholskadorna. Det är dessutom viktigt att se de särskilda alkoholpolitiska
satsningarna som ett komplement till de allmänpolitiska insatser som syftar
till att öka tryggheten i samhället.

Dit hör en bra familjepolitik, som ger föräldrar och barn möjlighet att
tillsammans skapa en tillvaro som ger förutsättningar för en trygg uppväxt.
Därför krävs en familjepolitik som ger barnfamiljerna ekonomisk grund-
trygghet, möjligheter till ökade kontakter mellan barn och vuxna, bra

bostadsmiljöer och en fritid som innebär alternativ till passivitet och en kommersiellt präglad kultur.

Dit hör rätten till meningsfull utbildning och sysselsättning.

Dit hör en samhällsplanering som sätter människan i centrum och tar hänsyn till den enskilda människans behov. Den nya sociallagstiftningens bestämmelser om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen är ett nytt redskap för att åstadkomma detta. Socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen skall inte bara inriktas på att uppmärksamma och åtgärda samhällsproblemen och deras följder. Det är också viktigt att redovisa både de materiella och mänskliga resurser som finns för att skapa bättre miljöer och en bättre tillvaro.

Vi måste också verka för ett decentraliserat beslutsfattande, som ger den enskilda människan möjlighet att påverka sin egen situation och sin omgivning och ta ansvar för sin tillvaro.

Vi kan alltså slå fast att en socialt ansvarsfull politik som syftar till att skapa trygghet och välfärd för alla människor ökar förutsättningarna att komma till rätta med alkohol- och drogmisshuset.

Detta måste emellertid ske tillsammans med en alkoholpolitik som också tar fasta på åtgärder direkt inriktade mot bruket och överkonsumtionen av alkohol. Alkoholproblemen är inte enbart ett uttryck för otillfredsställande sociala förhållanden. Alkoholen spelar i sig själv en självständig, problemskapande och problemförstärkande roll.

Vi har i Sverige av tradition en restriktiv alkoholpolitik. Jag tror att det råder enighet i riksdagen om att vi måste upprätthålla denna restriktiva politik.

Det måste dock vara ett nära samband mellan det opinionsbildande och attitydförändrande upplysningsarbetet och de restriktioner som finns. Det måste råda samklang mellan samhällets alkoholpolitiska åtgärder, så att de insatser som görs upplevs som konsekventa av en bred allmänhet. Detta är också en fråga om trovärdighet i myndigheternas agerande.

En framgångsrik alkoholpolitik måste utöver de allmänt förebyggande och opinionsbildande insatserna kombineras med åtgärder som begränsar alkoholens tillgänglighet. Regeringen lägger i dag till riksdagen fram en proposition med detta syfte.

I propositionen föreslås bl. a. att Systembolagets butiker försöksvis skall vara lördagsstängda fyra månader under sommarhalvåret. Dessutom föreslås straffhöjning för olovlig hantering av alkohol och en särskild regel för att förhindra gåva och lån av alkoholdrycker till underåriga.

Jag skall inte föregripa riksdagens diskussion i denna fråga, men eftersom frågan om lördagsstängning f. n. debatteras livligt vill jag understryka ett par saker:

Krav på lördagsstängning har framförts av en rad organisationer, av flera kommuner, av enskilda, av Systembolagets personalförening, av Handelstjänstemannaförbundet och socialstyrelsen.

Förslaget bygger i hög grad på de positiva effekterna av fleråriga försök med lördagsstängning i Finland. Effekterna av de finska försöken är bl. a.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

minskad försäljning, bättre ordning och en kraftig nedgång av antalet omhändertagna för fylleri.

Jag vill också påminna om att Sverige sedan länge har tillämpat begränsat öppethållande i anslutning till större helger.

Ett av de argument som förts fram i debatten är försämrad service för personer som klarar av att umgås med alkohol. Det är enligt min mening ett cyniskt resonemang. Att stå ut med en begränsad service borde vara ett litet solidaritetsoffer om vi därmed kan dämpa en alltför hög alkoholkonsumtion. Det borde åtminstone finnas så mycket politiskt mod att vi skulle kunna genomföra en försöksperiod för att få erfarenheter om effekten.

Detta är – precis som alkohol- och drogpolitiken i sin helhet – i hög grad en fråga om vilket ansvar vi är beredda att ta för oss själva och för andra och vad vi är beredda att ställa upp med personligen.

Fru talman! Jag vill också ta upp narkotikaproblematiken. Narkotikamissbruket växer och blir ett allt allvarligare problem. Tillgången på olika typer av narkotika är mycket stor. Cannabismissbruket är mycket utbrett i Sverige. Sedan drygt ett år har vi sett en utveckling där hasch och marijuana bjuds ut till ungdomar i allt större utsträckning. Vi kan se hur hasch och marijuana missbrukas bland ungdomar men också bland vuxna som har en socialt väletablerad situation.

Regeringen har i årets budgetproposition givit hög prioritet åt åtgärder mot narkotikamissbruket. Narkotikamissbruket måste bekämpas med ett brett spektrum av åtgärder som tar fasta dels på att minska tillgången på narkotika, dels på att minska efterfrågan.

Även om inte polis- och tullarbetet faller under mitt ansvarsområde vill jag poängtera dessa båda myndigheters stora och viktiga insatser för att minska tillgången på narkotika. Genom ett ökat internationellt samarbete har allt större beslag kunnat göras och allt fler narkotikabrottslingar kunnat gripas.

Efterfrågan på narkotika kan minskas dels genom förebyggande insatser, dels genom vård och rehabilitering av etablerade missbrukare. Liksom i fråga om åtgärder mot alkoholmissbruket är allmänpolitiska insatser som gäller arbete, bostad, fritid och en allmän samhällsplanering grundläggande.

Många av de stora missbruksproblem vi har i dag skulle ha varit mindre, om vi kunnat förhindra 1960-talets koncentrationspolitik. Den otrygghet och brist på identitet vi finner hos ungdomar som missbrukar narkotika kan ofta – dock icke alltid – förklaras med otrygghet i familjen, i skolan eller på arbetsmarknaden.

De direkta förebyggande insatser som regeringen initierat har syftat till att öka ungdomarnas kunskaper om drogers skadeverkningar och att ge ungdomarna ett alternativ till droger. Under våren sprids ett informationsmaterial om cannabis till landets samtliga högstadie- och gymnasieelever. Informationen har också getts ut på sju invandarspråk för att spridas till invandrarungdom.

En speciell lärarhandledning har utarbetats. På detta sätt vill vi klargöra att cannabis är narkotika och att innehav är olagligt. Vidare redovisas vilka

medicinska skador som uppkommer i samband med bruk av cannabis.

Försöksverksamhet har pågått med att utveckla nya metoder i skolan att nå ungdomar i riskzonen. Förslag utarbetas nu om hur erfarenheterna från denna verksamhet kan spridas i den reguljära verksamheten. En handbok för skolpersonal i drogfrågor gavs ut i höstas. En liknande publikation riktad till föräldrar kommer att utarbetas i år.

En omfattande verksamhet pågår alltså i våra skolor. Föräldramöten arrangeras, temadagar om droger genomförs, vilket gör att skolungdomar engageras aktivt i kampen mot droger. Den medvetenhet och det engagemang vi möter bland så många skolungdomar är en grund för att stoppa missbrukets utveckling. Kampanjen mot alkoholfaran och arbetet inom SAMO kommer att leda till ytterligare aktiviteter inte bara inom alkoholområdet utan också inom narkotikaområdet.

I det förebyggande arbetet spelar frivilliga organisationer och olika folkrörelser en grundläggande roll. För att stimulera denna verksamhet har regeringen föreslagit ökat ekonomiskt stöd.

En annan viktig del i narkotikaarbetet är att ge missbrukare vård. Under flera år har det rått stor brist på behandlingshemsplatser för narkotikamissbrukare. Glädjande är att huvudmännen har kommit i gång med utbyggnaden av behandlingshem. År 1978 fanns 180 behandlingshemsplatser för narkotikamissbrukare. I dag finns ca 400 platser.

Den öppna vården är också en viktig del av narkomanvården. Regeringen föreslår ökat stöd till kommunerna för denna verksamhet. Genom förändringen av huvudmannaskapet för institutionsvården för missbrukare kommer kommuner och landsting att effektivare kunna utnyttja befintliga resurser. Den vårdresursplanering som genomförts i alla län kommer att leda till förbättring av vården.

Vi skall inte bara arbeta för en kvantitativ utökning av vården utan också för att vården kvalitativt skall utvecklas. Inom socialdepartementet slutförs f. n. arbetet i en arbetsgrupp för forskning och utvärdering av behandling. Det är min förhoppning att detta arbete skall leda till att utvärdering kontinuerligt skall ske vid behandlingshemmen. För att vården skall få bestående resultat måste missbrukare få arbete efter genomförd behandling.

En arbetsgrupp inom arbetsmarknadsstyrelsen kommer under våren att presentera resultatet av sitt arbete, som har syftat till att förbättra samarbetet mellan behandlingshem, arbetsförmedling, arbetsgivare och fackliga organisationer.

Men, fru talman, narkotikaproblemet är ett globalt problem. Utan ett ökat internationellt samarbete kan vi inte nå målet att få ett drogfritt samhälle. En del av den internationella verksamheten är att stoppa produktionen av narkotika. Jag har nyligen besökt Thailand, där jag hade förmånen att få studera projekt med alternativ odling som drivs av FN:s narkotikafond. I de länder där narkotikan produceras lever människor under svåra sociala och ekonomiska förhållanden. Odling av opiumvallmon är deras enda förvärvskälla. Förutom att opiet förädlas till heroin och smugglas till andra länder

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

används det av bönderna själva som ett universalmedel mot alla slags sjukdomar. Dessa människor behöver vårt stöd för att lära sig odla andra grödor, som de kan använda för sin egen hushållning.

För att kunna motstå narkotikasyndikatens påtryckningar och pengar måste de också få utbildning, sjukvård och hjälp till en bättre social situation.

Denna verksamhet fyller en mycket viktig funktion, inte bara därför att produktionen av narkotika minskar utan också därför att människorna i berörda länder får hjälp till att leva ett mänskligt liv.

Fru talman! Jag har velat lämna denna redogörelse inför kammaren för att visa att de åtgärder som vidtas på det drogpolitiska området spänner över ett mycket brett fält och utgörs av såväl förebyggande insatser – framför allt riktade till ungdomar – som utveckling av vård och rehabilitering.

Jag hoppas att den fortsatta debatten på det drogpolitiska området skall präglas av att såväl alkohol- som narkotikapolitiken behandlas utifrån en helhetssyn, och att den enighet och öppenhet som rått omkring dessa frågor också skall kunna bestå. Fortsatta kraftfulla åtgärder är nödvändiga om vi skall komma till rätta med de stora problem alkohol- och drogmissbruket utgör. I detta arbete behöver alla goda insatser förenas i en ärlig och uppriktig strävan att hjälpa våra utsatta medmänniskor.

Anf. 46 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 47 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! I den här frågan har vi socialdemokrater närmast agerat som pådrivare, och det gör vi också i år. Det kan konstateras att utskottet inte har kunnat samla sig kring ett enigt betänkande, och det har varit nödvändigt för oss att reservera oss på ett antal punkter.

Förra året avgav socialutskottet ett gemensamt svar på en rad motioner, bl. a. på en stor motion från oss. Vi vann ett par saker. Så t. ex. fick vi 10 milj. kr. extra i stöd, och vi fick SAMO-gruppen. Dessutom kom vi överens om att det inte skall serveras sprit när staten bjuder på mat. Vidare skall inte de företag som bjuder på sprit i samband med representation få dra av för kostnaderna vid beskattningen.

Vi kan nu konstatera att SAMO har arbetat precis som vi ville. Arbetet har gått fort, och man har nu kommit med ett betänkande med förslag om vissa förbättringar på alkoholpolitikens område. För detta är vi glada. Här är vi på samma linje, och arbetet har verkligen kommit i gång.

Förslagen i proposition 100 berör inte socialutskottet, varför jag inte kan uttala mig å socialutskottets vägnar. Men jag kan försäkra att propositionen kommer att få en välvillig behandling av den socialdemokratiska gruppen.

Målet för vår alkoholpolitik är att den alltför höga konsumtionen av alkohol skall begränsas, att vi skall komma till rätta med alkoholmissbruket samt att alkoholpolitiken skall sättas in i sitt sociala sammanhang. Jag tror att

alla dessa tre komponenter är viktiga att hålla i minnet för att vi skall kunna få den helhetssyn som socialministern talade om.

Socialminister Söder återupprepar i sitt pressmeddelande i dag vad som sagts tidigare, nämligen att missbruket av alkohol och narkotika är vårt lands största sociala och medicinska problem. Det är därför nödvändigt att mycket starka krafter sätts in för att vi skall komma till rätta med detta problem, som alltså betecknas som det största i landet. Det bör noteras att man inte säger att missbruket är *ett* av de största problemen. I stället används uttrycket *det största* problemet, vilket är ett mycket starkt ord. Jag skall inte återupprepa de sanningar som finns bakom ett sådant påstående. Jag kan bara nämna den belastning som missbruket förorsakar på hela vår vårdapparat.

Det är de förebyggande åtgärderna som vi måste satsa på. I det sammanhanget kan nämnas attitydbildningen och den miljö och det sociala sammanhang vi människor lever i.

Vi märker nu att arbetslösheten stiger. Det har betydelse både för dem som är på väg in i ett missbruk och för dem som skall rehabiliteras. Vi vet alla att det är besvärligt att komma till rätta med en persons alkoholmissbruk, om man inte kan ordna bostad och arbete åt vederbörande. Om det kärvar till sig på arbetsmarknadens område, kanske det förstör mycket av de goda insatser som görs på andra områden. Jag är inte heller säker på att familjepolitiken blir bättre i detta kärva ekonomiska läge.

Vi har, fru talman, i förhållande till årets proposition yrkat på ytterligare 30 milj. kr. Dessa pengar skall framför allt användas till insatser i storstadsområdena. Jag skall hastigt sammanfatta de tio punkter som vi har tagit upp i vår motion.

1. Stöd till socialt arbete och information i arbetslivet. Vi vill öka anslaget för detta.

2. Stöd till genomförande av kommunala handlingsprogram för förbättring av särskilt utsatta ungdomsmiljöer samt stöd till alkoholfri icke-kommersiell nöjesverksamhet.

3. Förstärkta rehabiliteringsinsatser för missbrukare genom satsning på folkrörelseanknuten verksamhet.

Allt detta rör det frivilliga arbete som fru Söder talade så varmt om. Vi vet från verksamheten inom socialstyrelsen och på andra håll att pengarna inte räcker. Jag vill återupprepa vad jag så många gånger förut sagt från denna talarstol: Det ligger högar av ansökningar från organisationer och folkrörelser som vill gå in och här göra en insats – men pengarna räcker inte. Vi har från vårt håll velat ge anslag som bättre svarar mot det krav som kommer från organisationer och folkrörelser, så att dessa kan gå in och göra en insats.

4. Försök med nya vård- och behandlingsmetoder inom öppenvården.

5. Förslag till hur akutvården, de s. k. tillnyktringsenheterna, skall organiseras och finansieras.

6. Stöd till sociala projekt mot prostitutionen inom storstadsområdena. – Vi behandlar inte detta ämne i dag.

7. Information om missbruk under graviditet. På denna punkt håller socialberedningen på med ett arbete. Vi får väl se vad den kommer fram till i

detta avseende. En sak är dock alldeles klar: Informationen är viktigast i detta arbete.

8. Fler kvarterspoliser till storstadsregionerna.

9. Fler tulltjänstemän i storstadsområdena för bekämpning av narkotika-
hanteringen.

10. Ökat stöd till internationellt samarbete på narkotikaområdet.

Jag har här, fru talman, velat sammanfatta våra krav, som när det gäller socialutskottets område rör tillskott på 20 milj. kr., men som när det gäller alla punkter i den sammanfattning jag har gjort rör 30 milj. kr.

Det här har lett till att vi avgivit fem reservationer. Jag skall inte kommentera dem ytterligare, eftersom innehållet i dem ingår i de tio punkter jag har redovisat här, förutom på tre punkter.

Det gäller den kamratstödande verksamheten, som jag nämnde tidigare, framför allt inom LO-området, men också inom TCO-området. Jag tror att denna verksamhet är ett av de allra bästa ting som har hänt under senare år. Det är på arbetsplatsen som man först ser när det går snett för en kamrat, och då gäller det att komma in där. Det pågår ett sådant här arbete, men vi vill öka stödet till det arbetet. Även andra organisationer kan gå in och hjälpa till – jag tänker då inte minst på Länkarnas arbete. Vi har gjort en särskild markering att vi vill öka stödet till dem med 1,4 milj. kr. Jag tror att de som lyckas bäst i sitt arbete för att rehabilitera personer är organisationer med medlemmar som själva har varit i det här eländet och som känner sina kamrater. Vi vet att Länkarna t. ex. har svårt att få godkända behandlingshem. Men vi kan gå den här vägen, genom att ge dem ett anslag, så att de på så sätt kan bygga upp sin verksamhet. Den kanske inte är så perfekt som socialstyrelsen vill, men det kompenseras av att Länkarna har ett stort engagemang och att de känner till vad det är fråga om.

Fru talman! Jag ber att med de här orden få yrka bifall till våra reservationer. Ingenting skulle glädja mig mer än att regeringen led ett ordentligt nederlag på den här punkten. Jag undrar om inte fru Söder också skulle gå hem och glädjas åt ett sådant nederlag.

Anf. 48 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Jag skall bara göra några få kommentarer.

Jag noterade bl. a. med stor tillfredsställelse att Evert Svensson sade att den proposition som i dag har lagts fram skulle behandlas välvilligt av den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Det ser jag som ett mycket viktigt konstaterande, därför att det visar att den socialdemokratiska riksdagsgruppen har förstått att det här är en del av en helhet. Det visar också att socialdemokraterna har det politiska mod jag efterlyste för att kunna ställa upp på en försöksverksamhet som kan ge goda resultat. Vi får se vad den sedan kan leda fram till.

Vi är mycket eniga om målen. I stort sett samtliga av de verksamheter som Evert Svensson här har skisserat är föremål för uppmärksamhet och får bidrag från regeringen. Vi följer alltså detta arbete med stor uppmärksamhet. Det gäller inte minst folkrörelsernas verksamhet och den kamratstöd-

jande verksamheten. Under de senaste åren har den här verksamheten kraftigt utökats. Det konstaterandet vill jag göra redan nu. Att man sedan från oppositionens sida vill plussa på ytterligare är ju oppositionens privilegium. Men jag tycker att inriktningen av våra ansträngningar förefaller att sammanfalla.

Till sist vill jag kommentera den internationella verksamheten, utöver det som tas upp i dagens behandling av den frågan på alkoholpolitikens område. Från svensk sida stödjer vi den internationella verksamheten, och när det gäller t. ex. alternativ odling är vi beredda att gå in i ytterligare projekt som FN:s narkotikafond kan starta och där vi har ett bra underlag för att kunna nå goda resultat. I övrigt försöker jag och mina medarbetare på socialdepartementet att internationellt arbeta för att öka samverkan och insikten om att vi måste ta gemensamma tag i de här frågorna. Vi har också kunnat förmärka att insikten när det gäller de här frågorna blir allt större. Även om det kan ta tid innan den blir så stor som vi skulle önska, tycker vi oss ändå se att man kan hysa ett gott hopp. När det gäller just narkotikabekämpningen måste nämligen ytterligare internationellt samarbete till, om vi över huvud taget skall lyckas.

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

Anf. 49 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det är nog inte så enkelt, fru Söder, att vi bara på grund av att det skulle vara ett privilegium att vara i opposition – låt mig inom parentes säga att jag i så fall önskar att fru Söder får det privilegiet, och det snart – har möjlighet att föreslå att man skall öka de här beloppen. Vi skulle alltså kunna föreslå ökningar bara för att vi befinner oss i den situationen att vi inte har något budgetdepartement eller någon budgetminister. Nej, så lätt tar vi inte på frågorna. Vi har vår budgetminister in spe, och också vi måste se till att våra siffror går ihop. Om fru Söder går igenom de socialdemokratiska förslagen, skall hon ganska snart märka att där har skett en avvägning, en prioritering. Vi kan inte – som någon har skojar om – prioritera allt, utan man får ta fram vissa saker som man anser vara viktigare än andra. Det vi nu diskuterar är viktigare än mycket annat. Därför har vi lyft fram detta och plockat ut de här 30 miljonerna för att ge vårt bidrag i det här sammanhanget.

Vi har gjort liknande prioriteringar tidigare. Också vårt program med 100 miljoner för tre år hänförde sig till den budget vi hade. Det var just detta att vi ständigt återkom som gjorde att socialutskottet och regeringen till slut stödde oss delvis – vi fick våra 10 miljoner och vi fick vårt samordningsorgan eller det vi kallade för kommission, och vi har också uttryckt vår tacksamhet för det.

När det gäller de förslag vi nu har lagt fram har den socialdemokratiska gruppen gjort en prioritering. Det må kallas för ett privilegium att få göra det, men vi önskar att vi vinner på den här punkten. Jag tror också att fru Söder skulle kunna glädja sig med oppositionen, om förslagen ginge igenom.

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

Anf. 50 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Om man går tillbaka och ser på vad som hänt under de senaste åren – inte bara under min socialministertid utan också tidigare – kan man konstatera att frågorna om missbrukarvården och alkoholpolitiken varit ett prioriterat område. De är alltfört prioriterade i regeringens arbete.

Jag vill bara slå fast att det förhåller sig så. Att det sedan av olika skäl skiljer på ett antal miljoner är ett faktum som vi har att konstatera, men jag kan försäkra att den prioritering som har gjorts och de insatser som vi har föreslagit riksdagen och som också utskottet föreslår innebär ytterligare ett steg framåt när det gäller att bekämpa alkohol- och drogmisbruk. Om detta verkar vi vara eniga, även om Evert Svensson vill gå ett steg längre.

Jag tror ändå att slutsatsen av det hela är att vi har en gemensam ambition. Får vi bara tillräckligt många människor i vår omvärld med oss i det här arbetet, så tror jag att det till syvende og sist är de mänskliga insatserna, medmänskligheten och insikten om vad frågan gäller, som kommer att bli avgörande för om vi skall nå resultat. Om detta tror jag inte att det råder något som helst tvivel. Det är inte pengarna som är det avgörande. En viss insats av det slaget måste till, men det är insikten om det ansvar vi har för varandra som är det slutgiltigt avgörande.

Anf. 51 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! En f. d. socialminister, som också är närvarande i kammaren och som finns litet längre fram på talarlistan, har vid något tillfälle sagt att han är missnöjd med folkrörelserna, då de inte motsvarat statsmakternas förväntningar.

Situationen är ju precis den motsatta. Folkrörelserna och de olika organisationerna kommer ständigt med nya förslag. Jag vill inte säga att alla kan godtas. Naturligtvis måste det bli en prövning. Men högen av ansökningar hos socialstyrelsens A-nämnd, jag upprepar det, växer. Vad som saknas är medlen. Det räcker inte med en välvillig inställning. Vi vill för vår del ge möjligheter, och därför har vi lagt fram förslag på den här punkten. Jag tror att det är orhört viktigt med en helhetssyn, och det är viktigt att man lyfter upp frågan, så att den förankras bland allmänheten. Jag är positivt överraskad över de stora organisationernas beredvillighet att ställa upp när det gäller den här frågan. För några år sedan var de om inte totalt likgiltiga för alkoholproblematiken så i varje fall ganska likgiltiga.

Anf. 52 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! I det förevarande betänkandet från socialutskottet behandlas anslagsfrågor beträffande alkoholpolitik och missbruksvård, och i detta sammanhang behandlas också motionen 1980/81:934, som är undertecknad av sju vpk-ledamöter, däribland jag.

I motionen kräver vi att riksdagen skall hos regeringen hemställa om åtgärder för att, med statligt stöd, hos samtliga vårdhuvudmän väsentligt utöka antalet vårdplatser för vård av missbrukare. Vi påyrkar också åtgärder mot återfall till missbruk och påvisar hur primärt det är med arbete och

bostad för den sociala återanpassningen.

Redan i partimotionen från vpk med anledning av propositionen om socialtjänsten, motion 1979/80:73, pekade vi på hur viktigt det var att inte detta med socialtjänst bara blev vackert tal, som i verkligheten inte förpliktade till något. Vi påvisade då att inget sades om att tillföra socialtjänsten ökade resurser för att fullgöra dessa nya uppgifter. Vi menade att detta kunda tolkas så, att det bara rörde sig om vackert tal, som inte var allvarligt menat när det så att säga kom till kritan. Socialtjänstlagen fick formen av en ramlag, vars uppfyllande sedan ankommer på kommuner och landsting. Vid lagens tillkomst hävdade vi att regeringen borde ge kommunerna normer och också resurser för att uppfylla dessa. Så blev det nu inte. Vi konstaterade att regeringens sociala engagemang påtagligt svalnar inför uppgifter som kan medföra kostnader. Vi ansåg att man hade undvikit att ställa konkreta krav på kommunernas socialtjänst därför att det skulle komma att leda till krav från kommunernas sida på att ekonomiska resurser skulle ställas till deras förfogande.

Som jag sade inledningsvis står vi i dag inför att ta ställning till anslag, och därmed prövas regeringens vilja till insatser för att uppfylla de krav man kan ställa på kommunerna. Nu besannas de farhågor som vi hade vid socialtjänstens tillkomst och som jag här nyss redogjort för. Regeringen och utskottsmajoriteten överlämnar väsentligen till de kommunala vårdhuvudmännen att bestämma nivån på och omfattningen av insatserna vad gäller missbruksvården.

I vår nu aktuella motion har vi sagt att vi inte tror på att det går att vårda bort missbruket utan endast att läka ut och mildra de skador som missbruket förorsakat fysiskt och psykiskt. För att en missbrukare skall kunna återföras till ett normalt liv måste han eller hon ges aktivt stöd av omgivningen. Här spelar tillgång till egen bostad och ett meningsfullt arbete en primär roll. Kan inte dessa viktiga faktorer ordnas faller missbrukaren oftast tillbaka i sin tidigare situation, och en i så fall meningslös vårdsväng dras ett varv till mot individens för tidiga död.

I vår motion tar vi inte konkret upp anslagskrav av viss storlek, men vi påyrkar, i konsekvens med tidigare ställningstagande, att staten skall ge kommunerna resurser för att uppfylla den sociala tjänsteplikt som de skall överta i dess helhet från staten. De reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet tar upp konkreta förslag till anslagshöjningar som går i vår motions riktning. Därför ter det sig naturligt att stödja dem vid en kommande votering.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionen 1980/81:934.

Anf. 53 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Jag skall på en gång ta upp de frågor som Evert Svensson ställde, eftersom han är talesman för de olika reservationer som socialdemokraterna har lämnat till detta betänkande. Jag vill säga till Evert Svensson att jag inte riktigt känner igen socialdemokraterna den här gången. Här är ju reservationer som inte har något innehåll, utan det är fråga om rena

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

klåfingrigheten från er sida. Ta exempelvis reservation nr 4 – vad innehåller den?

Nåväl, det är riktigt att jag för ett par år sedan från denna och andra talarstolar sade att jag var missnöjd med många av våra folkrörelser, därför att de inte hade motsvarat de förväntningar som i varje fall jag hade när vi lade fram propositionen 1977 och när vi antog det alkoholpolitiska programmet. Vi knöt då till socialstyrelsen den alkoholpolitiska nämnden. I denna nämnd ingår representanter från hela Folkrörelsesverige. Min uppfattning då var att dessa representanter i sin tur skulle föra budskapet vidare ut i de olika organisationsleden, ut i den minsta organisationscellen – ut på arbetsplatserna och ut i ungdomsorganisationerna. Men det tog väldigt lång tid.

Glädjande nog har det under de senaste två åren, och särskilt under det senaste året, skett en väsentlig förändring. Det betraktar jag som det mest framgångsrika i hela det alkoholpolitiska arbetet – att vi i dag börjar få ett engagemang, både i organisationerna och hos väldigt många enskilda människor. Det hjälper inte vilka lagar vi beslutar om här i riksdagen, om vi inte får en uppföljning ute i landet, en uppföljning från myndigheter, från politiker, från alla övriga. Det är detta som jag tycker att vi har fått. Därvidlag har under det senaste året massmedia ställt upp, och det vill jag ge en eloge för. Massmedia ställde sannerligen inte upp seriöst för fyra år sedan – och inte heller för tre år sedan – men i dag gör man det alltså. Jag är mycket angelägen om att den här debatten inte skall spåra ur. Det är mycket viktigt att de enskilda människorna kommer underfund med problemen. Det har blivit en ökad medvetenhet.

Då förstår jag inte Evert Svensson riktigt. Han relaterar i stort sett arbetet till anslag. Evert Svensson! Som folkrörelsemänniskor vet vi ju ändå att anslagen, de statliga medlen, inte betyder allt, utan att det viktigaste är de enskilda individernas insatser. Det behövs pengar, men vi skall inte relatera alla insatser till bidragens storlek. Det tycker jag att ni gör litet för mycket från socialdemokratiskt håll, när ni gör en så stor sak av dessa reservationer som har avgivits.

Jag har den allra största respekt för exempelvis Länkrörelsen. Vi har ju också under de senaste åren beviljat ökade medel för detta ändamål. Vad som har hänt på det här området, Evert Svensson, efter det att den socialdemokratiska regeringen upphörde, är ju ändå att vi har lagt fast ett program och en målsättning, när det gäller alkoholpolitiken 1977 och när det gäller narkotikapolitiken 1978. Och ser vi på anslagen och insatserna, finner vi att de blivit väsentligt förbättrade under dessa år. Om Evert Svensson för fem eller sex år sedan – och under hela 1970-talet – hade talat från denna talarstol med samma patos och engagemang för ökade insatser på den här sidan, så hade vi kanske nått litet längre. De här frågorna låg ju i träda under ganska lång tid.

Vi är överens om att det skall göras insatser. Men förstora inte upp de här reservationerna! Jag vill ställa en fråga till Evert Svensson. I reservation nr 2 redovisas ungefär samma text som står i utskottets skrivning. Och sedan

säger man: Men de här insatserna räcker inte. Evert Svensson! Hur stora skall insatserna vara för att de skall räcka? Jag tror inte att Evert Svensson menar att den påplussning som finns i denna reservation skulle vara tillräcklig. Vi kan diskutera insatsernas storlek och ökning för varje år. Men, som sagt, förstora inte upp reservationerna!

Evert Svensson gick inte in på detaljer, och jag skall inte heller göra det. Jag tror att det är mycket viktigt att vi i det fortsatta arbetet inriktar oss på information, på attitydförändringarna, och arbetar litet mera på det förebyggande planet. Debatten koncentreras ju ofta på problemen, men vi bör koncentrera debatten mera på att problemen inte skall uppstå. Därvidlag gäller det informationen, attitydförändringarna i hemmen, skolan, samarbetet mellan hem och skola, samarbetet mellan samhällets olika organ. Vi klarar aldrig vårdssituationen, hur mycket vi än satsar, om vi inte kan arbeta så att vi minskar vårdefterfrågan. Det är just detta som är så oerhört viktigt i det kommande arbetet.

Fru talman! Jag skall inte nu gå in på några detaljer, utan jag har velat anföra dessa allmänna synpunkter. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 54 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har också noterat att det finns en enighet i riksdagen om målet för vår alkoholpolitik, och jag fann det angeläget att i inledningen till mitt första anförande poängtera just detta. Det har jag gjort många gånger tidigare. Det finns alltså en enighet i riksdagen på den punkten. Vad frågan gäller är hur vi skall arbeta för att nå det målet.

Jag påpekade faktiskt också att det kan bli besvärligt på arbetsmarknaden. Det kommer att ha betydelse i detta sammanhang. Vi har bostadsproblem – det kommer att ha betydelse. Kanske familjepolitiken inte blir vad vi ville – det kommer att ha betydelse. Om alkoholfrågan skall sättas in i sitt sociala sammanhang är det nödvändigt att ta med även dessa områden och se till hela samhällsstrukturen.

Fru talman! Det är emellertid inte så enkelt att man kan säga att bara samhällsstrukturen ändras, så ändras också människornas alkoholvanor. Jag brukar säga att jag för min del intar en tredje ståndpunkt. Det behövs en förändring av samhället, så att vi får ett vänligare och mjukare samhälle, där människor inte utsätts för så stora prövningar. Men det krävs också att människorna själva har en riktig inställning i det här avseendet.

Rune Gustavsson sade att våra reservationer inte innehåller någonting. Jag förstår inte riktigt vad herr Gustavsson menar med innehåll i reservationer. Reservation 4 ger ju uttryck för en otålighet för att vi inte får fram det resultat som vi behöver när det gäller tillnyktringsenheterna. I övriga motioner föreslår vi 2 milj. kr. till utbildningsverksamhet för gravida missbrukare, 6 milj. kr. för att förbättra dåliga ungdomsmiljöer, 6,5 milj. kr. för kamratstödande verksamhet, 2 milj. kr. till alternativa och nya vård- och behandlingsmetoder samt 4 milj. kr. till organisationer för behandling – dit

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

hör Länkarna och LP-stiftelsen. Detta är pengar som kommer att få god användning och bli till god nytta. Det är alldeles självklart.

Anf. 55 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Rune Gustavsson sade att det inte var anslagets storlek som var avgörande, utan att det var folkrörelser och enskildas insatser som det egentligen hängde på. Jag vill nog påstå att båda dessa saker fordras.

Det resonemang som ligger bakom vår motion har jag redogjort för. Vi kräver att staten skall stödja vårdhuvudmännen – kommuner och landsting. Resonemanget bakom motionen bygger på vår grundläggande syn att kostnader inte får vältras över från staten till kommunerna, eftersom kommunalskatten är proportionell och drabbar låginkomsttagare och de sämst ställda hårdast. Därför anser vi att en överflyttning av uppgifter på detta område från staten till kommuner och landsting inte samtidigt får leda till en kostnadsövertalning. Det är detta resonemang som ligger bakom vår motion. Det är därför vi hävdar att staten i fortsättningen måste stödja denna verksamhet ekonomiskt på samma sätt som man gjorde när man flyttade över mentalvården till landstingen.

Nu vet jag att det finns en överenskommelse om den här överflyttningen. Men det hindrar inte oss att resa krav på att staten skall stödja den utbyggnad av vårdverksamheten som är nödvändig på området – inte därför att vi tror att det går att vårda bort själva problemet, utan därför att vi anser att vi är ansvariga för att människor som lider av de skadeverkningar som alkohol- och narkotikaproblemen för med sig tas om hand. Den uppgiften får inte skötas så att vi flyttar över kostnaderna från staten till kommunerna. Det är vad vi har krävt.

Anf. 56 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Det är riktigt, Evert Svensson, att arbetsmarknaden, bostäderna, familjepolitiken och samhällsplaneringen för en god miljö spelar en väldigt stor roll. Dessa områden utgör en del av den helhet som vi måste arbeta med. Vi måste också få ett vänligare och mjukare samhälle. Det är vad jag än en gång vill säga. Vi får inte bara relatera till ekonomi. Vi skall också kunna räcka varandra en hjälpande hand utan att få betalt för det, utan att det är vårt yrke och utan att vi är tvungna därtill. På det sättet får vi ett mjukare och bättre samhälle. Än en gång vill jag säga att det måste ingå i de olika folkrörelsernas arbete att utan speciella bidrag verka för de här frågorna – det är helt naturligt.

När det gäller reservationerna sade jag att man inte skall övervärdera betydelsen av någon eller några miljoner ytterligare. Jag pekade speciellt på reservation 4 och sade, Evert Svensson, att den är ett utslag av litet okynne. Socialdemokraterna vet lika väl som utskottsmajoriteten att man inte kan göra en utvärdering förrän försöksverksamheten har genomförts. En del av dessa försök påbörjades faktiskt för inte så länge sedan. Det är helt naturligt – och vi är överens i det avscendet – att så snart försöksverksamheten är avklarad måste resultaten redovisas. Vi har emellertid inte vågat tro att vi är

så långt framme, att detta kan vara färdigt i samband med nästa budgetproposition. Det var ju det vi hade delade meningar om.

Till Per Israelsson vill jag säga att jag tror att vi i dag har betydande resurser inom vårdapparaten. Genom förändringarna i huvudmannskapet kan vi få en bättre samordning. På det sättet – Karin Söder nämnde det här – kan vi efter en resursinventering få fram vilka resurser som finns och hur vi på bästa sätt skall använda dessa. Jag tror att vi kan få ut ganska mycket av det.

Den ekonomiska frågan får väl kommunförbunden och staten klara ut – det tror jag också att de gör.

Anf. 57 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Rune Gustavsson hänvisar till befintliga resurser inom vårdapparaten. Han säger att om man prioriterar på ett riktigt sätt där borde det vara möjligt att inom de ramar som finns få fram resurser till missbruksvården. Det ligger väl något i detta, men så enkelt är det inte. Psykområdet är det område där det är lättast att få loss resurser – som jag ser det. Om man där kan få mera av öppen psykiatrisk vård och mindre av slutna vård, kan man få loss en del platser inom den slutna vården som kunde användas för missbruksvård. Platser inom den slutna vården kan då också användas för LOB-verksamhet. Exempelvis Örebro läns landsting har gjort på det viset.

Men vi har också det problemet inom vårdapparaten att på en mängd avdelningar, som egentligen är avsedda för så att säga vanliga patienter, ligger människor som i stället skulle ha långtidsvård. Dessa människor blir kvar mycket lång tid inom vårdapparaten och blockerar därmed platser på akutområdet.

Det är således inte alldeles problemfritt att få loss platser för missbruksvård. Därför har jag fortfarande den uppfattningen, att det är viktigt att kommunerna också i fortsättningen får statligt stöd för att kunna genomföra de här uppgifterna – nya uppgifter som åläggs dem med anledning av den nya socialtjänsten, vilken innebär att missbruksvården skall ses som en helhet.

Anf. 58 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Drogrmissbruket har nått en sådan omfattning att det tveklöst kan anses utgöra vår tids största sociala problem. Det finns exempelvis f. n. mellan 10 000 och 14 000 "tunga" narkotikamissbrukare i Sverige.

Narkotikan finner främst fäste och sprids i sådana kretsar som representerar en viss livsstil. Denna livsstil kan i korthet karakteriseras som oordnad, med ryckiga arbets- och levnadsförhållanden i den s. k. flumkulturens spår.

Stora mängder narkotika passerar årligen över Sveriges gränser. Enligt tullens statistik har antalet beslag tredubblats under en femårsperiod. Skördarna i den "gyllene triangeln" är mycket goda i år. Det gör att asiaterna vill ta tillbaka sina marknadsandelar. Snart kommer – tror polisen – heroinet

att överflöda den svenska marknaden.

De omfattande problemen för den enskilde och för samhället accentueras på olika sätt. Missbrukarna drabbas av kroppsliga och psykiska skador och ekonomisk ruin. Medborgaren i gemen löper risk att utsättas för våld och att bestjälas på sina tillgångar för att narkomanen skall kunna finansiera sitt missbruk.

Ekonomiskt blir missbrukaren genom sin ofta stora kriminalitet en belastning för samhället. De skötsamma medborgarna får indirekt – genom högre skatter, avgifter och försäkringspremier – bekosta missbruket och dess följdverkningar. Inget tvivel torde råda om att narkotikamissbrukets utbredning, förutom alla tragiska rent mänskliga följder, utgör grunden för en vitt förgrenad brottslighet i det svenska samhället. Flera olika brottstyper kan urskiljas på narkotikans väg. Den smugglas in och säljs illegalt inom landet. För att kunna köpa narkotika gör sig narkomanerna ofta skyldiga till omfattande brottslighet, såsom stöld, inbrott, rån m. m. Enligt vissa beräkningar har mellan 40 och 50 % av alla tillgreppsbrott samband med narkotika.

Det genom brottslig verksamhet åtkomna stöldgodset måste ofta avyttras och förvandlas till reda pengar. Detta skapar grund för en omfattande häleribrottslighet. Utan tvivel drivs också många unga kvinnliga narkomaner till prostitution för att finansiera sitt missbruk.

Narkotikabrottsligheten i Sverige har i hög grad ändrat karaktär och blivit alltmer organiserad efter utländskt mönster under senare år. Nya preparat har introducerats på marknaden och tagit ett fast grepp om missbrukarna. De svenska narkotikabrottslingarna, som tidigare dominerade den inhemska illegala narkotikahandeln, har från senare delen av 1970-talet fått ge vika för utländska medborgargrupper. Dessa kriminella element fungerade tidigare som säljare och distributörer av narkotika fram till den svenska gränsen, men har nu etablerat sig som narkotikalangare i vårt land, vilket inte minst framgår av den utredning narkotikapolisen i Skaraborgs län redovisat under våren 1981.

Delvis är detta en effekt av brottslighetens internationalisering, i vilken narkotikahandeln varit den drivande motorn. Avancerad kriminalitet bedrivs i stor skala av multinationella brottsyndikat. Även enskilda förbrytare ägnar sig åt brottslighet, där själva förflyttningen över nationsgränserna är en förutsättning för att man skall uppnå vad man är ute efter.

Men det finns också ett mera svenskt problem, nämligen att vårt land utövar en särskild dragningskraft på kriminella personer. Till detta bidrar det materiella välståndet, som erbjuder en god marknad också för kriminella. En annan lockande förutsättning är den på grund av den i viss mån svaga föräldraauktoriteten och allmänna släpphäntheten ganska oskyddade ungdomen. Men vad som i synnerhet gör Sverige till en trivsamt plats för förbrytare är kriminalpolitiken: relativt låg upptäcktsrisk, lindriga straff och en i utländska ögon förmodligen skrattretande hantering av fängelsepåföljder och permissioner.

Situationen är mycket allvarlig. Det har blivit övervakning för de flesta missbrukare, i stället för omhändertagande enligt nykterhetsvårdslag och barnavårdslag. Det finns dessutom, enligt vad som uppgetts från polisen, en otäck tendens att narkotikan sprider sig till många vanliga s. k. skötsamma personer:

Det är framför allt den snabba övergången till s. k. tung narkotika i vissa missbrukargrupper som väcker oro. Att heroin tränger ut amfetamin är av allt att döma en realitet; en ny generation missbrukare går direkt från hasch till heroin. Larmrapporterna om narkotikamissbrukets härjningar vittnar om de växande svårigheter som tull, polis, sociala myndigheter och vårdinrättningar ställs inför.

Jakten på narkotikan måste intensifieras. Vi måste ingripa på ett så tidigt stadium som möjligt. Insatserna kan emellertid inte enbart riktas mot produktion eller distribution. En framgångsrik narkotikapolitik måste få *alla* missbrukare att sluta med sitt missbruk och ge upp sin roll som kunder och medlöpare till narkotikasyndikaten och den organiserade brottsligheten.

Även de små innehaven måste bestraffas för att försvåra langning och fortsatt missbruk.

Den hittillsvarande narkomanvårdspolitiken har icke kommit till rätta med problemen. Med en fastare hållning från statsmakternas sida hade sannolikt många ungdomar i tid kunnat få hjälp mot missbruket och dess följder. Som vi framhåller i motion nr 228 erfordras nu samlade samhällsinsatser under lång tid mot *alla* grenar av narkotikaproblemet.

Samhället kommer att möta nya och svårlösta problem i bekämpningen av den allvarligaste narkotikabrottsligheten. Polis och tull måste offensivt angripa framtidens narkotikasmugglare och langare och kan därför inte längre förlita sig till enbart konventionella spaningsmetoder. Spaningen måste ske planmässigt och genom att polisen – bättre än i dag – lär sig brottslingarna och brottsmönstren. De taktiska övervägandena inför spaningsoperationer måste ges ett stort utrymme. Det är väsentligt att polisens aktioner får till resultat att inte bara kriminella personer stoppas utan även narkotikaorganisationerna upplöses.

Mot bl. a. den här bakgrunden är det angeläget att de förslag som innefattas i den s. k. Spanark-rapporten, som rikspolisstyrelsen lagt fram, i princip antas som åtgärds paket.

Det behövs hårdare domar och mera kännbara straff för narkotikabrottslingar. Regeringens förslag att höja minimistraffet från ett till två års fängelse är otillräckligt. Narkotikabrott skall jämföras med spridande av gift, och för detta är straffet minst fyra års fängelse. Langare som kallt räknar med ekonomiska vinster på sin hantering måste kunna påräkna särskilt kännbara straff.

Vårdanstalterna måste bli narkotikafria. Tunga missbrukare måste särbehandlas och interneras för sig. Permissionsbestämmelserna måste skärpas.

Fortfarande florerar gatuhandel ganska fritt, därför att man har kännedom om möjligheten att inneha små mängder narkotika utan att något allvarligt

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

händer. Vid bekämpande av narkotikaproblemet är det mycket betydelsefullt att minska efterfrågan på narkotika, och på den punkten har utan tvivel polisen en viktig roll genom att kontinuerligt och intensivt ägna sig åt att bekämpa gatumarknaden. Lyckas polisen med detta blir sannolikt följden en minskad brottslighet, inte minst vad gäller egendoms-, vålds- och häleribrott. Dessutom bör följden bli en minskad nyrekrytering av missbrukare.

Möjligheten att lämna åtalsunderlåtelse för narkotikainnehav har emellertid lett till att riksåklagarens bestämmelser skärpts. Men enligt vår mening bör man söka gå längre i denna riktning.

Alla former av narkotikainnehav skall kriminaliseras! Vi måste rikta ett frontalangrepp mot haschbruket. Haschlegaliseringsförsök måste slås tillbaka, och ingrepp mot haschreklam i olika former måste sättas in med full kraft. Hem, skola och intresseorganisationer av alla slag måste medverka. Det är också värdefullt med ytterligare undersökande journalistik på narkotikabrottslighetens område.

Det är vanligast att missbruk påbörjas i de yngre tonåren. Avgörande för att förhindra spridningen av narkotika blir därför hur dessa åldersgrupper skyddas.

Ett fortsatt och utvidgat internationellt samarbete måste till, dels på det rent polisiära området, dels på det ekonomisk-sociala området. U-hjälp skall kunna ges till projekt för alternativ odling bland de bönder som lever på t. ex. hamp- och vallmoodling i bl. a. Sydostasien. Socialministern var mycket riktig inne på dessa synpunkter tidigare i debatten.

En satsning på att "avglamourisera" drogkulturen som helhet måste göras. Ökad information parad med en intensiv propaganda är en väg att gå. En jämförelse kan göras med den intensiva antirökampanj som pågått några år och som lett till ett minskat rökande både bland vuxna och bland ungdomar. Det är inte längre tufft att röka – det får inte heller vara tufft att "knarka". Vi måste framför allt stoppa "flumkulturen" som sprids i kölvattnet på popmusik och idoldyrkan. Det kan inte vara förenligt med samhällets intressen att flera popgrupper och enskilda musiker mer eller mindre öppet kan propagera för narkotika i olika former. Ett exempel härpå är den internationella artisten Nina Hagens framträdande i Sverige. Hon kunde gå så långt – utan att myndigheterna ingrep – att hon rökte hasch på scenen.

Idoldyrkan och oförmåga att inse riskerna med att leva som vissa musikanter gör många ungdomar till ett "lättfångat byte". Det visade sig exempelvis i fjol att pop- och punkband som Ebba Grön och Peps Persson, vilka öppet visat att de hör samman med drogkulturen, fått stöd från statens kulturråd. Även på skivomslag förekommer propaganda för narkotika. Ett sådant exempel är den skiva som jag kunde inhandla i ett av Stockholms varuhus under gårdagen. Här står tre idoler invid en marijuanabuske och visar öppet att de röker hasch. Tydligare än så kan man inte på ett sådant här skivomslag göra reklam för narkotika.

Även filmen används som medium. Den 20 mars skrev Aftonbladet: "9-5, den populära amerikanska filmen som just nu visas i Sverige, innehåller öppen propaganda för narkotika. Filmen är en kassasuccé, publiktrycket är

enormt . . . Nu är filmen barnförbjuden – men knarkpropagandan vänder sig först och främst till tonåringar och äldre . . .”

Ett annat exempel är filmen "Hair", där man ogenerat använder narkotika i olika former.

Vi måste skapa garantier för att inga former av samhällsstöd får gå till grupper som i den ena eller andra formen gör reklam för narkotika.

Vi skall självfallet inte tumma på tryckfriheten, men vi kan i alla sammanhang påpeka vilka enskilda och grupper som förhållig narkotika i sitt budskap. Då tvingas de hela tiden in i en försvarsposition, som blir alltmer ohållbar med tiden.

Samhället måste självfallet ta hand om dem som drabbas av missbrukskadorna. Ofta är det alkoholproblemet som är narkotikamissbrukarens inkörsport. I vart fall skjuter vederbörande oftast skulden härpå. De pengar som narkotikamissbrukaren får från försäkringskassan går oftast direkt till nya inköp av narkotika. Vägras man sjukskrivning hos *en* doktor går man till nästa.

Vi måste öka möjligheterna till *tvångsingripanden* mot dem som idkar grovt bruk av narkotika, då vederbörande riskerar att skada sig själv eller annan och då möjligheterna till frivilliga insatser uttömts.

Narkotikaproblemet har nu nått en sådan omfattning, oaktat ökade traditionella samhällsinsatser, att helt nya metoder och insatser erfordras. Många människor upplever detta problem som en allvarlig fara för vårt samhällsliv och rättssäkerhet, att fortsatt arbete inom de traditionella mönstren kommer att leda till risk för att tilltron till vårt samhälles möjligheter att på allvar komma åt narkotikabruket undergrävs med alla de risker och konsekvenser detta kan medföra.

Fru talman! När man sedan tar del av socialutskottets utlåtande, blir man överraskad av den passivitet som präglar utskottets attityd till vår motion. Socialutskottet anser att det inte finns anledning att ompröva det åtgärdsprogram som antogs av riksdagen 1978. Det förefaller mig då som om utskottet inte har tagit tillräckligt intryck av den utveckling som skett sedan dess i vårt samhälle. Det erfordras nu betydligt mera resoluta åtgärder om man skall kunna komma någon vart. Problemen är av den omfattningen, att åtgärder av den typ som vi har beskrivit i vår motion är nödvändiga, om samhället skall påräkna några större framgångar i sin kamp mot narkotikahandlingen. Jag yrkar därför i detta sammanhang bifall till motionens yrkande nr 1.

Samhället besitter i själva verket stora resurser för förebyggande och bekämpande åtgärder inom narkotikaområdet. Men, fru talman, dessa resurser är splittrade vad gäller både organisation och ansvar. Myndigheter såsom skola, socialvård, polis, domstolar och kriminalvård arbetar med detta strukturproblem efter olika förutsättningar med olika mål och tyvärr alltför sällan i samverkan.

Samhället kan enligt vår uppfattning inte effektivt förebygga missbruket med nuvarande insatser genom olika sektorer. Samhället kan inte heller effektivt bekämpa narkotikabrottslighet genom en sektororganisation. Om

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

detta allvarliga samhällsproblem skall kunna bekämpas fordras ett omtänkande på flera plan.

Enligt vår mening måste nya regler för samarbetet utarbetas, med avsikt att skapa en effektivare och längre gående samverkan mellan berörda myndigheter. Detta krav framstår än mera angeläget i belysning av de inskränkningar i möjligheten till informationsutbyte mellan myndigheter som den nya sekretesslagen leder till, särskilt på det sociala området. I första hand måste kommunikationerna mellan polis och kommunernas sociala sektorer förbättras.

Vad som krävs för bekämpning av narkotikaproblemet är en snabb och effektiv organisation, som har överblick över hela strukturen och snabbt kan ingripa, utreda, lagföra och följa upp effekterna av sina insatser genom hela kedjan från inledande insatser i skola, socialvård, polis m. m. till kriminalvård eller narkomanvård och t. o. m. återanpassning i samhället.

Organisationen skall inte behöva följa myndighetsgränser. Den skall snabbt kunna på konsult- eller arvodesbas knyta till sig sakkunskap i form av t. ex. juridisk, medicinsk eller social expertis. Strävan skall vara att komma åt missbruket samtidigt med åtgärder riktade mot strukturens alla svaga punkter. Sådana insatser skulle snabbt kunna pressa ned bruket och återställa tilltron till samhällets förmåga att tillgodose medborgarnas krav.

Vi förordar därför i vår motion att man snarast tillskapar samordnade organ, lokalt, regionalt och centralt, för ledning av förebyggande och bekämpande av narkotikabruk och narkotikabrottslighet. Det gäller att slå tillbaka mot narkotikan på bred front när det ännu finns tid att göra något.

Justitiekottet har i sitt yttrande över motionen 1980/81:228 om åtgärder mot narkotikabruket bl. a. anført att det enligt utskottets mening kan ifrågasättas om det inte erfordras åtgärder från statsmakternas sida i syfte att åstadkomma en effektivare och längre gående samverkan mellan berörda myndigheter. Särskild vikt anser utskottet bör fästas vid ett väl fungerande samarbete på det lokala planet, när det gäller att bemästra narkotikaproblemen. Ett enhälligt justitiekott tillstyrker därför motionen, yrkandet 2, såvitt gäller frågorna om organisation och rutiner för sådant samarbete.

Jag yrkar därför, fru talman, att riksdagen med anledning av motion 1980/81:223 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad justitiekottet enhälligt anført i sitt yttrande 1980/81:1 y beträffande samordning av samhällets resurser för bekämpande av narkotikamissbruket.

I detta anförande instämde Erik Olsson, Jan-Eric Virgin och Bengt Wittbom (alla m).

Anf. 59 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! I Sten Svenssons engagerade anförande fanns det en lång rad betydelsefulla konstateranden om situationen på drogfronten, om jag får

uttrycka mig så. Jag skall inte kommentera de olika enskildheterna, men jag tror mig faktiskt kunna säga att på i stort sett alla de områden som Sten Svensson har tagit upp dels i motionen, dels nu i sitt anförande pågår det aktiviteter. Även om Sten Svensson inte var tillfreds med vad riksdagen beslutade för några timmar sedan, var det på mitt förslag som man skärpte narkotikalagstiftningen. Det pågår också arbete på en lång rad andra områden som här nämndes.

Vad jag närmast vill kommentera var några saker. Jag håller med om det Sten Svensson sade om livsstilen, men det vore farligt om vi invaggade oss i tron att det är bara *en* typ av livsstil som innefattar att man använder sig av droger. Jag tror också att Sten Svensson sade senare i sitt anförande att drogbruket smyger sig in i en lång rad livsstilar där vi kan skönja påverkan från andra länder.

Det här måste vi naturligtvis vara mycket mycket vaksamma på. Jag håller med om att vi framför allt måste förbereda ungdomarna. Det har också skett under den här våren när vi gått ut till skolorna med information och lärarhandledningar för att få i gång en inträngande debatt om vad man ger sig in på om man börjar bruka narkotika. Jag håller fullständigt med om att vi måste avglamourisera drogbruket och lära ungdomarna att ta avstånd från dem som på ett förljuget sätt försöker förhårliga narkotikan. Narkotikabruket, i alla former, är ingenting annat än ett sätt att förslava människorna.

När det gäller samarbetet vill jag framhålla att BRÅ:s narkotikagrupp är ett forum för samarbete. Jag kan vidimera att det behövs samarbete på det här området och att man också är på väg att hitta former för samarbete över gränserna mellan olika samhällssektorer.

Vi klarar inte av det på annat sätt. Men jag tycker nog att vi skall akta oss för att inrätta en ny byråkrati, utan låt oss ta de institutioner och de styrelser eller vad det nu kan vara som redan finns i anspråk och se hur vi skall kunna utnyttja dem effektivare. Jag tror att vi är på väg att göra detta.

På det lokala planet kommer socialtjänstlagen att innebära att olika myndigheter måste samarbeta för att komma fram till en helhetssyn på människans situation. Riksdagen har redan beslutat att så skall ske, och det gäller för varje kommun att finna formen för det samarbetet.

I fråga om omhändertagande av den som inte inser sitt eget vårdbehov vill jag påpeka att just i dagarna kommer remissvaren in på den utredning som handlar om vård utan samtycke. Det är min förhoppning att vi skall kunna lägga fram ett förslag för riksdagen i den frågan under försommaren.

Det är som sagt var mycket angelägna frågor Sten Svensson tar upp, men det pågår ett intensivt arbete inom både socialdepartementet och justitiedepartementet liksom i de olika samordningsorganen för att komma till rätta med de här problemen. Därutöver vill jag understryka att vi bedriver ett intensivt internationellt arbete för att öka samarbetet på olika områden. Det är, som jag sade redan tidigare, nog det enda sättet att över huvud taget kunna bemästra alla de problem som narkotikan medför.

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

Anf. 60 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Sten Svensson beskyllde socialutskottet för passivitet. Jag vill påpeka att hans inlägg här och den motion som han har lämnat inte är de första dokumenten i narkotikafrågan. Socialutskottet har ägnat mycken tid och mycket intresse och engagemang åt de här frågorna under årens lopp.

När det gäller samordningen vill jag hävda att vi inte löser problemen genom att skapa en byråkrati. Däremot delar jag helt uppfattningen att vi måste ha en bättre samordning. Där kommer vi tillbaka till det program som riksdagen antog 1977 och som inte riktigt har trängt igenom. Varje ansvarigt departement – socialdepartementet, försvarsdepartementet, utbildningsdepartementet, justitiedepartementet osv. – måste ju följa upp den målsättning som riksdagen lade fast 1977, nämligen att narkotika inte kan accepteras. Det programmet byggde på att man skulle intensifiera de förebyggande insatserna och informationen, kraftigt förstärka vårdresurserna, satsa särskilt på familjevård inom missbruksområdet, skapa särskild utbildning för behandlingspersonal, öka forskning och utvärdering, vidta åtgärder för att förbättra missbrukarnas arbetssituation, göra insatser mot narkotikaproblemen inom kriminalvården, ge hög prioritet åt narkotikafrågan i polis- och tullarbetet och arbeta med internationella insatser.

Samordningen på det lokala planet är också oerhört viktig. I utskottets betänkande redovisas att man inom kommuner håller på att arbeta fram ett samarbetsprogram där de olika organen kommer med. Jag hänvisar vidare till 11 § i socialtjänstlagen, som kom till efter motioner och gäller åtgärder mot missbruk. Där står följande:

”Socialnämnden skall arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel. Insatser för barn och ungdom bör därvid ägnas särskild uppmärksamhet.

Socialnämnden skall genom information till myndigheter, grupper och enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns. Nämnden skall även stödja den enskilde missbrukaren och se till att han får den hjälp eller vård som behövs för att komma ifrån missbruket.”

Socialnämnden har här en väldigt stor uppgift just när det gäller att samordna. Jag ser det som naturligt att det i varje kommun skall vara ett mycket nära samarbete mellan sociala myndigheter, polis, ungdomsorganisationer, fritidsförvaltning, föräldraförening osv. Det är på det sättet vi skall komma åt detta problem, och det behöver vi inte några speciella organ till. Därför har vi inte heller tillstyrkt det yrkande som Sten Svensson har framställt i sin motion, eftersom vi anser att det är tillgodosett i det arbete som redan pågår.

Anf. 61 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Jag ber först att få tacka socialministern för de vänliga orden beträffande innehållet i min motion. Det var glädjande att fru Söder tog fasta på en lång rad av de konkreta förslag som finns redovisade där. Meningen

med motionen är ju att alla åtgärder skall samlas till ett åtgärdspaket, som vi vill se förverkligat.

Samarbetet på det lokala planet är viktigt. Här är det inte fråga om att skapa en ny byråkrati. På s. 34 i sitt betänkande skriver justitieutskottet så här:

”En annan sak är frågan om behovet av ett vidgat samarbete, främst på det lokala planet, mellan de brottsbekämpande myndigheterna och sociala myndigheter, skola, organisationer m. fl.”

Det är precis vad jag är ute efter. För att ytterligare utveckla synpunkter på detta skall jag citera vad en åklagare, Sven Bålman från Skövde, säger:

”Jag och många med mig har upplevt att det är ett glapp i kommunikationerna myndigheter emellan från det att polisen griper en misstänkt missbrukare fram till domstolsförhandling. Oftast försätts den misstänkte på fri fot efter polisförhöret och lämnas därmed helt ensam fram tills det är dags att fallet kommer upp i rätten.

Får de sociala myndigheterna vetskap om den misstänkte brottslingen/missbrukaren redan under polisförhöret tror vi att det skulle gå lättare att få kontakt med vederbörande och ge det stöd som så väl behövs.

Många missbrukare både vill och försöker komma ur sin missbrukssituation. De behöver stöd och då måste det finnas en utsträckt hand att suga tag i.”

Många andra och liknande synpunkter har jag tagit del av, då jag vid ett flertal tillfällen under det senaste året har varit ute på studiebesök. Jag har följt narkotikaroteln i mitt eget län under nätterna, jag har varit på sjukhus och institutioner samt vårdanstalter av skilda slag, där jag har försökt bilda mig en personlig uppfattning om detta problem. Jag har kommit till övertygelsen att man verkligen måste göra någonting åt den bristande samordningen på det lokala planet.

Fru Söder tog också upp en del andra frågor, och jag vet att mycket är på gång. Men min avsikt är att gå ett steg längre. Här har några människor, som arbetar konkret med detta problem, lagt fram ett alternativt förslag, den s. k. alternativutredningen. Hur ser fru Söder på deras förslag?

Anf. 62 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Under propositionsarbetet kommer jag naturligtvis att ta del av alla synpunkter som läggs fram. Därefter kommer jag att presentera min uppfattning inför riksdagen med hänsyn tagen till alla synpunkter som förts fram, inte bara alternativutredningens.

Anf. 63 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Det är inte fråga om att det inte behövs en bättre samordning på olika områden, utan det är fråga om hur det bäst skall gå till att klara den. Sten Svensson. Låt mig hänvisa till s. 11 i utskottsbetänkandet, där det står:

”Kommunerna har börjat utarbeta egna arbetsformer och rutiner. Någon enhetlig modell för alla kommuner finns inte. De förvaltningar som vanligtvis

Onsdagen den
1 april 1981.

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

är representerade i organet är social- och skolförvaltningar, fritidsnämnd, kulturnämnd samt polis. Däremot saknas i de flesta fall deltagande från arbetsförmedling, försäkringskassa och psykisk barn- och ungdomsvård. Flertalet kommuner har verksamheten inriktad på drogproblematiken. Utskottet har inhämtat att rikspolisstyrelsen, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, brottsförebyggande rådet och de båda kommunförbunden gemensamt arbetar på ett förslag till riktlinjer för det fortsatta samarbetet på barn- och ungdomsområdet.”

Vad vi menar är att det skall kunna utvecklas samarbetsformer på det lokala planet som blir effektiva. Det kan tänkas att samarbetsformerna i Stockholmsområdet inte kan bli desamma som på landsorten. Men det väsentliga är att man arbetar på att uppnå ett resultat. Det gör man inte genom att bygga upp nya organ och en byråkrati. Därtill har vi numera på det centrala planet inom departementet SAMO och brottsförebyggande rådet, och jag tror att även de kan åstadkomma en del.

Anf. 64 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Till Rune Gustavsson vill jag säga att jag är helt medveten om den nuvarande lagstiftningen och om hur det åtgärds paket som vi beslöt om 1978 ser ut. Men enligt den uppfattning jag förskaffat mig genom en lång rad studiebesök och genom att tränga in i detta konkret ute på fältet har jag kommit till den övertygelsen att vi måste gå vida längre för att kunna hejda den negativa utveckling som pågår. Vi kan inte bara sitta här i riksdagen och avvakta, utan vi måste ge till känna en klar opinionsyttring, till stöd för ett ökat samarbete på det lokala planet – men även regionalt. Den högsta folkvalda instansen, nämligen riksdagen, bör kunna visa sin klara vilja att verkligen driva på utvecklingen i den riktningen genom ett sådant uttalande, och det är vad jag är ute efter.

Till fru Söder vill jag säga att det är värdefullt att hon lovar att beakta alla synpunkter som har förts fram. Jag vill ta fasta på att fru Söder i sitt inledningsanförande sade att hon välkomnade alla goda initiativ, synpunkter och förslag. Jag har, efter fattig förmåga, försökt att bidra med några viktiga synpunkter och göra så gott jag kan för att hjälpa till att lösa det här mycket mycket allvarliga problemet. Vi får inte skjuta det framför oss – för då säger vi av den gren vi sitter på. Då kommer notan för samhällets insatser att bli så dyr att vi kanske inte har råd att betala den.

Förste vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 KERSTIN SANDBORG (fp):

Fru talman! Jag vill föra tillbaka debatten till alkoholfrågan.

Riksdagen har de senaste åren fattat en rad beslut på det alkoholpolitiska området. Grundtanken i besluten är att alkoholkonsumtionen måste minska för att alkoholskadorna skall kunna trängas tillbaka. Om detta råder bred enighet.

Som följd av besluten försiggår olika former av utredningsarbete, och riksdagen får efter hand anledning att ta ställning till hur de beslut som fattades 1977 skall fullföljas.

Alkoholpolitiken består av ett antal byggstenar. I varje mer ambitiös alkoholpolitik staplas dessa byggstenar på ett sådant sätt att de stöttar varandra. Många av alkoholpolitikens byggstenar har sin främsta betydelse genom att påverka hållfastheten i helt andra delar av den alkoholpolitiska strukturen. En del byggstenar kan ingå i själva det alkoholpolitiska systemet men också i socialförsäkringssystemet, i vårdapparaten och i rättsväsendet.

I folkpartiets motion 1749 av Eric Enlund m. fl. har vi velat peka på några sådana byggstenar, som vi tycker redan nu kan muras in. Dit hör ju också dagens regeringsförslag. Vi vill att det arbete som SAMO utför skall leda till ett femårsprogram för minskad alkoholkonsumtion. I detta skall klart anges målet för den minskade alkoholkonsumtionen. En målsättning skulle exempelvis kunna vara att under en femårsperiod sänka konsumtionen med 20 %. Vi vill att man redan nu inför ett system, en ny teknik när det gäller beskattningen av alkoholdrycker för att underlätta den praktiska hanteringen vid varje prishöjning. Det nuvarande systemet – att man skall stänga systembutikerna vid varje skatthöjning och den hamstring som gärna blir följderna av detta – och de snabba beslut som måste fattas är inte riktigt bra.

Bland de viktigaste insatserna för framtiden är, menar vi liksom många andra, information och undervisning.

Vad som särskilt förfäras många av oss är iakttagelsen att alkoholbruket börjar i så tidiga åldrar. Därigenom får vi också yngre och yngre missbrukare. Det är vidare viktigt att komma ihåg att missbruk aldrig uppstår utan bruk.

Mot den här bakgrunden betyder alkoholseden och de vanor som vi äldre förmedlar kanske i dag ännu mer än tidigare. Vad vi måste göra är att ändra alla människors attityder till alkoholbruk för att därmed få till stånd ett ändrat beteende. Det är en lång process, som vi är alldeles i början av. Det är därför viktigt att vi inte slår oss till ro med konstaterandet att en ljusning kan skönjas genom att fler och fler kommer till insikt om problemets vidd och att en viss försäljningsnedgång kan noteras. Alkoholtraditionen och våra attityder tar det lång tid att göra om.

Därför vill vi i folkpartiet att man skall satsa på fortsatt och vidgat informationsarbete, i vilket inte bara offentliga organ är inblandade utan också de ideella krafter deltar som är villiga att ställa upp och arbeta i enlighet med den målsättning som ligger i riksdagsbeslutet 1977.

Vi menar också att det är oerhört betydelsefullt med alkoholfria alternativ i alla sammanhang för att minska trycket inte minst på dem som har alkoholproblem. Vi förordar därför en lagstiftning som skärper kravet på den alkoholpolitiskt viktiga principen, att servering av alkohol skall förbehållas rörelser som är matställen. I dag är, konstaterar SAMO, diskotek som serverar alkoholdrycker svåra konkurrenter till ungdomsställen som är

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

alkoholfria eller serverar endast öl.

Den stora kampanjen mot langning har riktat sig inte minst till dem som mer eller mindre av oförstånd överlåter alkohol till ungdomar. För att göra insatserna ännu mer effektiva bör man överväga inte bara att åtala en person som langar utan också att avstänga vederbörande från inköp på Systembolaget. Därför bör formerna för en sådan avstängning med åtföljande legitimationskontroll utredas.

Slutligen har vi i vår motion framhållit att vi tycker att det är lika viktigt att motortrafiken till sjöss skall vara alkoholfri som att den motortrafik som går på våra landsvägar skall vara det.

Utskottet instämmer i allt väsentligt i folkpartiets sakståndpunkter. Man pekar också på att vissa av de här frågorna f. n. behandlas av SAMO, att andra är föremål för utredning genom tilläggsdirektiv som givits arbetsgruppen för överlåtelse av alkohol till ungdom.

Fru talman! Jag har med det anförda velat peka på de förslag till fortsatta ansträngningar på alkoholpolitikens område som folkpartiet vill göra. Jag har velat betona vikten av att man ser helheten i arbetet och att man följer upp de beslut som tidigare fattats för att därmed ge den alkoholpolitik som riksdagen ställt sig bakom en reell möjlighet att slå igenom.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 66 SVEN JOHANSSON (c):

Fru talman! Det var under 1960-talet som mycket grundlades av det som är orsakerna till den situation vi har i dag. Det var då vi fick mellanölet med dess förödande verkan inte minst för ungdomen. Det var då motionärerna vann så ringa gehör för sina motioner på detta område. Vi var några som redan då allvarligt tog upp de här frågorna – inte minst problemet med det tilltagande narkotikabruket. Det är lätt att gå tillbaka och se i riksdagens handlingar hur dessa frågor behandlades just under 1960-talet. I viss mån kan man påstå att det då var fråga om att stämma i bäcken. Nu försöker vi att stämma i en vilt forsande å.

Den attityd som möter oss i betänkandet är glädjande, ty den vittnar om insikt om att läget är allvarligt. Var tredje person som söker upp en akutmottagning gör det på grund av missbruk av alkohol eller narkotika. I var fjärde sjuksäng ligger en missbrukare. På de psykiatriska avdelningarna på våra sjukhus är var tredje patient missbrukare av droger.

Om narkotikamissbrukets allvarliga faror och konsekvenser är alla i stort sett eniga. Enighet råder också om att kraftfullare åtgärder än tidigare nu måste vidtas. Däremot råder det inte samma enighet om att allvarligare än narkotikaproblemet är det utbredda bruket och missbruket av alkoholhaltiga drycker. Frågan är om de styrande i samhället till fullo har insett allvaret i dagens och morgondagens situation. Det är ingen skräckmålning utan ett faktum att 10 % av dem som börjar använda alkohol blir spritmissbrukare. Det finns i dag flera hundra tusen alkoholskadade människor i vårt land, och antalet ökar. Med samma ökningstakt som under de senaste åren kommer vi om några år att ha närmare en miljon alkoholskadade. Det är inte jag som

hittat på detta, utan det är forskarna på området som kommit fram till det. Det kommer att medföra belastningar av en storleksordning som samhället helt enkelt inte orkar med vare sig ekonomiskt sett eller sett ur vårdsynpunkt.

Då det gäller att komma till rätta med alkoholmissbruket och narkotikamissbruket kan flera vägar anvisas, även om ingen i förhand kan betecknas som den bästa eller effektivaste. Under alla förhållanden måste informationen om riskerna med alkoholbruk intensifieras i synnerhet bland barn och ungdom, så att den får minst samma omfattning som t. ex. kampanjen för trafiksäkerhet. Det måste stå klart för varje barn i vårt land att alkohol är ett gift och att bruk av alkohol medför risk för beroende av giftet och risk för att andra gifter och droger kommer in i bilden. Det gäller att i denna information eftersträva att den positiva attityden och den kommersiellt betingade glorian kring alkoholförtäring avlägsnas i vårt land och ersätts av samma skarpa reaktion mot bruket av alkohol som mot bruket av narkotika.

Vi måste skapa ett alkoholnegativt samhälle. Det är nämligen helt ovedersägligt att det är den utbredda alkoholseden i sig själv och förknippandet av alkohol med fest och högtid som ger spriten glans och gloria och insveper dess skadliga verkan och stora risker i dunkel. Det är svårt att se hur denna gloria kring alkoholen skall kunna avlägsnas utan att själva seden och förknippandet av alkohol med fest avskaffas. Den svenska villigheten att godta berusning som normal vid vissa tillfällen är i högsta grad onormal. Visserligen har denna positiva syn på alkoholen tusenårig hävd i vårt land, men icke desto mindre måste den bort, om vi skall få ett sundare och socialt bättre samhälle. Den har inneburit och innebär alltför en nationell fara, som för med sig både kulturell och demokratisk förnedring.

Det är helt klart att exemplets makt är oerhört stor. Därför måste inte minst de många inslagen av skålande och drickande i TV bort. I filmer och andra program förekommer bruk av alkohol i sådan omfattning att det ger barn och ungdomar den felaktiga uppfattningen att sprit hör till vårt dagliga liv och i synnerhet till fest. Ja, det ger uppfattningen att alkohol måste finnas med för att man skall kunna skapa trevnad och glädje.

Något som inte hittills tillräckligt starkt betonats är föräldrarnas ansvar för sina barn. Informationen till föräldrarna måste förstärkas. När man i dag i många hem lättsinnigt umgås med alkohol innebär det stora vådor för både barnen i hemmet och det samhälle som drabbas av de sociala problem som spriten medför.

Vår strävan bör vara att skapa ett samhälle som är friskt och fritt. Vi bör ta ansvar för samhällets utformning och tillse att alkoholpolitiken verkligen utformas så att alkoholseden försvagas och missbruket av alkohol minskas. Här måste alla ansvars-kännande vara beredda att satsa tid, kraft och medel för att i sin omgivning hjälpa dem som hamnat i träsket. Alla har inte haft samma lyckliga utgångspunkt som vi. Därför bör vi träda till och hjälpa.

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till alko-
holpolitik och
missbrukarvård*

Anf. 67 ANDERS GERNANDT (c):

Fru talman! Jag begärde ordet efter att ha lyssnat till Sten Svenssons kunniga och engagerande anförande i narkotikafrågan. Det finns många riksdagsledamöter som försöker se längre fram i tiden än andra. Just dessa personer är mycket värdefulla. Vi behöver sannerligen se problemen i ett litet längre tidsperspektiv, i stället för att ägna oss åt det vardagliga småbråkandet med varandra, som tar bort alltför mycket tid, ökar motsättningarna och utgör en sorts andlig friktion här i huset.

Jag har på senare tid varit återhållsam med motionerandet i narkotikafrågan. Jag har tyckt att andra sköter den uppgiften. Jag har dock motionerat tidigare. När enkammarriksdagen kom till 1971 började jag att både dag och natt åka ut med polisen för att se efter vad som verkligen sker i samhället. Och då började jag motionera i narkotikafrågor här i riksdagen. Naturligtvis avslogs motionerna, men sedan övertogs motionerandet av allt fler.

När det gäller motionerna här i riksdagen är utvecklingen ofta denna: När man kommer med något som är nytt och ligger litet före i tiden, blir motionen lätt avslagen av den orsaken att ledamöterna inte känner till förhållandena, tycker att frågan är okänd och ointressant. När man några år senare – efter att ha motionerat varje år och då problemen har blivit kända och det har uppstått ett tryck från samhället på att någonting måste göras – kommer igen med samma motionskrav, avslås motionen av det skälet att problemen redan är kända, att man redan jobbar med dem och att allting därför är så bra. Aldrig utträttas så mycket av myndigheter och utskott och aldrig är någonting så bra som när man här i talarstolen berättar om vad som har gjorts och hur effektivt myndigheterna fungerar ute i samhället.

Jag träffade under motionstidens sista dag vår förre partiordförande Gunnar Hedlund i riksdagskorridoren. Han frågade hur det är i riksdagen nu för tiden. Jag svarade att det är litet hektiskt och att det är många problem ute i samhället som det är svårt att komma till rätta med – sysslösheten, narkotikamissbruket, alkoholismen, brottsligheten osv. Gunnar Hedlund undrade då om man inte, utöver myndigheternas arbete, kunde göra någonting åt t. ex narkotikan. Det är ju så populärt med märkeskampanjer, varför startar ni inte en sådan? undrade Gunnar Hedlund. Gärna det, svarade jag, men människorna vill kanske inte bära några märken nu efter kärnkraftsomröstningen. Gör ett litet, snyggt märke, svarade Gunnar Hedlund. Ja, varför inte?

Här står nu utskottets talesman och andra och försvarar det som i dag görs av bl. a. myndigheterna. Det utträttas kanske en hel del, men jag undrar om vi inte, så snart som möjligt, måste gå ut till allmänheten med narkotikafrågan, på liknande sätt som sker på alkoholsidan. Ett märke – som visar att var och en som köper detta märke engagerar sig emot narkotikan – vore väl bra. Människorna måste känna engagemang för saken, ha mod att visa detta och släppa till en liten slant för att hjälpa.

Ett sådant litet, snyggt och diskret märke skulle kunna kosta 10 kr. Det kostar några kronor i tillverkning, men det blir trots allt en liten förtjänst. Denna skulle lämpligen gå till de frivilliga länkrörelserna inom narkotika-

bekämpningsområdet, exempelvis Narconon.

Jag vet inte hur många av kammarens ledamöter som har varit ute och sett på Narcononhemmet. Man drar sig kanske för ett besök, men bland det minsta man kan göra är att åka dit ut. Man kan då konstatera att det är en mycket stor andel människor som där blir rehabiliterade. Dessa människor skulle inte ha blivit rehabiliterade, om det hade varit en mera strikt sjukhusmiljö med män och kvinnor i vita rockar, som gästerna på Narcononhemmet inte kan känna någonting för, snarare blir rädda för. Om man gav överskottet från försäljningen av märket till dessa hem, slapp de som arbetar där jobba så hårt och självuppopfrande för att i sin tur hjälpa sina kamrater.

Utskottet säger i ett litet ynkligt svar på fyra rader att föreningar och andra själva kan starta en sådan här märkeskampanj. Ja, visst kan de göra det. Men tänk så mycket effektivare en sådan kampanj skulle ha blivit, om staten eller myndigheterna hade velat ställa sig bakom och starta kampanjen – och kanske skjuta till några tiotusental eller hundratusental kronor. Att satsa pengar den vägen skulle löna sig mycket mer än att kanske avlöna några läkare till på vårdområdet – därmed inget ont sagt om läkarna, men det är kanske inte rätt väg att gå att inrätta ytterligare tjänster på institutionsidan.

Vi behöver således ett brett engagemang. Människor känner kanske inte för det här förrän någon i deras familj eller släkt drabbas. Men låt oss då hjälpas åt med att sprida ut detta för att få ett folkligt engagemang över hela landet. En väg att gå för att skaffa fram litet extra pengar till den frivilliga länkrörelsen för narkomaner är att säga ja till ett märke. Vi borde själva våga bära ett sådant märke för att utåt visa – och inte bara här i talarstolen – att vi är för ett bekämpande av narkotikan.

Anf. 68 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Jag förstår inte Anders Gernandt riktigt – jag tycker att han talar mot sig själv. Om det är en god idé och man har ett ordentligt, ärligt och uppriktigt engagemang behöver man väl inte gå till riksdagen och begära att riksdagen skall besluta att märken skall tillverkas och säljas. Utskottet har ju sagt att organisationerna själva skall kunna göra detta om de anser det riktigt. Jag vet inte att riksdagen tidigare har beslutat om någon märkeskampanj. Jag bar ett märke under folkkampanjen mot kärnkraft, men det beslöt inte riksdagen om, såvitt jag vet.

Om det här är en bra idé, Anders Gernandt, så försök att få ett intresse för den hos organisationerna. Jag tror att väldigt många köper ett sådant här märke, för det finns ett engagemang mot drogerna i dag – inte bara mot narkotikan utan även mot alkoholen, Sten Svensson.

Jag fick tidigare inte tillfälle att replikera Sten Svensson, men jag vill hänvisa till att den punkt som Sten Svensson yrkar bifall till egentligen inte innehåller något konkret förslag, och det gör inte motionen heller. Sten Svensson vill att riksdagen skall ansluta sig till yrkandet att riksdagen hos regeringen begär en snabb undersökning av möjligheterna att samordna

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

Anslag till alkoholpolitik och missbrukarvård

samhällets resurser för bekämpande av narkotikamissbruket i överensstämmelse med vad som anförts i motionen. En sådan undersökning tar ju ytterligare tid, Sten Svensson. Vi behöver utveckla aktiviteterna som är på gång och av det få fram ett gott resultat.

Anf. 69 ANDERS GERNANDT (c):

Fru talman! Jag avsåg inte, Rune Gustavsson, att riksdagen som sådan skulle starta en märkeskampanj men att riksdagen skulle uttala en önskan till regeringen, att man därifrån ger direktiv och förhoppningsvis några tusenlappar i avsikt att stärka en sådan kampanj. Där har man ju mycket större möjligheter att sprida information i de tidningar som redan finns och som samhället kan råda över. En enskild organisation som Narconon kan inte komma in i alla dessa tidningar, men myndigheterna kan sprida propaganda i dem.

Vidare bör det vara ganska lätt för de centrala myndigheterna att skicka ut uppmaningar via landsting och på andra vägar, som de här enskilda små organisationerna inte heller har möjlighet till. Det skulle säkert underlätta avsevärt om man från myndighetshåll ville starta och slå ett slag för den här märkesverksamheten.

Anf. 70 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Till Rune Gustavsson vill jag säga att på s. 35 i betänkandet refereras justitieukskottets uppfattning i frågan. Justitieukskottet säger:

”Enligt utskottets mening kan det ifrågasättas om det inte erfordras åtgärder från statsmakternas sida i syfte att åstadkomma en effektivare och längre gående samverkan mellan berörda myndigheter — —.”

Med utgångspunkt i detta säger man att ”särskild vikt bör fästas vid ett väl fungerande samarbete på det lokala planet”. Sedan anför justitieukskottet att man enhälligt tillstyrker motionens yrkande nr 2.

Anledningen till att jag har reagerat och kritiserat socialutskottet är att utskottet enligt min mening alltför passivt och lättvindigt gått förbi den uppfattning som ett enhälligt justitieukskott har gett uttryck för. Vi kan ha olika värderingar om detta. Men den erfarenhet jag har skaffat mig under den senaste tiden vid alla dessa studiebesök ute på fältet har gjort att jag har kommit till den personliga övertygelsen att vi skall ta upp det här problemet.

Det är det ena. Vidare skulle ett uttalande i enlighet med vad justitieukskottet anfört innebära att den samlade riksdagen uttrycker en opinion till stöd för ett arbete – där enskilda initiativ tas av kommuner och landsting. Ett kraftfullt stöd som bildar opinion för åtgärder på det regionala och lokala planet anser jag vara värdefullt att åstadkomma. Det är den andra sidan av bakgrunden till mitt yrkande här i kammaren.

Mom. 3 (ett samlat åtgärdsprogram mot narkotikamissbruket)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 228 av Sten Svensson och Björn Körlof i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Onsdagen den
1 april 1981

Ungdomsvården
m. m.

Mom. 4 (samordning av samhällets resurser för bekämpande av narkotikamissbruket)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 52 för det av Sten Svensson under överläggningen framställda yrkandet. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (medelsanvisning till Upplysning och information på alkoholområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 1 av Göran Karlsson m. fl.

Mom. 10 (medelsanvisning till Bidrag till alkoholpolikliniker och vårdcentraler m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 2 av Göran Karlsson m. fl.

Mom. 12 (nytt förslagsanslag för arbetslivskampanjer)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 3 av Göran Karlsson m. fl.

Mom. 13 (väsentligt utökat antal vårdplatser)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 934 av Per Israelsson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 15 (utvärderingen av tillnyktringsenheterna)

Reservation 4 av Göran Karlsson m. fl. bifölls med 156 röster mot 155 för utskottets hemställan.

Mom. 17 och 18 (försöksverksamhet med nya vård- och behandlingsmetoder inom öppenvården, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 5 av Göran Karlsson m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:21 om anslag m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt avser ungdomsvård m. m. (prop. 1980/81:100).

Punkt 1

Ungdomsvården

Anf. 71 RAUL BLÜCHER (vpk):

Fru talman! De personalförstärkningar som skulle bli följden av ett bifall till de i vpk-motionen understödda anslagsäskandena från socialstyrelsen

Onsdagen den
1 april 1981

*Ungdomsvården
m. m.*

skulle innebära angelägna förbättringar inom ungdomsvårdsskolorna och samtidigt påverka personalens arbetsmiljö i positiv riktning. Och det är här fråga om en i dag hårt utsatt och nedsliten personal. De påfrestningar som de anställda vid ungdomsvårdsskolorna utsätts för tar sig bl. a. uttryck i en relativt hög sjukfrånvaro och talrika omplaceringar. Utrymmet i socialstyrelsens lönekostnader räcker inte till, och den nu anbefallda minskningen med 2 % tvingar därför fram en reducering av den nuvarande personalorganisationen. Så här skriver socialstyrelsen i sin anslagsframställning:

”Mot bakgrund av de alltmer svårbehandlade eleverna, det ökade inslaget av våld, det ökade antalet partiellt tjänstebefriade befattningshavare, genomförda arbetstidsförkortningar, den nya arbetsmiljölagen m. m. anser socialstyrelsen det såväl orealistiskt som oförsvarbart att i nuläget genomföra en allmän minskning av personaltätheten.”

Nu är det så, att efterfrågan på platser vid ungdomsvårdsskolorna har ökat under de senaste åren. Intentionerna för ungdomsvården – som alla är överens om – ställer en rad viktiga krav på vården vid ungdomsvårdsskolorna som då bör uppfyllas. Sedan flera år bedrivs också en försöksverksamhet och ett utvecklingsarbete i olika former. Nya former för samarbete mellan institutionsvården och den öppna socialvården håller på att utarbetas. Och allt detta är ju resultat av beslut om ungdomsvården som har fattats av riksdagen vid tidigare tillfällen. Socialstyrelsen pekar i sin anslagsframställning för 1981/82 på flera brister som gör en vård enligt de gällande intentionerna omöjlig.

I vpk-motionen stöder vi socialstyrelsens krav på nio tjänster som tillsynsmän. Det är fortfarande en del skolor som saknar tillsynsjour och fritidsassistenter. De funktionerna har avgörande betydelse för att förbättra arbetsförhållandena och avlasta den ensamtjänstgörande personalen. Vi stöder också kravet på fritidsassistenter till de fem skolor som i dag saknar sådana. Det är mot bakgrunden av den belastning personalen har i dagens ungdomsvård, den stora förekomsten av ensamarbete, som det krävs pengar till att dubblera personal vid vissa skolor.

I allt yrkar vi i motionen på en uppräknig av driftmedlen till ungdomsvårdsskolorna med 2,8 milj. kr. Tiden medger inte en utförlig framställning av hur vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp får plus och minus att gå ihop i våra motioner. Vi har en sådan beräkning, vi har angett både inkomstkällor och minskade utgifter för staten i våra kortsiktiga motioner – de som gäller för budgetåret 1981/82 – och det gör att vi med gott samvete kan begära den här uppräknig av anslaget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1980/81:940.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 72 KARL LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få instämma i socialutskottets enhälliga betänkande och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 18 för motion 940 av Lars Werner m. fl.

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

1980/81:22 om lag om radioaktiva läkemedel m. m. (prop. 1980/81:74)

1980/81:23 om hälso- och sjukvården i krig m. m. (prop. 1980/81:57)

Vad utskottet hemställt bifölls.

12 § Anslag till vuxenutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:18 om anslag till statliga skolor för vuxna, m. m. (prop. 1980/81:100).

Anf. 73 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 74 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! När vi nu behandlar utbildningsutskottets betänkande nr 18, så vill jag nämna att vi socialdemokrater har två reservationer fogade till betänkandet. Jag vill för kammarens ledamöter redogöra för vår syn på dessa frågor. Min förhoppning är att jag därmed skall få någon eller några på den borgerliga sidan att ställa upp för våra saksål.

Om man tar del av utskottsmajoritetens motivering för avslag på vår framställan, finner man att den är ihållig, när utskottet nu inte vill medge Kooperationen möjlighet att komma med i bidragsgivningen till organisationernas kursverksamhet.

Vilka är då de konsumentkooperativa organisationerna? Jo, det är HSB, KF, OK och Riksbyggen med tillsammans tre miljoner medlemmar. Det finns över 50 000 medlemmar i organisationerna som är förtroendevalda på olika nivåer – de är medlemmarnas ombud.

Vi socialdemokrater anser att det är av största vikt att medlemmarna ges information om och skolning i organisationernas förvaltning och skötsel. Det är ett led i demokratiseringen av samhälle och näringsliv.

Både HSB och KF har egna skolor, men något statsbidrag utgår inte för

organisationernas centrala kursverksamhet. Vad säger då utskottsmajoriteten? Jo, att "största återhållsamhet måste iakttas när det gäller nya statsfinansiella åtaganden".

De tongångarna hörde man inte för några år sedan när Lantbrukarnas riksförbund och Sveriges fiskares riksförbund kom med bland de organisationer som får bidrag. Inte heller när Sveriges hantverks- och industriorganisation fördes upp på listan var det någon "återhållsamhet". Men nu gäller det Kooperationen.

När det gäller anslaget Bidrag till viss central kursverksamhet så har vi socialdemokrater redovisat sakskalet till att vi anser att detta anslag borde tillföras ytterligare 6,5 milj. kr. Vi menar att ett tak på denna verksamhet *inte* bör införas. Det är helt orimligt. Verksamheten varierar mellan olika år. En bidragande orsak till detta är exempelvis fackförbundens kongresser och liknande påverkande faktorer. Vi anser i vår reservation att löntagarorganisationerna bör få fullfölja den utbildningsplanering som de har påbörjat och att riksdagen därför bör *avvisa* regeringens förslag om en begränsning av antalet kurser.

Medel bör i konsekvens härmed anvisas enligt de anslagsframställningar som gjorts av skolöverstyrelsen. Vi yrkar därför att anslaget under denna post påföres ytterligare 6,5 milj. kr., så att summan blir 33 478 000 kr. i stället för av regeringen föreslagna 26 978 000 kr.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de båda socialdemokratiska reservationerna som är fogade vid utbildningsutskottets betänkande nr 18.

Anf. 75 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I föreliggande utskottsbetänkande behandlas bl. a. frågan om statsbidrag till den centrala kursverksamhet som bedrivs dels inom löntagarorganisationerna, dels inom LRF, Sveriges fiskares riksförbund och SHIO-Familjeföretagen. Det ifrågavarande bidraget infördes budgetåret 1970/71 och gällde då löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Under hand har det senare kommit att omfatta de övriga nämnda organisationerna. Det utgår för att täcka kostnader för undervisning, resor, kost och logi.

För de skilda bidragsposterna gäller följande, som jag tycker det kan vara anledning att framhålla: För att täcka kostnader för undervisning utgår bidrag med 100 %, dock med högst 170 kr. per elevvecka. Bidraget till resor utgör 75 % av de verkliga kostnaderna, och för såväl kost som logi utgår bidrag med 53 kr. per kursdeltagare och kursdag, dvs. tillhoppa 106 kr. Det är alltså betydande ersättningar som utgår i det enskilda fallet.

Totalt omfattar bidraget innevarande budgetår nära 27 milj. kr. Trots det mycket ansträngda budgetläget, vilket borde mana till största återhållsamhet, har skolöverstyrelsen i sina petita för det kommande budgetåret föreslagit en höjning av bidraget med inte mindre än ca 30 %. Regeringen har av naturliga skäl inte kunnat biträda denna hemställan, utan man föreslår att bidraget skall utgå till ett oförändrat antal kursdagar och till oförändrade belopp när det gäller de olika bidragsposterna.

Utskottets borgerliga majoritet delar den uppfattning som kommer till uttryck i budgetpropositionen, nämligen att samhällets kostnader måste begränsas. Utskottsmajoriteten ställer sig således bakom regeringens förslag att anslagsberäkningen skall grundas på oförändrade bidragsbelopp.

För socialdemokraterna finns däremot inga hinder när det gäller anslagshöjningar. Som vanligt föreslår man kraftiga påslag på bidragen, utan att samtidigt redovisa var pengarna skall tas. I det här fallet gör man det i två avseenden. För det första vill man utöka kretsen av bidragsmottagare genom att också införa de konsumentkooperativa organisationerna. Självfallet skulle detta medföra ytterligare anspråk på medel under anslaget, och då skulle ett utökat antal organisationer mycket snart höra av sig. För det andra vill man inte acceptera budgetpropositionens förslag om att organisationerna skall tilldelas statsbidrag för högst lika många kurser som de kommer att redovisa för innevarande budgetår. Man vill beräkna anslaget på ett ökat antal kurser, vilket medför en kostnadshöjning med ca 6 1/2 milj. kr.

Som jag redan framhållit är tiderna inte sådana att vi kan belasta samhället med ytterligare kostnader av den art som socialdemokraterna föreslår. Utskottsmajoriteten, som känner sitt ansvar härvidlag, yrkar alltså avslag på de socialdemokratiska förslagen i båda de angivna fallen.

Således, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

I det här sammanhanget vill jag påpeka, att det från moderat håll väckts en motion om att det ifrågavarande anslaget till viss central kursverksamhet borde begränsas ytterligare, utöver vad som föreslås i budgetpropositionen. Skälet härtill är naturligtvis att vi måste kunna begränsa samhällets åtaganden för att komma till rätta med samhällsekonomin, och då måste sparåtgärder prövas på alla områden. På det här området är det ingen orimlig begäran att organisationerna själva svarar för en ökad andel av kostnaderna.

Uppenbarligen finner man kursverksamheten vara värdefull, och då bör man också vara beredd och ha möjlighet till att öka de egna insatserna för att kunna genomföra den. Den varken står eller faller med den begränsning av statsbidraget med 20 % som vi har föreslagit i motionen. Tyvärr fick vi inget gehör för vårt förslag i utskottet, och vi har därför avstått från att markera vår mening med en reservation. Vi förbehåller oss dock självfallet rätten att återkomma i ärendet.

Anf. 76 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är intressant att notera vilka svängningar som borgerligheten ger uttryck för när det gäller utökningen av kretsen av bidragsmottagare. I januari 1976 väcktes en motion av ledamöter från centern och folkpartiet, i vilken man krävde bidrag till SHIO:s centrala kursverksamhet enligt för löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet gällande grunder. Då var det inte fråga om någon återhållsamhet. Likaså förelåg vid samma tidpunkt en motion från center-, folkparti- och moderat-ledamöter. I den framhölls "att med tanke på den kraftiga ökningen av

kostnaderna under senare år samt planerad ökning av den centrala kursverksamheten inom SFR, Sveriges fiskares riksförbund, och flera planerade kurser med deltagare från samtliga kuststräckor samt från insjöfiske är det nödvändigt med uppräknig av anslaget till ifrågavarande organisationer". Det sadc man 1976.

Herr talman! Jag ville försöka få utskottets talesman herr Nyhage att överföra detta till dagens situation vad gäller kostnaderna för konsumentorganisationens centrala verksamhet. Det har inte blivit billigare för organisationen att utbilda sina förtroendevalda sedan vi fick en borgerlig regering.

Anf. 77 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag hoppas att alla lade märke till att det var 1976 som dessa framställningar gjordes. Vi befinner oss nu fem år senare i tiden, och det kan väl inte ha undgått någon att vi av skilda skäl har andra ekonomiska förutsättningar och villkor i dagens samhälle än vad vi hade då. Jag tror att alla är fullt medvetna om att vi nu på samtliga områden måste iaktta den största återhållsamhet och göra de begränsningar i samhällets utgifter som vi kan åstadkomma. Jag menar att detta är ett område där vi inte ytterligare behöver öka på samhällets kostnader. Det är alltså bakgrunden till vårt ställningstagande i dag.

Anf. 78 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att vi på en punkt har gått regeringen till mötes, nämligen när det gäller uppräknigen av bidragen till löntagarorganisationerna, och att vi har gjort det trots att skolöverstyrelsen i sin anslagsframställning framhållit vikten av att bidragen räknas upp i takt med kostnadsutvecklingen. Våra krav sträcker sig nu inte längre än till att ett tak för antalet kurser inte skall införas. Jag hoppas att vi skall finna gehör för detta – den framställning som vi gör i reservationen är rimlig.

Anf. 79 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Ofrånkomligt är ändå att de socialdemokratiska reservationerna innebär en ytterligare kostnadshöjning när det gäller det anslag som regeringen och utskottsmajoriteten har stannat vid. Jag vill bara erinra om att vi från moderat håll ansåg att vi skulle kunna gå ännu längre i fråga om besparingsåtgärder än vad som här har blivit fallet. Men jag upprepar: Vi har alltså ställt oss bakom utskottsmajoritetens skrivning genom att åtminstone visa den återhållsamhet som där föreslås gentemot det socialdemokratiska motionsförslaget.

Anf. 80 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Förra året motionerade jag tillsammans med andra intresserade ledamöter om förbättringar av den tolkutbildning som f. n. bedrivs som studiecirklar och folkhögskolekurser. Kort därefter fick SÖ i

uppdrag att utvärdera verksamheten – jag vill gärna se ett samband däremellan, men det kan ju också vara en tillfällighet. Motionen besvarades så småningom med att utvärdering pågår, varmed man enligt god riksdagston bör låta sig nöja. I höstas presenterade SÖ sin utvärdering.

I år kom vi igen med vår motion, något skarpare och något utförligare. Svaret är – i starkt koncentrerat sammandrag – att regeringen inte är beredd att i budgetpropositionen ta ställning till SÖ:s förslag till reformer i tolkutbildningen. Arbetet därmed pågår i kanslihuset. Detta är skäl nog för utskottet att avstyrka motionen och för oss motionärer att avvakta.

Men eftersom ganska få politiker har haft anledning att sätta sig in i problemkomplexet tolkutbildning, tolkanvändning och tolktaxor, vill jag gärna motivera varför nuvarande ordning omöjligen kan accepteras i längden – egentligen inte heller på kortare sikt.

Vi kan i sammanhanget helt bortse från de simultantolkare med internationell utbildning som verkar i Sverige. De är ett tiotal och har varken med budgetpropositionen eller med vår motion att skaffa.

Övriga tolkar, som anlitas vid domstolar, polismyndigheter, i sjukvård och vid socialbyråer m. m., har enligt statsmakternas intentioner att genomgå godkännandeprov, anordnade av kommerskollegium, som med ett noggrant skriftligt och muntligt test fastställer om tolkarna håller som det heter "god minimistandard". Godkänd tolk är en skyddad benämning, och det finns i dag omkring 500 sådana tolkar i landet.

De senaste fem åren har via SÖ satsats i medeltal 7–8 miljoner årligen på utbildning av s. k. kontakttolkare – bara benämningen är en anomali – och s. k. arbetsplatstolkare. Det är tveksamt om de senare verkligen kan kallas tolkar, eftersom tolkning är ett neutralt överförande från ett språk till ett annat och det från fackligt håll hävdas att arbetsplatstolkare bör fungera som invandrarens ombud, dvs. tillrättalägga, förklara och bevaka invandrarens intressen. Det är mycket möjligt att det på sina håll skulle behövas sådana tvåspråkiga arbetsplatsombud, men att kalla verksamheten tolkning med de stränga etiska krav som förenas med det begreppet är högst obefogat.

Tack vare anslagen till tolkutbildning vid folkhögskolor och studieförbund har ca 5 000 personer nu gått igenom en sådan utbildning. Ändå föreligger i dag dels en brist på kvalificerade tolkar med kommerskollegiets godkännande, dels ett överskott på tolkar som inte genomgått godkännandeprovet och som har mycket svårt att få några uppdrag.

Hur kommer det sig då att så många går kursen – ca 5 000 under fyra år – och så få klarar proven – ca 500, dvs. en tiondel?

Det torde förhålla sig så att tolkyrket, genom de vaga bestämmelser som finns i förvaltningslagen om användning av tolk och genom de osäkra anställningsförhållandena som råder, inte är attraktivt för många språkkunniga som skulle kunna bli utmärkta tolkar och fylla bristen. Inom de flesta språkområden finns det en rekryteringsbas.

I och för sig är tvåspråkighet ingen garanti för att man blir en god tolk, men det är en grundförutsättning. En annan nödvändig kvalifikation är god språkkänsla och förmåga att snabbt överföra yttranden från ett språk till ett

annat – neutralt och med helst identiska språkliga nyanser. Denna egenskap kan naturligtvis tränas upp inom ramen för en tolkutbildning, men det viktigaste i utbildningen – den korta utbildning som kontakttolkarna nu får – är orienteringen om det svenska samhället och kunskap om de etiska krav och de krav på objektivitet, tystnadsplikt etc. som tolkningen ställer.

För dem som genomgår kommerskollegiets specialprov som rätts- resp. sjukvårdstolkar krävs dessutom den speciella terminologin från resp. områden.

Den akademiska tolkutbildningen, som redan nu är liten till omfattningen, skärs ned ytterligare, vilket enligt min uppfattning är helt berättigat. Om tolkkandidaterna har grundförutsättningarna, bör en kortare sluttrimning på 20–40 poäng vara till fyllest. I dag klarar 90 % av de akademiskt utbildade tolkarna kommerskollegiets prov, men det är troligt att de också med en kortare kurs hade varit lika väl skickade för sitt värv.

Så till orsakerna till tolkarnas osäkra försörjningsmöjligheter! Förvaltningslagen stadgar att myndighet vid behov bör anlita tolk men inte att den i första hand skall anlita av kommerskollegium godkänd tolk – jag har motionerat om en sådan ändring i lagen, men den frågan behandlas i annat sammanhang. Det är alltför lätt för tolkförmedlingarna att ta första bästa tolk som finns tillgänglig – beställningsrutiner är det inte så lätt att få att fungera. En organisation med tolkar stationerade vid läkarstationer, socialvårdsbyråer o. d. vissa tider för vissa frekventa språkgrupper fungerar bra – och tolkjouren bör också övervägas.

Tolkbrist uppstår inom vissa samhällssektorer, därför att de tolktaxor som tillämpas är så oenhetliga. Domstolsverkets arvoden är – jag reserverar mig för de eventuella höjningar som kan ha gjorts i år – 170 kr. per timme för godkänd rättstolk, 140 kr. för godkänd tolk och ca 100 kr. för icke godkänd tolk. Kommunförbundets motsvarande rekommendationer, som i stort sett följs av kommunerna, ligger på 75 kr. för godkänd och 65 kr. för icke godkänd tolk. Det behövs ingen större fantasi för att förstå vart de godkända tolkarna söker sig. Varför skall t. ex. sjukhus och socialbyråer – kommunala ansvarsområden – sättas på undantag?

Vad som på sikt behövs är en enhetlig tolktaxa inom stat och kommun, fastställda inträdesfordringar – test – till tolkutbildningen och slutligen enhetlig kompetens som den som kommerskollegium i dag utfärdar. Också fritidstolkar inom mindre frekventa språkgrupper bör ha denna kompetens för att säkerställa invandrares rättstrygghet och effektiviteten hos berörda myndigheter och serviceorgan.

Att vara tolk måste få bli ett yrke. Annars kommer den bedrövliga situation att bestå, som redovisas i en välgjord undersökning 1979 på uppdrag av invandrarverket, UHÄ, SÖ och kommerskollegium, att t. ex. en tiondel av de verksamma tolkarna – och bland dem ingalunda bara godkända tolkar – svarade för två tredjedelar av alla tolkuppdrag. Endast en bråkdel av dem som samhället beviljat utbildning för ca 40 miljoner verkar som tolkar, och om 87 % av dem vet vi säkert att de inte genomgått de prov som inrättats speciellt för detta ändamål. Åtskilliga av dem kan naturligtvis fungera

hyggligt ändå, på samma sätt som obehöriga lärare räddar många skolor.

Eftersom situationen är besvärlig för tolkförmedlingarna, har RIB – invandrarbyråernas fackliga organisation – med invandrarverkets projektstöd utarbetat ett eget test för att fastställa icke godkända tolkars lämplighet. På många håll används regelbundet icke godkända tolkar, medan av organisatoriska eller andra skäl de fåtaliga godkända saknar regelbundna uppdrag.

Regeringen har inte tagit ställning till SÖ:s slutsatser av den undersökning jag nyss berörde, och det vore en olycka om man skulle följa SÖ:s förslag som mot bakgrund av undersökningens resultat trotsar alla logikens lagar. Utvärderingen har bl. a. följande brister.

Ingen utvärdering har gjorts av huruvida utbildningens innehåll är anpassat efter de faktiska behoven eller kommerskollegiets krav på ”god minimistandard” eller om undervisningsmaterialet är lämpligt för ändamålet. Ingen diskussion förs om för- och nackdelar med nuvarande huvudmannaskap och nuvarande undervisningsformer. Man kan t. ex. fråga sig om en så målinriktad utbildning är förenlig med det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Det är en varm förhoppning från oss motionärer att en bättre tingens ordning förbereds i kanslihuset. Enligt SÖ:s förslag skulle situationen förbättras genom ökad utbildning av tolkar enligt nuvarande modell. Detta måste förhindras – i denna fråga har inte bara SAF framfört liknande tankegångar som vi gjort utan också UHÄ, invandrarverket, kommerskollegium, den fackliga tolkorganisationen GTR och säkert flera tunga instanser. Att vara tolk måste få bli ett yrke.

Budgetpropositionen innehåller en uppräknig av bidragen för de 1 800 tolkkandidater som under året beräknas genomgå utbildning i studiecirkel eller vid folkhögskola. Den relativt låga nivån på de studiesociala villkoren har säkert tidigare avskräckt många kvalificerade personer från att delta. Felet är att vi satsar pengarna på kvantitet i stället för kvalitet. Färre men bättre kvalificerade tolkar är vad som behövs. I dag slösas pengarna bort – större delen av dem som genomgått utbildningen blir aldrig verksamma som tolkar.

Herr talman! Det är en eufemism att säga att vi motionärer kommer att följa denna fråga med stort intresse framdeles och återkomma med ett gökurs envishet och regelbundenhet.

Punkt 2

Mom. 1 (bidrag till de konsumentkooperativa organisationernas centrala kursverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 2 (anslag till viss central kursverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölles.

13 § Anslag till länskolnämnderna, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:19 om anslag till länskolnämnderna, m. m. (prop. 1980/81:100).

Anf. 81 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 82 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Argumenten för att samhället skall ta över produktionen av läromedel ökar hela tiden i styrka i takt med att denna marknad monopoliseras. Läromedelsproduktionen har expanderat kraftigt, och det innebär att privata intressen bestämmer över undervisningsmaterialets form och innehåll. Riksdagen bestämmer över utbildningens inriktning, men sedan överlåter vi åt privata intressen att genom sin utgivning av läromedel tolka och styra en mycket stor del av undervisningen. Läromedlen och då i synnerhet de centrala läromedlen har en utomordentligt styrande roll inom undervisningen. Det kan inte vara tillfredsställande att besluten om läromedlens form och innehåll inte skall vara demokratiska beslut, fattade av personer som är ansvariga inför politiska organ, att inte läromedelsproduktionen kan kontrolleras av de samhällseliga organ som skall se till att skolan fungerar som vi gemensamt vill.

Monopoliseringen av denna privata läromedelsproduktion förvärrar ytterligare detta hot mot demokratin och mot de skolpolitiska mål som är förankrade hos folkmajoriteten genom beslut i demokratiska organ.

Redan i en proposition år 1973 konstaterade den dåvarande regeringen att utvecklingen på läromedelsområdet gick mot allt större enheter. Sedan dess har monopoliseringen tagit ytterligare kliv. Läromedelsutredningen i början på 1970-talet konstaterade att läromedelsproduktionen redan då var "så starkt koncentrerad till vissa företag att man kan tala om monopolistiska tendenser".

Kapitalkoncentrationen inom läromedelsproduktionen är i dag påtaglig, och den innebär ett fåtalsinflytande över läromedlen. Esselte Studium – Europas största läromedelsföretag – har nu omkring 60 % av marknaden i Sverige. Det är Esselte Studium som till stor del bestämmer vad landets elever i grundskola och gymnasium skall lära sig, vad som är viktigast att lära och vilka attityder och intressen som skall framhållas eller döljas.

Att ett privat företag som Esselte sätter vinstmaximeringen före omsorgen om kvalitet och hänsyn till målsättningar i läroplaner och riksdagsbeslut är ett konstaterande som kan göras helt utan moralisering. Så fungerar helt enkelt

företag i en kapitalistisk ekonomi, och hänsynen till andra intressen brukar inte öka utan tvärtom minska ju starkare grepp över marknaden som ett ledande företag får.

Vinstmaximering kräver också rationalisering och strävan till minsta möjliga antal anställda. Lönsamheten kräver detta. Överblicken över produktionen och noggrannhet och omsorg om kvalitet måste där komma i andra hand. När uppmärksamheten för en tid sedan riktades mot det stora utbudet till minderåriga av videofilmer med förråande våldsinslag, så kom också landets ledande läromedelsföretag i fokus.

Reaktionen hos företaget var en ny variant på det kända temat: "Det hade vi ingen aning om." Om vi nu låter oss nöja med den förklaringen, så är den illavarslande. Större delen av läromedelsproduktionen till våra elever får inte löpa risken att bli utformad utan ansvar och insyn.

Betänkandet från utredningen om läromedelsmarknaden bereds nu inom regeringskansliet, meddelar utskottet. Men vad skall det bli? Bereder regeringen frågan i riktning mot att samhället skall överta läromedelsproduktionen, öka sitt inflytande över den, eller gör den det inte?

Herr talman! Det finns ingen anledning att inte stå kvar vid yrkande 5 i vpk-motionen 1317, och jag yrkar alltså bifall till det.

Så till frågan om RPH-centralerna, rikscentralerna för pedagogisk verksamhet bland handikappade. Jag hade för drygt en vecka sedan nöjet att delta i en konferens i Karlstad anordnad av Handikappförbundens centralkommitté, HCK. Jag vill här upprepå vad jag sade där: Låt oss sluta tala om samhällets åtaganden på handikappområdet som "behjärtansvärda insatser", det handlar om medborgerliga rättigheter.

Vpk har i motion 1090 tagit upp kravet på ytterligare fem konsulenter till rikscentralerna och ytterligare tio tjänster. Vi vidarebefordrar på det sättet HCK:s eget krav, och jag kan också låta HCK stå för motivet genom att citera ur HCK:s 12-punktsprogram inför det kommande budgetåret:

"En avgörande förutsättning för om integreringen av handikappade elever skall kunna fortgå och fungera är, att skolorna runt om i landet har kunskap om och erfarenhet av handikappfrågorna. Länskolnämnderna kan i det här avseendet fylla en viktig funktion. Länskolnämndernas kunskaper på handikappområdet måste öka och nämnderna över huvud taget ges en aktivare roll när det gäller att ge råd och stödja enskilda elever och skolor. HCK kräver därför att konsulent- och reseläroorganisationen byggs ut kraftigt."

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1090, yrkande 3.

Anf. 83 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Det finns anledning att omgående konstatera att utbildningsutskottet enhälligt står bakom detta betänkande. Ett enigt utskott yrkar alltså avslag på vpk:s hemställan om socialisering av läromedelsmarknaden. Vi har bl. a. motiverat avståndstagandet med att läromedelsfrågan f. n. är under beredning, vilket klart framgår av betänkandet.

Jag vill i sammanhanget påpeka att Raul Blücher fullkomligt bortser från

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till läns-
skolnämnderna,
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till läns-
skolnämnderna,
m. m.*

den granskning av läromedel som f. n. äger rum. Raul Blücher antyder att den nuvarande läromedelsproduktionen andas monopolisering, är icke-demokratisk osv. Jag upprepar att läromedlen i betydande omfattning är föremål för granskning av en demokratiskt sammansatt granskningsnämnd.

Raul Blücher underkänner också helt kompetensen hos de ansvariga ute i kommunerna. När man lyssnar till Raul Blücher får man uppfattningen att man i kommunerna sanslöst sväljer allt vad som eventuellt kan stå i läromedlen utan någon som helst egen prövning. Naturligtvis provas läromedlen av kommunerna innan de antas som läromedel. Skulle det i läromedlen förekomma så betydande avvikelser från demokratiska uppfattningar som Raul Blücher gör gällande, är jag övertygad om att man i kommunerna har kompetens att upptäcka detta och då ej befattar sig med den typen av läromedel.

Jag tror ärligt talat inte att producenternas åstundan uteslutande är att finna största möjliga vinstmaximering. Så mycket känner jag ändå till producenterna att jag vet att de arbetar seriöst för att framställa läromedel som står i överensstämmelse med de mål och riktlinjer som vi har fastställt här i riksdagen.

När det gäller den andra frågan som Raul Blücher tog upp, är det alldeles uppenbart att vi kan tycka att det skall göras närmast ändlösa insatser för att hjälpa människor som lever med särskilda bekymmer, vilket onekligen de handikappade gör. Av Raul Blücher fick man emellertid den uppfattningen att det inte görs speciellt stora insatser på området. I detta sammanhang är det därför mycket viktigt att erinra om vad som står i utskottsbetänkandet.

Utskottet konstaterar först att det föredragande statsrådet framhåller att den ökade integreringen av handikappade elever i vanlig undervisning ställer stora krav på rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade. Statsrådet föreslår därför en anslagsökning med ca 1,5 milj. kr. Denna anslagsökning har utskottet ställt sig bakom. Sedan lämnas i utskottsbetänkandet en fyllig redovisning av de tjänster som finns på detta område. Det är av sådan vikt att få detta inläst till protokollet att jag nu citerar vad som där har skrivits:

”Vid RPH finns tjänster för t. ex. läromedelsproducenter, redigerare, tryckeripersonal, assistentpersonal m. fl. Genom den i propositionen föreslagna förstärkningen av RPH kommer ytterligare ett antal tjänster av denna typ att kunna inrättas nästa budgetår. Vid länskolnämnderna finns innevarande budgetår sju regionala konsulenter för rörelsehindrade elever och fem regionala konsulenter för verksamhet bland dövblinda. Under anslaget till länskolnämnderna har utskottet nyss tillstyrkt en förstärkning av denna organisation med två nya tjänster för regionala konsulenter för rörelsehindrade elever. Under anslaget Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader bekostas innevarande budgetår 21 tjänster för speciallärare (reselärare) för synskadade och 17 tjänster för förskolekonsulenter för synskadade. I budgetpropositionen föreslås under anslaget till specialskolan

att medel skall anvisas för ytterligare fem tjänster för reselärare och sex tjänster för förskolekonsulenter för synskadade.”

Det finns anledning att framhålla detta. Mot denna bakgrund har utskottet velat ställa sig bakom det i budgetpropositionen framförda yrkandet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 84 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Nej, Hans Nyhage, jag bortser inte från den granskning som pågår eller skulle ha pågått – jag vet inte hur jag skall tolka betänkandet och Hans Nyhages anförande. Det kan hända att en sorts granskning av läromedelsmarknaden fortsätter. Det är i och för sig bra att så sker. Vi får väl se materialet när det kommer. Jag har ännu inte fått något klart besked om i vilken riktning den här granskningen tenderar, om den tenderar att på något sätt belägga att min bild av den pågående monopoliseringen skulle vara helt felaktig.

Jag underkänner inte heller, Hans Nyhage, kommunernas kompetens att pröva. Det frågan gäller är ju urvalet, som man skall kunna pröva i kommunerna och som begränsas av monopoliseringen – när det mer och mer blir ett enda företag eller några samverkande storföretag som har monopol över hela marknaden.

Sedan säger Hans Nyhage att man givetvis skulle avstå från läromedel i vilka det görs avsteg från demokratin. Det är också en missuppfattning av vad den här debatten handlar om. Avsteg från den formella demokratin, som vi är överens om, förekommer sannolikt inte särskilt ofta. Det här gäller ju urvalet av attityder och värderingar i läromedlen som vi icke är överens om i detta land. Demokratin skulle alltså fungera bättre om man hade en fullt demokratisk insyn när det gäller hur läromedlen skall se ut, så att man i läromedlen får med så många värderingar som möjligt och får utrymme för synpunkter som icke gillas i de stora privata monopolbolagen.

När det gäller handikappfrågorna läste Hans Nyhage upp vad som står i betänkandet. Jag har sett vad som står där, och jag har utgått från det när jag bedömt vad jag skall säga i mitt anförande här. Jag tror inte att HCK är helt nöjd med detta nej till de begärda anslagen.

Anf. 85 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! För att undvika varje missförstånd vill jag påpeka att det råder en fullt demokratisk insyn när det gäller läromedelsproduktionen. De läromedel som berör de samhällsorienterande ämnena är alltså föremål för en granskning av statens läromedelsnämnd, och som jag tidigare påpekat är den demokratiskt sammansatt. Det finns alltså möjligheter för olika intressen att redovisa sina synpunkter i det sammanhanget. Det förekommer att vi gör påpekanden i läromedelsnämnden med anledning av innehållet i läromedlen. Det är den första granskningen. Läromedel som inte fyller de krav som samhället har att ställa på läromedel förs inte heller upp såsom s. k. centrala läromedel. I och med att de inte förs upp som centrala läromedel har kommunerna fått en anvisning om att de läromedlen inte är lämpliga att

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till läns-
skolnämnderna,
m. m.*

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till läns-
skolnämnderna,
m. m.*

använda i undervisningen.

Men detta är alltså den första granskningen. Den stora och betydande granskningen, där man måste förlita sig på människors objektiva synsätt, äger rum ute i kommunerna, där samtliga läromedel är föremål för granskning innan de antas. Påståendet att utbudet skulle bli större om vi hade en statlig läromedelsproduktion kan jag inte ställa mig bakom. Då skulle det verkligen bli fråga om en monopolisering. Nu finns det alltså en fri konkurrens på den här marknaden som gör att utbudet vidgas och som ställer konsumenterna inför en valsituation, där de själva avgör vilken typ av läromedel de vill använda sig av. Jag tillbakavisar alltså med bestämdhet att det inte råder demokrati på det här området.

Anf. 86 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan i och för sig mycket väl tänka mig ett genombyråkratiserat statligt läromedelsföretag, som icke har demokratiska funktioner och som icke har denna insyn när det gäller utgivningen. Men vad som skulle kunna ske om man hade en statlig produktion är ju att man kunde få den insyn, som Hans Nyhage talar om, redan från början, på produktionsstadiet. Någon sådan insyn får vi inte så länge ett stort monopolföretag svarar för utgivningen. Det är monopoliseringen som är hotet mot demokratin. Statens organ för att granska läromedel, lärarna och skolstyrelserna ute i kommunerna producerar ju icke själva och har icke något ord med i läget när det gäller att producera läromedel.

Anf. 87 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Läromedelsproducenterna är fullt medvetna om vilka villkor som gäller i det här sammanhanget. De är helt på det klara med vilka riktlinjer och mål för undervisningen som har beslutats av statsmakterna, och de är också på det klara med vad som står i läroplanerna. Detta är vad de har att rätta sig efter och utgå ifrån när de producerar sina läromedel. Det vore mig främmande att tro att de helt skulle negligera dessa riktlinjer och producera läromedel som inte stämmer överens med dem. De skulle i så fall göra det i full vetskap om att läromedlen med all sannolikhet skulle fällas vid den granskning som äger rum. Jag skulle vilja se den producent som utsätter sig för den risken.

Jag påstår alltså med bestämdhet att den ordning som vi har när det gäller att granska läromedel har visat sig vara god. Den är bra, och den motsvarar de krav vi har att ställa. Samtidigt påpekar jag än en gång att jag för min del är helt på det klara med att de människor i kommunerna som handlägger läromedelsfrågorna och inte minst lärarna är fullt kompetenta att bedöma huruvida läromedlen uppfyller de krav vi skall ställa på dem eller inte.

Anf. 88 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I utbildningsutskottets sju sidor tjocka betänkande nr 19 behandlas många skiftande frågor, alltifrån pedagogiska hjälpmedel för handikappade till frågan om vi skall socialisera läromedelsutgivningen. Jag

vill kortfattat beröra en av frågorna, som tas upp i det avsnitt som behandlar ett par motioner beträffande länskolnämndernas ANT-verksamhet.

Vi har när det gäller ANT-verksamheten föreslagit att personalfrågorna får en långsiktig lösning genom en fast organisation vid länskolnämnderna och att ANT-frågorna varaktigt ges en förstärkt plats i skolans undervisning. I och med den intensifierade debatten och den därmed ökade medvetenheten om alkoholproblemen och alkoholskadornas omfattning har insatserna ökat för att man om möjligt skall uppfylla den av riksdagen antagna målsättningen att minska den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen, en målsättning som i andra debatter under eftermiddagen har upprepats flera gånger. Enligt min mening har man inom skolan många gånger dokumenterat att man på ett förtjänstfullt sätt följt upp intentionerna. Också myndigheter och organisationer på flera orter har gått i bräschen för ökade lokala insatser. Jag tror att detta kan sägas vara en av orsakerna till att vi kan konstatera att alkoholkonsumtionen minskar även bland vissa ungdomsgrupper och att vi förhoppningsvis har börjat grundlägga en mer avvisande attityd till alkoholkonsumtionen. Jag tror också att detta kommer att få en utomordentligt stor betydelse för såväl individ som samhälle.

Vi har i motionen pekat på att om den gynnsamma utveckling vi kan spåra skall kunna fortgå och ytterligare förstärkas, så måste skolan få ett ökat stöd för framtiden. Jag vill här peka på att ANT-kontaktpersonerna har spelat en stor roll genom spridning av aktuellt material, kontakter med informatörer inom och utom skolan, anordnande av ANT-kurser och temadagar för lärare och elever, m. m. Mycket av detta har skett genom ideella insatser och arbete under fritid, men det har också skett genom att man har tillämpat s. k. viss-tids-tjänstgöring. Jag kan knappast erinra mig något område där vi med så små statliga medel har kunnat åstadkomma ett så gott resultat. Det är därför som jag och mina medmotionärer har upplevt att det är nödvändigt att den här biten inte tappas bort.

Nu är utskottet, enligt min mening, positivt och skriver bl. a.: "Utskottet utgår från att ANT-kontaktverksamheten vid länskolnämnderna nästa budgetår kan tryggas genom den förstärkning av resurserna som föreslås under socialdepartementets huvudtitel."

När det gäller frågan hur organisationen av denna verksamhet vid länskolnämnderna skall lösas på sikt får det bli en prövning i kommande års budgetarbete. Jag vill i detta sammanhang erinra om den positiva inställning som riksdagen tidigare visat när just de här insatserna har varit uppe till diskussion.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, säga att inför och i det budgetarbete då dessa frågor kommer upp är det viktigt att denna positiva syn lever kvar och kan förstärkas. Resultatet har nämligen blivit bra, och jag uppfattar faktiskt utbildningsutskottets behandling av motionen som ett löfte.

I detta anförande instämde Filip Fridolfsson (m) och Börje Stensson (fp).

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Anslag till läns-
skolnämnderna,
m. m.*

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Riksdagens arbets-
former*

Punkt 3

Mom. 3 (överförande av läromedelsproduktionen i samhällelig ägo)
Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för motion 1317 av
Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 4

Mom. 2 (ytterligare tjänster vid rikscentralerna för pedagogiska hjälpme-
del för handikappade)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för motion 1090 av
Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1980/81:20 om anslag till Arbetsmarknadsdepartementet m. m. (prop.
1980/81:100)

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Riksdagens arbetsformer

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:21 om riksdagens
arbetsformer.

Anf. 89 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater i konstitutionsutskottet har avgett tre
reservationer.

Den första reservationen gäller utskottsrepresentationen. Den frågan har
en egendomlig historia. I början av det nya enkammarssystemet gick det att
klara den här frågan, men sedan de borgerliga bildat regering blev det
annorlunda. Man drev då den tesen att regeringens partier alltid skulle ha
majoritet i utskotten. I den historiska situation som förelåg var det helt
motiverat, men jag kunde inte gå med på denna tes. Under större delarna av
1920-, 1930-, 1940-, 1950- och 1960-talen skulle detta ha varit en omöjlig
situation – och ännu mer i början på 1970-talet. Jag lät förstå att det inte var
säkert att regeringspartiet eller -partierna alltid i fortsättningen skulle ha
majoritet. Men min argumentation bet inte.

Verkligheten korrigerade emellertid teorin. När regeringen Fälldin
efterträtts av ministären Ullsten fick inte regeringspartiet majoritet i något
utskott, och man gjorde inte ansträngningar att skapa en sådan majoritet för
partiet. Inte ens de som ivrigast hade förfäktat att en regering alltid skulle ha
majoritet i riksdagens utskott avsåde sig sina platser i utskotten för att ge rum
åt folkpartister.

Då började man lansera en ny teori, nämligen den att det alltid måste vara samma majoritet i alla riksdagens utskott – eljest skulle det bli svårt att veta hur man röstade. Och den teorin lever kvar alltjämt. Jag tycker för min del att det är ett oförtjänt underbetyg man delar ut åt riksdagens ledamöter när man konstaterar att det absolut behöver vara samma majoritet i alla utskott.

Man går också ut ifrån en blocksituation, nämligen att man alltid skall rösta på det ena eller andra blocket. Men redan nu gör man det ju inte alltid. I vissa frågor spräcks blockgränserna. Och vid kontrapositionsvoteringarna är det ju inte möjligt att alltid rösta med regeringen.

Nog skall riksdagsledamöterna klara en sådan situation – att man har olika majoritet i olika riksdagsutskott. Framför allt tycker jag att regeringspartiernas företrädare är orättvisa mot de egna kammarledamöterna, när de i så hög grad misstror deras förmåga att hitta rätt knapp.

Men man sviker också proportionaliteten. I andra fall ivrar man mycket för att proportionalismens metoder skall tillämpas, men här vill man inte göra det. Och resultatet är att f. n. vpk utestängs från utskotten. I en annan politisk situation kan det vara ett annat parti som råkar ut för detta. Vi har hävdad att man skall tillämpa proportionalismen över hela fältet i det här fallet. Det kan man uppnå genom att man lägger samman antalet utskottsplatser och fördelar dem på partierna. Vi nådde häromåret fram till att denna ordning skulle tillämpas. Moderaterna anmälde avvikande mening, men socialdemokrater, centerpartister, folkpartister och vpk-are ställde sig bakom den ordningen. Nu tillämpar man den emellertid inte.

Därför tycker vi att det är naturligt att som svar på vpk-motionen vid årets riksdag bjuda in kammaren att på nytt ställa sig bakom detta uttalande som kammaren har gjort till vägledning för partierna när man skall förhandla om utskottssammansättningen.

Nu hänvisar man till den utredning som pågår om fördelningen av ärenden mellan olika utskott och liknande frågor. Det är höga jurister som utför denna utredning med riksdagsledamöter som bisittare. Den utredningen kan väl knappast ge sig in i denna typiskt politiska fråga – hur partierna skall fördela platserna i utskotten. Jag tror inte heller att dessa jurister är pigga på att lösa den här frågan åt riksdagen. Den bör vi kunna klara här inom riksdagen.

Den andra reservationen gäller beslutsordningen vid lika röstetal.

Låt mig utan omsvep erkänna att lottsituationer utgör ett problem. Det bör uppmärksammas, men Bertil Fiskesjös förslag till lösning kan jag inte ställa mig bakom. Det låser kammaren vid den metoden, att så fort det blir lika röstetal skall ärendet bordläggas för behandling ytterligare en gång i kammaren. Det betyder att kammarens vilja i denna situation inte får komma till uttryck. Det kan hända att det finns en majoritet i kammaren som anser att frågan omedelbart skall avgöras genom lottning. Det kan också hända att majoriteten har den uppfattningen, att ärendet skall beredas på nytt i utskottet, så att man kan jämkas samman meningarna. Man går även här ut ifrån att det står två block mot varandra och att det är omöjligt att finna en lösning tvärs över blockgränserna. Men det rör sig inte alltid om sådana

frågor. I alkoholpolitiska frågor brukar blockgränserna sprängas. Det kan hända att man i en sådan fråga kommer till lika röstetal. Det kan gälla en lokaliseringsfråga, där man inte heller följer partilinjerna. Det kan tas fram andra typer av frågor, där det är naturligt att man försöker jämka samman meningarna. Det får man göra även med den metod som Bertil Fiskesjö har föreslagit, men först sedan frågan bordlagts här i kammaren får man ta upp den på nytt.

För min del tycker jag att det också råder osäkerhet om när dessa ärenden skall komma igen. I motionen talas om ett kommande sammanträde, och det sker också i utskottsmajoritetens text. När blir då detta sammanträde? Ja, det står inte att det skall vara ett arbetsplenium; frågan kan alltså tas upp även på ett annat plenum. Det betyder att vi får bevaka alla plena. Men även om man skrev in att det skulle vara arbetsplenium kunde det uppstå osäkerhet. Det står nämligen inte "nästa" plenum, utan frågan kan tas upp på kommande plenum. Nu tror jag inte talmannen handlar på det sättet, men man bör ändå ha klara regler på den här punkten.

Den tredje reservationen avser rätten att avge reservation eller röstförklaring efter ett ärendes avgörande. I äldre tider förekom detta ganska ofta. Den intresserade hänvisas till en framställning av en tidigare konstitutionsutskottsordförande, nämligen Reuterskiöld. Det började med att man avgav enskilda sådana röstförklaringar, men det utvecklades till kollektivanslutning till röstförklaringar; ett stort antal av kamrarnas ledamöter reste sig upp och instämde. Men under senare år har detta förekommit ytterst sällan – efter tillkomsten av enkamarsystemet har det skett en enda gång. Det är denna gång som utlöst Bertil Fiskesjös motion och som nu lett till att majoriteten i utskottet föreslår att denna rätt skall avskaffas. Det var Hans Wachtmeister som i en fråga efter beslutet utnyttjade sin rätt enligt riksdagsordningen att avge en röstförklaring. Om han handlade rätt eller fel ur moralisk synpunkt går jag inte in på, men han hade den formella rätten på sin sida. Jag tycker att man skall låta Hans Wachtmeister och andra vid sådana där tillfällen få avge en röstförklaring. Om det skett en gång under 1970-talet, har jag svårt att se, herr talman, att det skulle innebära någon mera långtgående form av rationalisering av kammarens arbete att förbjuda detta.

Men inte heller tidigare i modern tid har detta förekommit i någon större utsträckning.

Det mest kända exemplet har vi från 1957, då Knut Ewerlöf i första kammaren avgav en sådan deklARATION, i vilken närvarande högerledamöter och folkpartister instämde. I andra kammaren fördes talan av Bertil Ohlin. Det gällde samma röstförklaring, och även då instämde folkpartister och högerledamöter. Det väckte förvisso stor uppmärksamhet. Men jag har ändå aldrig tidigare funnit det vara fel att göra på det sättet, inte heller att detta tog mycken tid i anspråk.

I samband med behandlingen av Wennerströmaffären i första kammaren avgav en tidigare vice ordförande i konstitutionsutskottet, Torsten Andersson i Brännhult, en deklARATION – sedan debatten avslutats men innan röstningen företogs – om att han ansåg det vara fel att man drev detta ärende

till röstning. Detta ansåg han inte stämde överens med kammarens traditioner.

Det finns enligt min mening starka skäl för att bevara rätten för enskilda medlemmar att få avge en röstdeklaration och att få reservera sig. Den rätten utnyttjas ytterst sällan, men det kan uppstå parlamentariska situationer, där en medlem eller en grupp av medlemmar känner ett behov av att få avge en förklaring. Tar vi bort den möjligheten här i riksdagen, får vi väl också fundera på om inte detsamma kan ske i kommunala församlingar. Åtminstone i vissa fullmäktigeförsamlingar reserverar man sig flitigt, likaså i vissa landsting. Nog skall man ha den rätten. Även inom föreningslivet bör man ha denna rätt, men det kan vi inte blanda oss i. När det gäller riksdagen och kommunala församlingar däremot är det vi som beslutar om det skall finnas reservationsrätt.

För min del har jag aldrig begagnat mig av rätten att reservera mig eller att avge en röstförklaring. Ändå måste jag hävda att alla här i kammaren skall äga den rätten.

Låt mig slutligen säga något om formerna för riksmötets öppnande. I konstitutionsutskottets betänkande återopas tidigare uttalanden om att talmannen efter samråd med vice talmännen fastställer ordningen för riksdagens öppningssammanträden och att ceremonin normalt bör förläggas till riksdagens plenisal. Det sistnämnda vill jag markera.

För mig ter det sig helt naturligt att riksmötet öppnas i riksdagens plenisal. När vi flyttar in i den nya plenisalen finns det ingen som helst anledning att förlägga öppnandet till en annan sal, vilket har föreslagits.

Nu finns det en del som rider på ordet normalt och utifrån detta menar att riksdagen efter varje nyval skall samlas i rikssalen. Ja, de må driva den meningen, men jag har svårt att uppfatta ett val och en ny riksdag som en onormal situation. I en demokrati måste det uppenbarligen vara normalt att ha val och att en ny riksdag sammanträder efter valet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna. I övrigt ställer vi socialdemokrater oss bakom utskottets betänkande.

Anf. 90 TORHEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Riksdagens arbetsformer är ju ett ärende som berör alla kammarens ledamöter och där vi samtliga är intresserade av att skapa ordning och reda. Det är en inte helt lätt uppgift. I det nu aktuella betänkandet föreslår man en del justeringar som faktiskt är till det bättre. Hilding Johansson tycker uppenbarligen att det på en del punkter inte är det. Jag får väl meddela att jag inte delar hans synpunkter på de socialdemokratiska reservationerna. Några av de ändringar som han inte nämnde och som rör frågor och interpellationer kommer vi rent praktiskt att få en viss nytta av.

Herr talman! Jag hade dock närmast tänkt gå in på det spörsmål som tas upp i reservation nr 2, nämligen offentliga utskottsutfrågningar. Det har ju varit något av en följetong här i kammaren. Spörsmålet har dock inte stått

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

*Riksdagens arbets-
former*

och stampat på samma fläck, utan steg för steg har motståndarna mot offentliga utskottsutfrågningar tvingats att överge sina positioner. Först låtsades man som om det var fråga om offentliga utskottssammanträden. När man tvingades frångå den ståndpunkten fick man också erkänna att det inte fanns några principiella skäl mot offentliga utskottsutfrågningar. Och i fjol hade man den ståndpunkten, att de rent praktiska problemen var så ohyggligt svåra att de över huvud taget inte gick att lösa. Det har varit tal om brist på lokaler, om samordningssvårigheter för den händelse att flera utskott har intressanta saker på gång samtidigt och liknande. Bertil Fiskesjö hade förra året en något originell synpunkt: han fruktade att det skulle bli så litet intresse från massmedia för offentliga utskottsutfrågningar att det var ett skäl emot sådana. Jag tycker att det är en något märklig ståndpunkt.

Som ett alternativ till offentliga utskottsutfrågningar – eller kanske skall vi hellre säga som ett försvar för sådana – har man anfört att många utskott nu publicerar utskriften av utfrågningarna i efterhand. Vad innebär det i praktiken? Jo att uppgifter som lämnats vid en utfrågning kanske kommer för sent för att kunna påverka debatten och beslutsfattandet. Men då kan de offentliggöras – inte medan ärendet är aktuellt och inte medan uppgifterna fortfarande kan leda till debatt som har betydelse för frågan. Då får de inte vara offentliga. Vad är det som gör att det skulle vara så enormt farligt att ha utfrågningen offentlig direkt och inte någon vecka senare, som man nu anser är högsta visdom?

Att öppna utskottsutfrågningar skulle ha betydelse för informationen i det ärende det gäller är det numera ingen som förnekar. Det skulle dessutom undanröja en viss risk för snedinformation som i dag föreligger, nämligen då någon, som kanske har en åsikt som avviker från vad någon annan framfört vid en utfrågning, inte får reda på vad som sagts till utskottet. Denna risk för att synpunkter inte uppmärksammas skulle undanröjas genom öppna utskottsutfrågningar.

Öppna utskottsutfrågningar skulle otvivelaktigt ge allmänheten en bättre inblick i de beslutsunderlag och de problem vi har att fundera över, när vi skall ta ställning i olika frågor. Mot detta – som jag anser – mycket viktiga och tunga argument ställer man eller har hittills ställt upp praktiska problem och konstruerat upp de praktiska bekymren på ett, som jag tycker, överdrivet sätt. Jag är övertygad om att de praktiska problemen inte på något sätt är olösliga.

I år ser den motion och de krav vi har i vad det gäller offentliga utskottsutfrågningar ut på ett något annat sätt än tidigare år. Förut krävde vi att en tredjedel av utskottets ledamöter skulle kunna påkalla öppna utskottsutfrågningar. Nu har vi sträckt oss så långt att vi kan tänka oss att acceptera, att det skall krävas ett enigt utskottsbeslut för att offentliga utskottsutfrågningar skall kunna hållas. Det betyder att en enda ledamot skulle kunna stoppa att en sådan utfrågning kommer till stånd. Detta är ju en mycket stor eftergift, men vi anser att det är så viktigt att vi får till stånd och kan demonstrera hur offentliga utskottsutfrågningar kan fungera i praktiken, att vi är beredda att acceptera detta. Denna förändring har faktiskt också

observerats och kommenterats i betänkandet av utskottsmajoriteten. Man skriver så här: "Beträffande den förändring som har vidtagits i förslaget vill utskottet endast framhålla att det i praktiken skulle vara svårt – oavsett vilka beslutsregler som formellt gäller – att motsätta sig önskemål om offentlighet vid en utskottsutfrågning."

Herr talman! Det är faktiskt bara en slump att det är den 1 april, även om det ser ut som en tanke när man läser den av mig citerade meningens i KU 1980/81:21. Utskottsmajoriteten skulle alltså finna att det var så svårt att motsätta sig kravet på offentliga utskottsutfrågningar att man över huvud taget inte skulle kunna tänka sig att tillåta sådana saker. Jag är övertygad om att deras argument inte hade kunnat formuleras bättre ens i Grönköpings kommunfullmäktige.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2. Jag hemställer därvid i första hand att kammaren bifaller den föreslagna lagändringen i ett beslut, i andra hand att den föreslagna ändringen i riksdagsordningen skall antagas i den ordning som gäller för grundlagsförslag. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 91 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Riksdagens arbetsformer är av central betydelse av åtminstone tre skäl.

1. Riksdagens effektivitet kräver att riksdagsarbetet fungerar rationellt. Brister det i detta hänseende sjunker beslutens kvalitet. Sjunkande kvalitet är oacceptabelt, oavsett vilka uppfattningar man än må hysa i sakfrågorna.

2. Riksdagens anseende vinner på om allmänheten uppfattar det sätt riksdagen arbetar på som ändamålsenligt och öppet och de former som riksdagsarbetet omges av som värdiga.

3. Rekryteringen till riksdagen – och till politiken över huvud taget – kräver att det politiska arbetet bedrivs på ett sådant sätt att det är förenligt med ett någorlunda normalt liv i övrigt. Brister riksdagen i detta fundamentala hänseende kommer dess sammansättning till slut att avvika från vad svenska folket har rätt att kräva.

Herr talman! Åtskilliga av riksdagens arbetsformer i dag motverkar någon eller till och med alla av de här strävandena. Ändå har svårigheterna att få till stånd förnuftiga ändringar varit slående genom åren. Gång på gång har i synnerhet socialdemokraterna motarbetat förändringar ägnade att stärka riksdagens anseende, effektivisera dess arbetsformer och göra arbetsmiljön mera attraktiv också för dem som vill ha tid och möjlighet att utföra ett rationellt arbete eller att leva ett vanligt familjeliv. Jag behöver i detta sammanhang bara hänvisa till det socialdemokratiska motståndet mot samlade voteringar.

Den socialdemokratiska synen på arbetsformsfrågorna går dess värre igen också i det betänkande kammaren nu behandlar. Riksmötet skall öppnas på sedvanligt, inte alltför intresseväckande vis. Några offentliga utskottssammanträden kan man alltså inte tänka sig. Någon förenkling av den

omständliga – och nästintill meningslösa – proceduren vid lika röstetal i kammaren vill man då rakt inte gå med på. Och att ta bort de i praktiken döda instituten röstförklaring och reservation vid kammarbehandlingen är naturligtvis uteslutet. Kan den socialdemokratiska konservatismen i dessa frågor egentligen illustreras bättre?

Det enda man är beredd att tillstyrka är förändringar av utskottsrepresentationen, av innebörden att en majoritetsregering inte skall garanteras majoritet i utskotten. Sådana förändringar åstadkommer ingenting annat än att göra riksdagens arbete ännu tyngre och besvärligare.

Herr talman! Frågan om formerna för utskottsutfrågningar har fått särskild aktualitet under de gångna månadernas dechargearbete i konstitutionsutskottet. Utfrågningar av statsråd har inte kunnat ske offentligt, trots att alla borde kunna vara ense om att sådana utfrågningar bättre än presskonferenser i efterhand till en bredare allmänhet skulle ha kunnat förmedla de direkta svar som de utfrågade haft att ge.

Mot offentliga utskottsutfrågningar brukar socialdemokraterna invända att sådana skulle kunna äventyra den förtroliga atmosfär som utskottens arbete bör präglas av. Det är enligt min mening ett dåligt argument, om man besvärar sig med att ta reda på vad förslaget om offentliga utskottsutfrågningar faktiskt gäller. Ingen har ju föreslagit att allt vad utskotten gör skall göras inför offentligheten. Vad förslaget gäller är blott och bart en möjlighet för ett enigt utskott att genomföra sina utfrågningar inför en bredare publik än enbart utskottstjänstemännen. Hur kan man rimligen ha någonting att invända mot en sådan ordning? Vad är det socialdemokraterna är så förtvivalat rädda för att visa upp?

Enligt vår mening skulle utskottsutfrågningar inför offentligheten kunna vitalisera riksdagens arbete. De skulle skapa en möjlighet för allmänheten att följa det riksdagsarbete som verkligen är av betydelse. Till skillnad från tomma kammarbänkar skulle massmedia få en chans att visa riksdagsarbetet såsom det verkligen går till. Möjligheten till offentliga utskottsutfrågningar skulle ge allmänheten en chans att vara med när besluten kommer till eller när de bereds – inte bara när redan fastlagda ståndpunkter redovisas.

Och riksdagens arbete behöver vitaliseras, om allmänhetens intresse för denna del av det politiska livet skall kunna upprätthållas. Det är inte bra för demokratin om en god del av svenska folket anser att riksdagsmännen inte ens bemödar sig om att lyssna inför viktiga politiska avgöranden.

Vad, Hilding Johansson, vill socialdemokraterna göra i stället för allt det man nu motsätter sig?

Riksdagens anseende skulle, herr talman, också vinna på en genuinare utformning av öppningsceremonin. Med all respekt för de medverkande vid den typ av ceremoni som tillämpats sedan riksdagen flyttades hit till Sergels torg vill jag säga att den lämnar åtskilligt övrigt att önska, om man har strävan att inleda riksmötet med någonting som blir till en minnesvärd högtid för såväl folk som riksdagsledamöter. Men med en istadighet som saknar allt förnuft håller utskottet fast vid att inte ge någon enda fingervisning om att en bättre tingens ordning skulle uppskattas.

Vi moderater menar att ett unikt tillfälle att förändra öppningsceremonin kommer att ges vid riksdagens återflyttning till Helgeandsholmen. Det är vår förhoppning att talmannen, som det enligt riksdagsordningen ankommer på att fastställa hur riksdagsöppnandet skall gå till, tar intryck av den vitt spridda uppfattningen att ceremonin bör genomföras under andra former än vad som f. n. är fallet.

I en motion som utskottet behandlar i det betänkande vi nu diskuterar krävs att riksdagsordningen skall ändras så att vi slipper den byråkratiska omgången över utskotten då t. ex. kvittningsfel har lett till lika röstetal i kammaren. Av någon outgrundlig anledning motsätter sig socialdemokraterna den möjlighet som förordas i motionen att genomföra en ny omröstning vid ett senare tillfälle utan föregående utskottsbehandling. Socialdemokraterna hävdar i sin reservation att en förnyad behandling i utskottet kan vara av värde för att finna bredare politiska lösningar. Denna möjlighet skulle, menar man, gå om intet vid det förenklade förfarande som utskottet förordar.

Till detta kan följande sägas. Det är sant att grundlagberedningen pekade på den av socialdemokraterna refererade omständigheten i sina överväganden kring det system som f. n. tillämpas. Men den förändring utskottet nu förespråkar innebär inte att denna möjlighet undanröjs. Allt vad utskottet förordar är att kammaren ges en ny chans att rätta till t. ex. ett kvittningsmisslag innan den procedur som i dag tillämpas redan efter ett första tillfälle med lika röstetal sätts in. Att denna tekniska förändring – som socialdemokraterna tycks anse – skall behöva dröja till en samlad översyn av riksdagens arbetsformer, är svårförståeligt.

Herr talman! Det socialdemokratiska motståndet mot att avskaffa de betydelselösa instrumenten reservation och röstförklaring i kammaren saknar i den socialdemokratiska reservationen annan motivering än att det kan finnas vissa särskilda situationer – som det heter – då en reservation eller en röstförklaring är motiverad.

Till förmån för förändringen kan emellertid preciserade skäl anföras. Reservationen har blivit onödig, eftersom varje rösträkning numera registreras genom den elektriska voteringsanordningen. Skulle en sådan inte finnas, vore självfallet läget annorlunda.

Någon möjlighet till röstförklaring kan det inte rimligen finnas skäl för, eftersom möjlighet alltid finns att före beslut framföra motiven för ett kommande ställningstagande. Jag menar att det med fog kan göras gällande att alla argument och motiveringar bör framföras i själva debatten och inte efter det att beslut har fattats. I det senare fallet saknas ju den möjlighet till genmälen som själva debatten innehåller.

Till sist, herr talman! Riksdagens arbetsformer måste alltså reformeras. Det är svårt att förstå varför det skall vara så besvärligt för en bred majoritet i riksdag och utskott att komma överens om enkla men viktiga förändringar, ägnade att göra riksdagsarbetet mera ändamålsenligt från de utgångspunkter jag inledningsvis berörde. Riksdagsarbetets uppläggning utgår från föreställningar som inte längre är relevanta. Frågan är hur lång tid det skall ta innan

riksdagen officiellt kommer i fatt förändringarna inom det samhälleliga beslutsfattandet.

Det får inte dröja för länge, för då förlorar riksdagen alltför mycket av det inflytande den borde ha över vårt lands framtid. Att åstadkomma en mera öppen och ändamålsenlig beslutsprocess, parallellt med att den offentliga maktens anspråk begränsas, är enligt min mening en central uppgift för 1980-talet. Dessa dubbla förändringar är ett sätt att tillse att Sven Delblanc aldrig får rätt i den beskrivning av den offentliga makten och beslutsfattandet som han ger i sin bok *Åsnebrygga*:

”Vi lever mestadels i en känsla av djupaste främlingskap och beroende inför en opersonlig, anonym samhällsmakt. Det är denna makt som vid vite tillhåller oss att fylla in obegripliga blanketter, som snäser av oss i telefon eller hänvisar till en annan överhetsperson, vilken i sin tur inte har kommit för dagen, har gått till lunch eller har gått för dagen. Inget är klart, visst och enkelt i denna maktens byråkratiska labyrint, inget utom övertygelsen att det alltid är vi, medborgarna, som har fel. Var är makten? Makten är alltid någon annanstans.”

Herr talman! Det ankommer på riksdagen att tillse att dessa ord av Sven Delblanc aldrig får någon motsvarighet i verkligheten.

Anf. 92 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Riksdagens konstitutionsutskott är mäktigt, har vi fått läsa under senare tid i samband med granskningen av Telubaffären. Det ”ärevördiga” konstitutionsutskottet, klämde folkpartisten Daniel Tarschys i med när han i en tidningsartikel pläderade för en motion om offentliga utskottsutfrågningar. En genomgång av dagens betänkande om riksdagens arbetsformer visar dock att det ”mäktiga” och ”ärevördiga” utskottet inte ens lyckats åstadkomma ett uttalande i den viktiga frågan om sammansättningen av riksdagens utskott. Däremot petar man i en rad andra, smärre frågor. I vissa fall föreslås försämringar i förhållande till nuläget.

Jag återkommer till frågan om riksdagsutskotten men vill först beröra några andra frågor.

Riksmötets öppnande behandlas i ett par motioner. Medan en socialdemokrat vill ha mer musik och en festföreställning på Operan eller i Konserthuset, kräver borgerliga motionärer riksdagsöppnande i rikssalen efter gammaldags mönster, åtminstone vid varje ny valperiod. Utskottet avstyrker motionerna. Moderaterna Björck, Unckel och Biörck hänger dock på ett särskilt yttrande, där de hävdar att nuvarande former för riksdagsöppnandet för många kommit att framstå som olämpliga. Detta, menar moderaterna, gagnar inte riksdagens ställning i samhället.

De tre moderaterna tycker att riksdagen bör sträva efter ”att komma i kontakt med svenska folket och skapa intresse för sitt arbete”. Kan inte herrarna tänka sig att detta kan ske med en bättre politik i stället för jippon?

En folkpartimotion om offentliga utskottsutfrågningar stupar på motstånd från socialdemokraterna och centern i utskottet. Moderater och folkpartister

hävdar i en reservation "att tiden nu är mogen för att i begränsad skala pröva öppna utskottsutfrågningar". Detta föranleder mig att fråga: När kommer ni att finna tiden mogen för att bereda samtliga riksdagspartier möjlighet att delta i utskottens arbete? Är inte den frågan mer angelägen?

Motionerna om beslutsordning vid lika röstetal, reservation och röstförklaring samt interpellationer och frågor – där utskottets ordförande är motionär i två fall – är inte i alla stycken särskilt välmotiverade. I vissa avseenden innebär de faktiskt försämringar.

Bestämmelsen om röstförklaring har ytterst sällan kommit till användning, och det finns ingen som helst anledning att peta i den. Även om motionärerna skulle anse att missbruk förekommit, så måste den föreslagna försämringen avisas. Det kan finnas tillfällen då det ur en rad synpunkter är motiverat att en röstförklaring kan avges. Vi stöder reservationen på denna punkt.

Detsamma gäller frågan om beslutsordning vid lika röstetal. Det finns betydligt angelägnare frågor att lösa beträffande riksdagens arbetsformer, även om vissa ärenden i nuvarande parlamentariska situation brukar återförvisas till utskott.

Beträffande framställning av interpellation föreslås i ett avseende en försämring av servicen till riksdagens ledamöter, genom att interpellation endast skall anslås och inte som nu utdelas till ledamöterna. Den eventuella besparing som kan göras motiverar inte den försämrade servicen, anser vpk-gruppen. Jag ber att få yrka avslag på den föreslagna förändringen i detta avseende. Ett särskilt yrkande härom utdelas till kammarens ledamöter.

Ytterligare en delfråga: Vpk motsatte sig förändringen av utskottens mandattid från ett år till att gälla riksdagens valperiod. Vi motsätter oss den nu föreslagna ändringen av mandatperioden för de 18 riksdagsledamöter som har särskilda uppgifter inom den statliga företagssektorn. Vi yrkar alltså avslag på förslaget i denna del. Yrkande härom utdelas till ledamöterna.

I anslutning till frågan om partiernas representation i riksdagens utskott har vpk-gruppen ånyo väckt en motion. Vi yrkar i denna att riksdagen uttalar att frågan snarast bör lösas från utgångspunkten att samtliga partier som vid val till riksdagen erhållit minst 4 % av rösterna i riket skall äga rätt till representation i riksdagens utskott. Frågan är tillräckligt känd för att jag inte skall behöva rekapitulera alla turer. Hilding Johansson har redovisat några frågeställningar som är värda att uppmärksamma i debatten. I motionen har vi åberopat arbetsformsutredningens av riksdagen antagna rekommendation från 1979 om att vid överläggningar om utskottens sammansättning "bör eftersträvas proportionell fördelning av det totala antalet utskottsplatser i enlighet med partiernas styrkeförhållanden i riksdagen". Tyvärr följdes inte denna rekommendation, och vpk står därför fortfarande utanför utskotten, vilket ur demokratisk synpunkt är djupt otillfredsställande och även vållar stora olägenheter för riksdagens arbete.

Låt mig erinra om konstitutionsutskottets av riksdagen godkända uttalande 1977, vari bl. a. framhölls att arbetet i riksdagsutskotten "har utomordentligt stor betydelse inte minst ur informationssynpunkt för de enskilda riksdagsledamöterna". Utskottet redovisade viktiga delar av hur utskotten

Onsdagen den
1 april 1981

*Riksdagens arbets-
former*

arbetar och framhöll:

”Mot angiven bakgrund är det självfallet av stort intresse för alla de i riksdagen representerade partierna att delta i utskottsarbetet. Även från allmän synpunkt får det anses mindre tillfredsställande att den nuvarande ordningen för val till utskott kan leda till att parti helt ställs utanför utskottsarbetet.”

Detta har riksdagen uttalat. Detta har samma giltighet i dag. Detta var också motiv för arbetsformsutredningens rekommendation, som vi från vpk biträdde, även om vi ansåg att utskottsrepresentationen borde regleras i riksdagsordningen.

Konstitutionsutskottets majoritet avstyrker vpk-motionen och hänvisar dels till utskottets arbetsgrupp för vissa frågor om riksdagens arbetsformer, dels till den tillsatta utredningen om utskottsindelning och ärendefördelning mellan utskotten. Det utredningsarbete som pågår bör avvaktas innan den i motionen upptagna frågan tas upp till förnyad behandling, skriver utskotts-majoriteten. Vad man med denna ståndpunkt förbigår är för det första att KU:s arbetsgrupp ännu inte kunnat komma fram till en lösning, för det andra att utredningen om utskottsindelningen knappast kommer att framlägga förslag som påverkar situationen under innevarande mandatperiod, och för det tredje att motionsyrkandet gäller att frågan snarast bör lösas.

I en reservation till utskottsbetänkandet hänvisar socialdemokraterna till arbetsformsutredningens rekommendation och anser att riksdagen bör uttala att proportionell fördelning av det totala antalet utskottsplatser bör eftersträvas. Det finns goda skäl att påminna om denna rekommendation. Problemet är bara att den inte följts. Vi menar att ett riksdagsuttalande av det slag vi förordat i motionen skulle vara en viktig markering för efter vilka linjer utskottsfrågan snarast bör lösas.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till vpk-motionen 1516. Om detta yrkande avslås, kommer vi att stödja den socialdemokratiska reservationen, som till skillnad från utskottsmajoriteten ändå hävdar att utskottsrepresentationen bör lösas i enlighet med partiernas styrkeförhållanden i riksdagen.

Anf. 93 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag blev överraskad över den uppmärksamhet som min motion angående formerna för riksmötets öppnande väckte. En del tidningar fick för sig att det var ett angrepp på kungahuset, bara därför att jag ansåg det olämpligt att ha kungaparet sittande på podiet under öppningsceremonierna. Sedan hade jag också nämnt balett som ett tänkbart program i en festföreställning på Operan i anslutning till riksmötets öppnande. Det vinklades av massmedia så att jag önskade ha cancan här på talmanspodiet. I och för sig kunde det, herr talman, vara ganska trevligt och uppräckande, men det var faktiskt inte min mening. I alla fall uppfattades mitt förslag så att jag ville ha mera fest och dans vid dessa tillfällen. Ett roligare öppnande, sade man.

Nu vet jag mycket väl att det är talmannen som har att besluta om

utformningen av programmet för riksmötets öppnande. Strängt taget har varken jag eller mina kammarkolleger så mycket med det att göra. Men även om MBL inte gäller i den här frågan, så tänkte jag att det väl inte kunde tas illa upp om jag ändå förde till torgs några funderingar som jag har haft kring det hela.

Moderata ledamöter längtar tillbaka till rikssalen på Stockholms slott, där riksdagen öppnades under tvåkammarriksdagens tid. Visst var det en pampig lokal. Där satt riksdagsmännen i sina kappor och överrockar samt med bottiner och galoscher på fötterna som en grå massa, storögt tittande på den kungliga och diplomatiska glansen. Tidigare förekom det t. o. m. att de manliga ledamöterna skulle ha frack under ytterkläderna. Den enda aktivitet som krävdes av riksdagsledamöterna var att de skulle resa sig när resp. talman betygade Konungen sin kammars undersåtliga vördnad.

Det taktfasta trampandet av drabanterna livade visserligen upp föreställningen, men det är min bestämda mening att riksmötet skall öppnas i riksdagshuset.

Att de kungliga inbjuds till öppningsceremonin har jag inget emot. Däremot tycker jag inte att de skall placeras på ett podium till allmänt beskådande. Nej, låt de kungliga gästerna och talmännen sitta på stolar längst fram i kammaren som vanliga människor. Den ändringen kan ske före tillbakaflyttningen till Helgeandsholmen. Då slipper man också att för varje gång bygga ut talmanspodiet.

Nu skall det villigt erkännas att det inte är lätt att i detta moderna hus med rulltrappor och hissar som förbindelse till kammare och läktare ordna ett öppnande som gör anspråk på både trevnad och högtid. De magnifika blomsteruppsatserna verkar litet främmande i kammarfoajén, soldater i björnskinnsmössor utanför glashuset likaså. Kammaren erbjuder heller inte så stora variationsmöjligheter. Jag förstår svårigheterna, och jag har väl själv inte så mycket annat att föreslå.

Däremot har jag tyckt att ett längre öppningsprogram borde bjudas ledamöter och gäster. Det program som givits har jag ingenting emot, det är både fint och stämningsfullt. Med tanke på alla förberedelser och de många inbjudna vore det dock lämpligt med en något längre underhållning. Man kunde ha någon som sjöng, gärna körsång. Vi har duktiga artister som kan deklamera eller framföra något kortare teaterstycke eller musik i olika former utöver den orkester som brukar medverka. Efter statsministerns regeringsdeklaration kunde man kanske också tänka sig korta anföranden av partiledarna från oppositionspartierna om deras syn på de aktuella politiska frågorna.

Man talar i dag alltmer om politikerförakt. Jag har väl inte direkt märkt så mycket av det för egen del. Det odlas kanske mest i massmedia. Man hjälper till att undergräva förtroendet för de folkvalda genom att med förkärlek skildra den vid vissa tillfällen glest besatta kammaren samt de ekonomiska förmåner som riksdagsmännen, som man säger, i hemlighet har tillförsäkrat sig.

Den bild som allmänheten på detta sätt ges är inte rättvis och

överensstämmer inte med den vardag som den enskilde riksdagsmannen upplever. Vi skall sköta vårt riksdagsarbete, förvalta det förtroende som väljarna gett oss. Vi skall vara med i olika regionala organ, och vi skall sköta partipolitiska och andra uppdrag på hemorten. Ofta anser våra partier att vi skall vara med i olika styrelser, kommittéer och utredningar m. m. Vi skall ut på fältet och delta i debatter. Vi får ta emot uppvaktningar, och vi får en mängd brev och enkäter som vi skall besvara. Många ringer eller kommer hem till oss. På vår fritid skall vi försöka hinna med att besöka arbetsplatser, väljargrupper osv. samt läsa in en mängd uppgifter för det kommande arbetet. Ofta, ja nästan för jämnän, får helgerna tas i anspråk för att vi skall kunna hinna med allt.

Jag säger inte detta för att beklaga vår situation, men även vi har familjer och vänner som det vore roligt att någon gång få träffa. Därför är det så i grunden orättvist när man påstår att vi riksdagsmän inte sköter vårt jobb. Allt det jag räknat upp ingår faktiskt i en politikers vardag, i vårt arbete. Vi är naturligtvis stolta över att få representera vårt parti i den högsta beslutande församlingen, och vi trivs ändå rätt bra med vår arbetsuppgift. Vi har dock så mycket att stå i att vi glömmer att vi också är människor och inte bara arbetsnarkomaner. Vi är ett arbetslag som från landets olika delar vecka efter vecka träffas till arbete i detta hus. Vi springer från det ena sammanträdet till det andra – hela dagarna är inrutade. Det blir inte många tillfällen till kontakter och samvaro utanför det rent politiska arbetet.

Jag tror dock att vi skulle behöva några avbrott och litet samvaro av annorlunda slag i det hårda politiska arbetet. Inom riksdagens idrottsklubb försöker vi samla ledamöter och anställda till olika aktiviteter. Det gensvar vi fått till våra arrangemang visar att det finns ett behov av umgänge i annan form även i detta hus.

Just riksmötets öppnande, som inte bara är ett stort ögonblick för den nyvalde ledamoten utan också ett avstamp för ett nytt innehållsrikt arbetsår, vore ett utmärkt tillfälle till kontakter och samvaro över partigränser och mellan ledamöter och tjänstemän. Om jag nu säger att jag vill ha ett festligare öppnande, så menar jag inte dans eller cancan utan helt enkelt ett längre och innehållsrikare öppningsprogram, ett tillfälle till en stunds samvaro utan att behöva jäkta vidare till andra uppgifter. Det var därför som jag också framförde tanken på en föreställning på Operan eller i Konserthuset i anslutning till riksmötets öppnande. Det händer ju ibland att vi inbjuds till någon operaföreställning eller till Dramaten. För någon vecka sedan var vi på konsert i Berwaldhallen. Det blev en stor och njutbar upplevelse, även om det blev väl mycket av löneförhandlingar mellan varven. Jag menar att en operaföreställning, teater eller konsert för riksdagens ledamöter och anställda på kvällen för riksmötesöppnandet vore något att tänka på för dem som planerar och utformar programmet.

Syftet med min motion var att väcka debatt i denna fråga. Jag har uppnått det jag avsett. Min förhoppning är att mina små funderingar omkring

riksmötesöppnandet kommer att leda till en del förändringar i önskat avseende.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

16 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1980/81:179 om vissa åtgärder inom alkoholpolitiken

17 § Anmäldes och bordlades

Förslagen

1980/81:19 Riksgäldsfullmäktiges förslag till lag med instruktion för riksgäldskontoret

1980/81:20 Riksgäldsfullmäktiges förslag till ny beräkning av anslaget D1 Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader för budgetåret 1981/82

18 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 1 april

1980/81:126 av *Sven Eric Åkerfeldt* (c) till utbildningsministern om kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar:

Till riksmötet 1978/79 inlämnades flera motioner om kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar. Motionerna behandlades av kulturutskottet (KrU 1979/80:12) som uttalade: "Utskottet anser att det finns anledning att se över möjligheterna att underlätta för arbetsföretagen att finansiera de undersökningar och eventuella åtgärder i övrigt som det nu är fråga om." Utskottet hemställde att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna vad utskottet anfört. Riksdagen biföll utskottets hemställan (riksdagens protokoll 1979/80:44 § 24).

Jag vill med anledning av det anförda ställa följande fråga till utbildningsministern:

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit med anledning av riksdagens beslut?

Nr 108

Onsdagen den
1 april 1981

Anmälan av interpellation

Onsdagen den
1 april 1981

*Meddelande om
frågor*

19 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 1 april

1980/81:358 av *Eivor Marklund* (vpk) till industriministern om en svensk självförsörjning med konstgödsel, m. m.:

De på senare tid ofta förekommande signalerna om ett nära samarbete mellan Boliden och Norsk Hydro med tonvikt på tillverkning i Norge aktualiserar på nytt frågan om Sveriges självförsörjning med konstgödsel. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar tycks också ha uppmärksammat utvecklingen, då man beslutat om att tillföra Supra 45 milj. kr. för att säkra driften vid Närkes Kvarntorp.

Jag vill mot denna bakgrund ställa följande fråga till industriministern:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att säkra en svensk självförsörjning med konstgödsel, och är regeringen nu beredd att aktualisera frågan om framställning av kadmiumfri konstgödsel i Norrbotten?

1980/81:359 av *Margot Wallström* (s) till statsrådet Britt Mogård om besparingarna inom gymnasieskolan:

Ungdomsarbetslösheten i Värmland har under flera år varit hög, och oron inför framtiden har inte minskat.

Nu har det inträffat att Solbergaskolan, som är en gymnasieskola i Arvika, för nästa läsår fått beskedet om att en neddragning skall ske med 60 elevplatser.

För Solbergaskolans upptagningsområde innebär det att totalt 142 ungdomar som sökt till gymnasiet inte kommer in.

Vad skall hända med dessa ungdomar?

Med anledning av det anförda vill jag fråga statsrådet Mogård:

Är statsrådet medveten om att "omfördelningarna" och besparingarna inom gymnasieskolan får dessa konsekvenser?

Tänker statsrådet vidta några åtgärder?

20 § Kammaren åtskildes kl. 17.51.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert